

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2012

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2012

SUMAR

martie

2012

EȘTI FLOARE DE DOR, BASARABIE

4 Moldovenii
să își ia soarta
în propriile mâini
AL. MATEEVICI

5 „Fericirea“
să te privegheze
ochiul țarului
I. VARTA

10 Sfatul Țării
administrează
autonomia
V. POPOVSCHI

13 Pentru vindecarea
de neîncrederea
în Justiție
*Înalta Curte de Casație
și Justiție împlinește
150 de ani*
M. DUȚU

18 Dai togo,
Nippon!
*Japonia
și dezastrele naturale*
M. EPURE

23 Ferește-mă,
Doamne, de prieteni
Dezinfectarea Pacea
L.L. WATTS

EXCLUSIVITATE

28 Un ienicer
despre Vlad Țepeș
A. GHIRFANOVA

EVENIMENT

32 Szathmári,
un pictor
sub cinci domnitori
C. CONSTANTIN

33 Iubirea și...
Oriental
*Virgil Cândea
și Denis de Rougemont*
I. FEODOROV

DASCĂLI SLUJITORI AI MUZEI CLIO

37 Memorial Shoah
la Paris
N. IONESCU

38 100 ani
de tranziție... în secolul
al XIX-lea
**I. GHICA,
V. IONESCU**

43 Ales
de Dumnezeu,
uns de Biserică
Încoronarea la bizantini
L. DÎNCĂ

47 Avionul
de Washington
aterizează la Londra
*Alexandru Bârlădeanu
în orașul de pe Tamisa,
1966*
M. RETEGAN

magazin istoric

Anul XLVI – serie nouă – nr. 3 (540)

martie 2012

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Prin victoria obținută la Friedland (14 iunie 1807), Napoleon înfrângea cea de a patra coaliție internațională creată împotriva sa. La 7 iulie același an semna Tratatul de la Tilsit, cu țarul Rusiei, prin care își împărțeau Europa. Jean Baptiste Édouard Detaille (1848-1912), pictor francez specializat în scene de bătălie, ne-a lăsat această imagine a șarjei Regimentului 4 husari, din armata lui Napoleon

2 Pagoda japoneză a supraviețuit cataclismelor care au lovit arhipelagul japonez pentru că miile de interconexiuni între componentele lemnoase, ce nu erau fixate cu profile metalice, amortizau dansul teluric

3 Împăratul Bizanțului Alexios al III-lea și soția Theodora Cantacuzino, așa cum apar într-o miniatură de pe un document acordat Mănăstirii Dionysiou de la Athos. Se pot observa cu ușurință însemnele imperiale ale suveranului

4 Însemnările marelui mareșalului francez Jean Le Meingre zis Boucicaut (1365-1421) se numără, alături de *Însemnările unui ienicer*, în care apar informații și despre Vlad Țepeș, printre scrierile unor occidentali despre Imperiul Otoman din secolul al XV-lea. Această miniatură, în care mareșalul este reprezentat rugându-se Sfintei Ecaterina, face parte dintr-un manuscris ce i-a fost atribuit

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

LUPTA MOLDOVENILOR PENTRU DREPTURI

AL. MATEEVICI

Inaintea privirilor întregului nostru popor moldovean din Basarabia se desfășură un larg câmp, care trebuie lucrat cu toate silințele, ca să dea roadele cuvenite. Acest câmp este starea în care ne aflăm noi astăzi. Iar roadele acestui câmp vor fi acele dreptăți cetățenești și naționale, la cari năzuim noi cu toții. Soarta noastră e în mâinile noastre și, numai având privirile întotdeauna

îndreptate la deșteptare, ne vom deștepta. Să nu uităm că nația (norodul) noastră are în sâne mari puteri ascunse, cari așteaptă numai dezvoltarea (desfășurarea) lor. Și o dată desfășurate, ele pentru totdeauna ne vor face pe noi fericiți în toate privințele. Să ne sculăm dar din somnul nostru, cum s-au sculat acum mai mult de un veac frații noștri de peste Prut. Să ne pornim munca în pace și liniște pe calea binelui. Și să știm că deșteptarea noastră stă numai într-o muncă culturală (de minte). Trebuie să avem în vedere că asta-i scăparea noastră de întunec.

De pildă, începutul binevoinei pentru limba moldovenească are mare însemnătate pentru alegeri la noi în Basarabia, cari ne așteaptă de curând. La alegerile trecute starea noastră în această chestie (întrebare) a fost mult mai neprielnică. Limba moldovenească pe atunci nu se bucura deloc de consimțire. Moldovenii n-aveau nici gazeta lor, în care să-și spuie toate nevoile și suferințele.

Acuma, după cum vedeți, starea lucrurilor s-a cam schimbat și e mai bună pentru noi. Acest lucru, că avem limba noastră nu

numai vorbită prin bordeiele sătulețelor basarabene, ci de-acuma și scrisă prin cărți, prin gazetă, trebuie mult să ne îmbărbăteze. Tiparul național ne va ajuta foarte mult la apărarea drepturilor noastre în timpul alegerilor.

Avându-l, noi vom putea să ajungem la izbândă mai curând (degrabă), decât fără dânsul. Prin el noi suntem în stare să alegem cât mai mulți moldo-

veni de-ai noștri, și anume pe aceia, pe cari îi vrem noi și pe cari îi credem destoinici de a fi împuneriții neamului nostru. Și spre asta trebuie puse toate stăruințele noastre, ceea ce o va face, pe cât va fi cu putință, gazeta noastră.

Însă dacă limba națională are așa însemnătate în fața alegerilor viitoare, apoi cu atât mai mult trebuie să lucrăm noi la înălțarea ei, la răspândirea culturii (învățăturei, luminării) noastre și să ne folosim de ea pe cât se poate de larg.

Indeobște, cu cât mai mult primim, cu atât mai mult trebuie să lucrăm, ca să dobândim ceva și mai mult. Așa stă acuma lucrul nostru, lucru poporului (norodului) moldovenesc. Și o repet (o zic iarăși): să ținem minte că noi, mulțămii culturii naționale, *putem viețui* ca un popor înaintat. Iar cine vrea să viețuiască acela trebuie să muncească și să lupte.

(Basarabia, an 1, nr. 49, 12 noiembrie 1906, p. 1; în *Opere*, vol. I, ediție de Ion Nuță, Efim Levit, Sava Pânzaru, Chișinău, Editura Știința, 1993)

52 Europa
ducelui de Sully
V.G. OSĂCEANU

REVERBERAȚII

56 Despre
Victor Papacostea
*Mărturia unui fost ofițer
de Securitate*
V. DUMITRU

58 Oșteanul cu 20 m
de șnururi pe piept
Povestea husarului
BAZSO M.

**PASTILA
DE CUVINTE**

63 Ai noroc la soroc,
de ți-e scris în ursită
M. SALA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

67 În România
acum 100 de ani
G. FILITTI

CLIO ANUNȚĂ

71 Dialog între
istorici la Moscova
I.-A. POP,
V. BUGA

74 Campania
din Est, fără fard
În Crimeea
V. SCÂRNECI,
A. PANDEA

78 Și noi am fost
la Austerlitz
A.-S. IONESCU

CHIPURI UITATE

82 Marsigli,
un cartograf italian
la Porțile de Fier
D. IONESCU

85 Văduvele
criminale
ale Angliei victoriene
T. STĂNESCU-
STANCIU

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

89 Doi prieteni,
doi dușmani
Lully și Molière
E. STOENESCU

**HOOVER
INSTITUTION**

91 Competențele
Comitetului Național
Român

RUBRICI

66 Pentru biblioteca
dumneavoastră

92 Telex

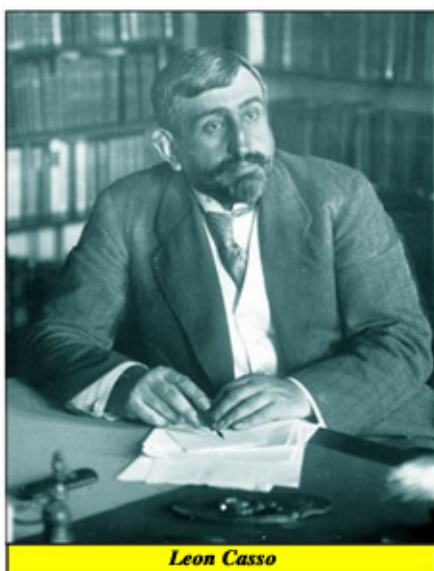
12; 17; 94;
95 Blitz 200; Blitz...
Concurs; Rebus;
Dialog

basarabeni a fost cea de ordin cultural, spiritual. Ea nu le-a permis să participe în mod firesc și nestîngherit la un șir întreg de procese extrem de importante pentru ființa neamului românesc: constituirea limbii literare române, înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, dezvoltarea unei literaturi. În aceste circumstanțe vitrege, basarabeni și-au conservat nivelul cultural pe care-l atinseseră până în anul 1812.

Protestul față de instaurarea administrației țariste cu politica ei rusificatoare și-a găsit expresie și în refugierile masive ale populației moldovenești în dreapta Prutului. În primii ani de ocupație rusă, peste 5.000 de familii de români au părăsit Basarabia. Numărul lor este impresionant, dacă luăm în considerare faptul că în acel moment aici locuiau vreo 43.000 de familii.

Zona de codru din ținuturile Fălești, Lăpușna, Orhei, Soroca, cu un procent mare de populație razeșească, a constituit principalul izvor al acestui exod. Printre cei care părăseau Basarabia erau reprezentanți ai clerului, ai nobilimii, dar grosul șuvoiului de refugiați îl dădeau țăranii moldoveni. „Ei, țăranii basarabeni scrie Casso își încărcau în grabă lucrurile lor de gospodărie în căruțe și se îndreptau spre Prut, ca să treacă pe malul drept, spre a rămâne sub suveranitatea strălucitei Porți“. Persista, de asemenea, și frica de a fi recrutați în armata rusă.

Abandonarea Basarabiei de către miile de români mai era dictată și de maltratarea și umilințele la care erau supuși din partea autorităților țariste. Populația din târgurile și localitățile rurale era asuprită de cazacii și soldații ruși în-

Leon Casso

cartiruiți pe la casele băștinașilor. Poliția rusă avea un comportament discriminatoriu față de românii din târgurile basarabene.

Documentele timpului înregistrează multe mărturii privind fuga peste Prut a românilor basarabeni. În iunie 1813 locuitorii din trei sate – Călinești, Hotesti și Drojineni (în total 56 de persoane) – au abandonat toate bunurile lor din Basarabia, găsindu-și refugiu pe malul drept al Prutului. Fiind anchetați, ei au mărturisit în mod unanim, sub jurământ, că au fost determinați să se refugieze în Moldova din cauza purtării proaste și vexațiunilor din partea cazacilor pe care-i găzduiau.

Acest caz neobișnuit a fost prezentat cancelarului Nikolai Rumeanțev și împăratului Alexandru I. Cu aplanarea incidentului au fost însărcinați consulul general rus la Iași, Alexandru Pini, agentul diplomatic rus la Istanbul, Andrei Italinski, și guvernatorul Basarabiei, Ivan Harting. Cu toate presiunile exercitate asupra principelui Moldovei Scarlat Callimachi de către cei de la Sankt Petersburg,

domnitorul a refuzat, în mod ostentativ, să-i extrădeze pe fugarii basarabeni, aceștia rămânând pentru totdeauna în Moldova din dreapta Prutului.

Protopopul Teodor Mailevinschi raporta, la 9 noiembrie 1812, mitropolitului Basarabiei Gavriil Bănulescu-Bodoni că locuitorii satului Șaba din județul Cetatea Albă au trecut aproape toți Prutul. În localitate au rămas doar vreo trei-patru familii.

Căpitanul rus vrea să îl bată pe vornic

Într-un mod aproape similar au procedat locuitorii satului Toporu, din ținutul Lăpușna, care, împreună cu preoții bisericii din localitate „au fugit peste Prut, biserica [din sat] rămânând pustie cu toate podoabele ei“. Într-un alt document, citim că „preoții care au slujit la vechea biserică din satul Toporu, trecând peste Prut, au luat și antimisul [obiect de cult fără de care nu se poate oficia Sf. Liturghie] cu ei“. Protopopul Lăpușnei, Ioan

Baia ridicată în vremea stăpânirii

1812-2012

REZISTENȚA ROMÂNILOR BASARABENI LA POLITICA DE DEZNĂȚIONALIZARE

Cetatea Soroca, încadrată de doi grenadieri ruși

ION VARTA

Raptul de la 1812 a condus la izolarea Moldovei dintre Prut și Nistru de restul spațiului românesc. Au fost afectate, în mod special, legăturile economice tradiționale cu alte ținuturi ale Principatului Moldovei, situate în dreapta Prutului. Au fost sistate, pentru o anumită perioadă, și relațiile comerciale cu Austria și Imperiul Otoman. În același timp, până pe la 1830, au fost menținute posturile vamale la Nistru, care stânjeneau relațiile comerciale cu guberniile rusești.

Abia din 1818 s-a permis exportul grâului din Basarabia, dar numai printr-un singur punct vamal, cel de la Ovidiopol. Celelalte ramuri ale economiei ținutului erau gestionate la fel de neinspirat de către noile autorități. Istoricul Leon Casso, în lucrarea de referință *Rusia și bazinul dunărean* (1913), menționa: „Călătorii ruși care străbătușeră [Basarabia] la sfârșitul anilor '20 [ai secolului al XIX-lea] și care o cunoscuseră mai înainte susțineau că Ba-

sarabia era mult mai prosperă pe timpul domnitorilor români, decât după 15 ani de oblaudire a acestei regiuni sub sceptrul rus.”

Tot satul trece Prutul

Istoricii sovietici au vehiculat frecvent teza conform căreia economia Basarabiei ar fi cunoscut sub administrația țaristă o adevărată înflorire. Este adevărat că lucrurile au evoluat după ce fusese depă-

șită criza economică, provocată de raptul de la 1812. Acei istorici însă nu au căutat să urmărească aceste evoluții în comparație cu cele din guberniile rusești învecinate, care obținuseră performanțe mult mai bune decât Basarabia. În cei peste 100 de ani de stăpânire țaristă, provincia dintre Prut și Nistru a rămas doar un apendice agrar al Imperiului Rus, cu o economie rudimentară, patriarhală.

Cea mai gravă izolare în care s-au pomenit românii

ruși și ocolăși ruși ne rugăm ca să nu ni să mai rânduiască că tare ne necăjim și ne osândim și la aceasta să fie tot boieri moldoveni de a noștri cu cari suntem deprinși să ne înțelegem în vorbă la nevoile noastre și sântem mulțumiți și așa am putea trăi precum nădăjdum“.

Nobilimea basarabeană de viță românească de asemenea s-a împotrivit tentativelor de rusificare întreprinse de noul guvernator al Basarabiei, generalul Harting. Acesta elaborase un nou proiect de administrare civilă a Basarabiei, prin care se extindea legislația țaristă și în teritoriul dintre Prut și Nistru. Moldovenii i-au solicitat apărarea mitropolitului G. Bănulescu-Bodoni: „Privește – îl implorau ei – cu ochi compătimitori numai câte obiceiuri încalcă și nimicește poliția din Chișinău, numai câte legiuri, străine nouă sunt născocite, asupriți fiind prin ele locuitorii, și cât de mult e jignit zilnic poporul de aici“.

Prin intermediul mitropolitului, boierii moldoveni au expediat trei cereri împăratului Alexandru I, Consiliului de Miniștri și Consiliului de Stat. În cererea către țar se menționa, între altele: „Dă-ne nouă ocârmuitor civil pentru această provincie din moldoveni băștinași, un bărbat căruia i-ar fi cunoscute familiile nobile [boierești] locale, obiceiurile și legile noastre și a[le] țărilor megieșe cu noi, fiindcă neavând acum un așa ocârmuitor, din zi în zi vom fi înstrăinați de obiceiurile noastre“.

Guvernul de la Sankt Petersburg l-a trimis în Basarabia pe Pavel Svinin, funcționar la Ministerul Afacerilor Externe, pentru a examina situația ce

Țarul Alexandru I

provocase protestele boierilor români. Inspectia lui P. Svinin a durat șapte luni. În final, el a elaborat un raport în care s-a văzut nevoit să constate că protestele boierilor împotriva introducerii legislației rusești în ținut sunt justificate și că „poporul [din Basarabia] are legi bune, care favorizează prosperarea societății și au la baza lor obiceiurile și drepturile locale“.

Rescriptul adresat la 1 aprilie 1816 de împăratul Alexandru I mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni urmărea stoparea acestei deplasări masive de populație. Monarhul rus constata, „cu adâncă mîhnire“ că scopurile sale nu au fost atinse și că „neorânduiri“, mai ales de la un timp, s-au extins, „până la cea mai mare treaptă, încât multe nevinovate familii a[le] liniștiților locuitori, lăsându-și lăcașurile lor, își capătă scăpare peste hotare.“

Alexandru I recunoștea că au fost comise un șir de nedreptăți și se obliga să aplice noi măsuri pentru „ca răutatea cea făcută să se șteargă.“ În acest scop, a decis să trimită în Basarabia un funcționar

împărătesc cu împuterniciri speciale din partea sa.

Împăratul se obliga să ofere acestei țări o cărmuire politică „potrivită cu năravurile, obiceiurile și legiurile ei“. Toate stările sociale aveau, în viziunea sa, un drept egal, în virtutea căruia „asupra acestei Moșteniri a strămoșilor săi: Tagma Duhovnicească, Boierească, Neguțitorească și norodul să cade să câștige deplină apărare și ocrotire în noua Obrazovanie [structură], liniștitului lucrătoriu de pământ, cum și aleșverșurilor [mersul bun al afacerilor] și neguțitorilor să va da cea deplină ocrotire“.

Pentru a informa mai bine populația despre intențiile sale, Alexandru I îl împuternicește pe mitropolitul Gavriil să traducă cele de mai sus în „limba Nației“ și, prin intermediul bisericilor, să fie comunicate tuturor păstoriilor, ca să știe toți că „ochiul Meu cel iubitoriu de fii asupra lor priveghează și eu am purtare de grijă, pentru ca ei să fie fericiți“.

Nici promisiunile împăratului și nici sancționarea de către acesta, la 29 aprilie 1818, cu ocazia vizitei sale la Chișinău, a noului act legislativ, *Așezământul constituirii*

Imagine panoramică

Dimitriu, comunica în luna mai 1814 mitropolitului Gavriil că în această localitate „veniseră, între timp, alți oameni, dintre care cei mai mulți sunt ruși“, iar preot fusese hirotomisit un rus din gubernia Kievului, care „știa a citi, a scrie și a cânta doar în limba rusă“.

Exodul populației românești din Basarabia alarma autoritățile țariste. El dăuna imaginii țarismului în ochii popoarelor balcanice și putea avea repercusiuni dintre cele mai nedorite asupra intereselor rusești în această zonă. Pentru a stăvilii migrația a fost fortificat hotarul pe Prut. Cu toate acestea, exodul n-a putut fi curmat. Autoritățile rusești, îngrijorate de fuga basarabenilor la frații de dincolo, au recurs și la minciună, declarând „Moldova contaminată de ciumă și interzicând trecerea Prutului sub pedeapsa cu moartea“.

Mari eforturi pentru stoparea mișcării de populație a depus și mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni. La sfârșitul anului 1812 el a trimis o circulară tuturor parohiilor din

Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni

eparhie, prin intermediul căreia ruga clerul și „toți pravoslavnicii creștini“, ca ei să nu creadă că în Basarabia va fi introdusă iobăgia, „că din înalta împărătească milostivire, aveți o cărmuire din nația voastră și în limba voastră“.

În corespondența sa cu marii demnitari din Sankt Petersburg, G. Bănulescu-Bodoni stăruia să nu fie „bajocoriți și înjosiți moldovenii“. El preciza că „în timpurile grele, când franțujii erau în centrul Rusiei, turcii la Dunăre și Prut, cu puterea armelor nu se putea opri emigrarea, căci, prin tratatul cu Poarta, locuitorii erau liberi să treacă unde vor“. Reușise să-i convingă personal pe boieri și, prin predici și circulare, pe săteni, să nu emigreze, promițându-le că vor fi „fericiți sub stăpânirea rusească“.

Promisiunile mitropolitului Gavriil veneau însă în contradicție cu realitatea. Locuitorii mai multor sate din județele Orhei și Hotârnicieni au adresat în repetate rânduri plângeri împotriva comportamentului brutal al militarilor din Regimentul de Infanterie Ohotsk, care fusese încartiruit în aceste

sate. Iată ce scriau mazi-lui satului Bujor, județul Orhei: „Adecă noi toți oamenii din satul Bujor la carile mai gios ne vom iscăli cu lacrimi jeluim către cinstita sârdărie la care lucru au început a și face multă și gre supărare în satul nostru de către oscile rusești carile de multă vreme ținem moscali șăzător și trecători am stătut totdeauna cu mic și mare, iar acum acești ce au vânit moscali de gios și vreu să ne scoată din case carele multe cer ce nu se află nu numai la un om sau la doi, ce în tot satul fac mare bajocore și săracii nu mai

pot de a-i ține cum că ne cer câte 10 sânni pe toată ziua și cai și o sanie cu boi, cer poștă cu săptămâna“. Sătenii obișnuiți relatau că, la rugămintea lor, căpitanul de mazili a încercat să le ia apărarea, însă ofițerul rus l-a insultat: „chiar și pe vornicul au vrut să-l bată“. Căpitanul a fost apoi arestat doar pentru faptul „că i-au zis să nu facă alte bajocori“.

Ochiul țarului privegează

Protestele țăranilor basarabeni au trezit îngrijorarea autorităților țariste din ținut. Au fost nevoite să întrebe pe țărani ce fel de administrare le-ar fi pe plac. Semnificativ este răspunsul țăranilor din satele Malinți, Clișcăuți și Zarojani, din județul Hotin, din anul 1815: „Toți îngenuchem cu fimei și cu copii și cu lacrimi ne rugăm ca să se îndure de noi săracii și să ne miluiască cu strămoșește noastre obiceiuri și să ne mântuim de asuprire care tragem neconținut. Oi, că mare pomană va face cu noi săracii care nu avem nicio facere, cum și pentru părcălabi

tătare la Orheiul Vechi

Emanoil Porumbaru

SFATUL ȚĂRII

Dr. VALERIU POPOVSCHI

V.G. Morfun

Clădirea Sfatului Țării din Chișinău

Printre cele mai importante documente adoptate de Sfatul Țării s-au numărat Declarația de la 2 decembrie 1917, privind formarea Republicii Democratice Moldovenești, cea din 24 ianuarie 1918, vizând proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești, cea din 27 martie 1918, cu privire la Unirea condiționată a Republicii Democratice Moldovenești (Basarabiei) cu România sau cea datată 27 noiembrie 1918, privind Unirea necondiționată a Basarabiei cu România.

Pe parcursul activității, legislativul basarabean a adoptat și alte documente importante – legi, hotărâri, dispoziții, instrucțiuni, regulamente, mai puțin cunoscute. Am prezentat în urmă cu un an (Magazin istoric, nr. 3/2011) câteva dintre acestea. Revenim acum cu altele.

„Regulamentul cu privire la administrarea Basarabiei”, document extrem de important, a fost consacrat problemelor administrării ținutului. A reprezentat unul dintre actele după care s-a condus Basarabia în perioada autonomiei (sfârșitul anului 1917-începutul lui 1918), căci Republica Democratică Moldovenească, atât timp cât a existat, n-a avut o lege fundamentală (Constituție). Până la Unire, s-au făcut doar câteva încercări de a elabora o astfel de lege, fiind

pregătit, de către Societatea juridică moldovenească, un proiect de Constituție, care, din păcate, a rămas doar pe hârtie.

Prim mesaj politic oficial adresat Parlamentului României

De fapt, „Regulamentul cu privire la administrarea Basarabiei” fusese elaborat încă de Biroul de organizare a Sfa-

tului Țării, fiind transmis, după 21 noiembrie 1917, legislativului basarabean pentru a fi analizat suplimentar și acceptat, ceea ce s-a și întâmplat, în cele din urmă, la 29 noiembrie 1917.

Cu certitudine, a fost primul document istoric care a oferit informații ample și clare referitoare la modul de administrare a Basarabiei autonome, ca și la organele supreme de conducere: Sfatul Țării și Consiliul Directorilor Generali. A concretizat nu nu-

regiunii Basarabia, care consfințeau autonomia ciuită a provinciei românești, n-au putut curma trecerea populației moldovenești din Basarabia în dreapta Prutului.

Fondurile anulate pentru salariile profesorilor români

Migrările au continuat și în deceniul trei al secolului al XIX-lea. O confirmă indicațiile guvernatorului general al Novorossiei și Basarabiei, Mihail Voronțov, adresate, la 4 mai 1833, viceguvernatorului Basarabiei, Ivan Climșa, privind difuzarea informației despre măsurile de pedepsire pentru cei care treceau clandestin hotarul de pe Prut. Poliția și parohiile eparhiei erau organele prin intermediul cărora aceste sancțiuni urma a fi aduse la cunoștința tuturor locuitorilor provinciei. Arhiepiscopul Dimitrie Sulima era obligat să difuzeze 896 de proclamații cu informația respectivă în toate parohiile, iar preoții, la rândul lor, în zilele de duminică să le citească tuturor enoriașilor.

Autoritățile rusești țineau să lichideze acea autonomie

Mihail Voronțov

limitată, acordată de împărat la 1818. Tot mai frecvent erau demisi din posturile de ispravnici boierii autohtoni, iar în locul acestora erau numiți ofițeri ruși. Guvernatorul general al Novorossiei și Basarabiei, Voronțov, a suprimat, în 1825, funcțiile judecătorești ale Înalțului Sfat, iar în 1828 acesta a fost lichidat și înlocuit cu un consiliu provincial, în calitate de instanță consultativă pentru guvernator, alcătuit din două departamente: economic și administrativ. Membrii acestui organ erau numiți de guvernator. Odată cu suprimarea Înalțului Sfat se punea capăt autonomiei Basarabiei.

Lupta pentru menținerea limbii române în justiție, administrație, biserică, școală constituia principala formă de manifestare a mișcării naționale a românilor basarabeni.

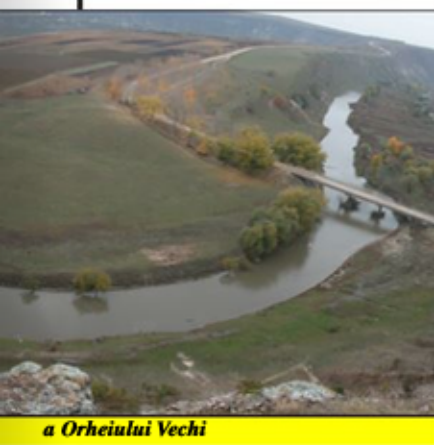
În administrația provinciei funcționarii de origine română erau limitați în atribuțiuni și, apoi, treptat, concediați. Concomitent era scoasă din cancelarie și limba română, pentru ca la 1833 ea să fie înlăturată ca limbă oficială din toate instituțiile, cu excepția bisericii, unde s-a menținut încă

mult timp. Pentru a neutraliza rezistența clerului autohton erau efectuate dese epurări ale acestuia. Preoții băștinași erau înlocuiți cu slujitori ai cultului aduși din guberniile rusești. Aceștia se confruntau cu animozitatea enoriașilor autohtoni și cu absenteismul de la oficierea serviciului divin.

O împotrivire fermă întâmpinau tentativele de rusificare a școlii românești din ținut. La sfârșitul anului 1831 consfătuirea învățătorilor din județul Hotin s-a pronunțat împotriva instruirii copiilor în limba rusă. La capătul acelor ani s-au întezit demersurile boierimii autohtone în favoarea extinderii și perfecționării predării limbii române în instituțiile de învățământ de toate nivelurile.

În 1841 nobilimea basarabeană a formulat noi revendicări în favoarea asigurării procesului instructiv cu manuale în limba română și a angajării în fiecare școală județeană a profesorilor de limba română. Se cerea editarea unui număr suficient de manuale în limba română sau comandarea lor în Moldova de peste Prut ori în Țara Românească. Țăranii basarabeni, la fel, au cerut școli cu predarea în limba maternă. Autoritățile țariste s-au văzut nevoite să țină cont, cel puțin parțial, de aceste cerințe.

În toamna anului 1842 a fost aprobată predarea limbii române în școlile din orașele Chișinău, Bălți și Hotin. Dar acest compromis a fost acceptat doar pentru o anumită perioadă. La începutul anilor '60 au fost anulate fondurile alocate pentru achitarea salariilor profesorilor de limbă română în școlile județene. Ulterior, au fost lichidate și posturile de profesor de limba română. ■

a Orheiului Vechi

și simpatie. Facem acest lucru cu multă bucurie, mai ales că prin susținerea de către Camerele noastre, în cadrul ultimei sesiuni, a unor reforme cu adevărat democratice, vizând agricultura și sistemul electoral, s-a putut vedea cât de mare este comunitatea de idei și de simțăminte care ne apropie pe unii de alții. Poporul român e fericit de faptul că, în vremurile grele prin care trecem cu toții, răspunzând chemării Sfatului Țării, a putut pune oștile sale la dispoziția tinerii Republici Moldovenești, pentru apărarea siguranței sale interne și a vieții sale de stat nou și independent. Ne exprimăm speranța că relațiile de frățescă prietenie dintre țările noastre de aceeași origine se vor întări, la fel ca și legăturile de suflet, care, între noi, niciodată nu au încetat să existe“.

15 ruble pe zi pentru un parlamentar

În cadrul ședinței Sfatului Țării din 26 ianuarie 1918 a fost discutată și aprobată și

așa-zisa „Schemă provizorie de salarizare a membrilor Prezidiului Sfatului Țării, a deputaților și a membrilor guvernului Republicii Moldovenești“. Raportor al proiectului a fost inginerul de doar 32 de ani Nicolae Bosie-Codreanu, iar, în cadrul dezbaterilor, au luat cuvântul și arhitectul Vladimir Nikolaevici Tânganko, dar și liderul primului Guvern al Basarabiei (7 decembrie 1917-19 ianuarie 1918), Pantelimon Erhan (1884-1971).

Elaborat de către comisia de profil a Sfatului Țării, documentul oferă informații extrem de prețioase privind modul de salarizare a deputaților Sfatului Țării și a membrilor Consiliului de Miniștri (după 24 ianuarie 1918 a fost schimbată denumirea Guvernului Republicii Democratice Moldovenești din Consiliul Directorilor Generali în Consiliul de Miniștri).

Conform documentului în cauză, cuantumul indemnizației zilnice a parlamentarilor basarabeni era de 15 ruble (450 de ruble pe lună), ea putând fi ridicată numai în cazul „prezenței lor personale la

ședințele în plen ale Sfatului Țării și a comisiilor lui“. Însă, dacă „lipseau nemotivat“ de la ședințele în cauză (situația fiind stabilită de către Prezidiul Sfatului Țării), indemnizația pe ziua respectivă le era reținută.

În ceea ce privea salariile membrilor Prezidiului legislativului, ele se prezentau astfel: președintele Sfatului Țării primea 900 de ruble pe lună; prim-vicepreședintele, vicepreședintele și prim-secretarul – câte 750 de ruble, iar ceilalți secretari câte 600 de ruble pe lună.

Cuquantumul salariilor membrilor de guvern ai Republicii Democratice Moldovenești, în conformitate cu „Sche-ma...“ analizată, urma aceeași linie ca și cel al membrilor prezidiului Sfatului Țării: șeful guvernului și miniștrii primeau câte 900 de ruble pe lună, în timp ce viceministrii câte 750 de ruble. Ceilalți funcționari ai aparatului Executivului basarabean (începând cu șefii diferitelor direcții și terminând cu curierii) primeau un salariu ce varia între 600 și 150 de ruble pe lună. ■

BLITZ... CONCURS 200

Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la pierderea Basarabiei. Revista noastră organizează un concurs adresat cititorilor din teritoriul dintre Prut și Nistru. Premiul constă într-un abonament pe un an la ediția *on-line* a revistei **Magazin istoric**.

Trimiteți, până la 15 aprilie 2012, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Blitz – 200**).

– De ce l-a trimis în Basarabia guvernul de la Sankt Petersburg pe Pavel Svinin, funcționar al Ministerului Afacerilor Externe?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul 200** din luna februarie 2012 este:

Anul 1828

Adresa la care puteți trimite răspunsurile: **mistoric@gmail.com**. Vă rugăm să precizați numele, adresa și numărul de telefon.

mai competența, dar și structura lor, inclusiv cea a fiecărei subdiviziuni în parte din componența Guvernului și a Parlamentului.

Astfel, la punctul 1 era stipulat: „Până la convocarea Adunării populare basarabene, puterea supremă în Basarabia aparține organului ținutal Sfatul Țării”. Iar, conform punctului 2, „organul executiv al Sfatului Țării este Consiliul Directorilor Generali responsabil de activitatea sa numai în fața Sfatului Țării”. „Toată puterea executivă din Basarabia” se menționa, în continuare, la punctul 3, aparține Consiliului Directorilor Generali, care activează pe baza regulamentelor și instrucțiunilor întărite de Sfatul Țării. La punctul 4 se sublinia: „Contactele dintre Sfatul Țării și guvernul central din Rusia se fac prin intermediul Consiliului Directorilor Generali”, iar la punctul 5 erau oferite explicațiile de rigoare cu privire la structura și modalitatea de formare a Prezidiului Sfatului Țării. Celelalte alineate conțineau amănunte despre principiile de formare și activitate a Consiliului Directorilor Generali sau structura și sarcinile principalelor subdiviziuni guvernamentale etc.

Pe la mijlocul lunii ianuarie a anului 1918, Sfatul Țării, cu ajutorul trupelor române, a curmat intențiile liderilor „frontotdel” (Secția de front din Chișinău a Rumcerodului, organul bolșevic revoluționar instalat provizoriu în Ucraina și având competențe și asupra teritoriului basarabean), printre care se numărau cizmarul Perper, Levenzon, Kaabak, Rojkov sau Kotovski, de a acapara, pe calea armelor, puterea în ținut și de a-l îngloba statului condus de V.I. Lenin. Și doar cu ajutorul

**Generalul Ernest Broșteanu
a condus trupele române
trimise în ajutorul Sfatului Țării**

armatei române au putut fi instaurate ordinea și liniștea atât la Chișinău, cât și în întreaga provincie basarabeană.

Iată de ce, la 15 ianuarie 1918, Sfatul Țării a considerat necesar să expedieze, pe adresa Parlamentului României, un mesaj oficial, mulțumind părții române pentru tot sprijinul acordat. În foarte scurt timp (la 22 ianuarie 1918), sosea o călduroasă scrisoare de răspuns din partea celor două Camere ale Legislativului de la Iași.

Astfel, în perioada 15-22 ianuarie 1918, a avut loc un prim schimb de mesaje între

Grigore Kotovski cu fiul

Sfatul Țării și Parlamentul României. Deoarece este vorba de un prim contact oficial între înaltele instituții legislative ale Basarabiei și României, încercăm să prezentăm câteva extrase, mai semnificative, din acele memorabile documente.

În mesajul Sfatului Țării, expediat pe adresa celor două Camere ale Parlamentului României la 15 ianuarie 1918, se menționa, printre altele: „Parlamentul tinerei Republici Moldovenești, Sfatul Țării, salută din toată inima Parlamentul român, care astăzi se adună din nou în vechea capitală a Moldovei în niște împrejurări atât de dificile pentru viața și viitorul poporului român. Sentimentele noastre prietenești și frățești față de România sunt cu atât mai vii, cu cât oștile ei, aflătoare astăzi în țara noastră, ne-au dat un puternic ajutor în vederea asigurării vieții noastre de stat nou și independent. Din partea noastră, Vă dorim spor la muncă, pentru ca prin eforturile D-voastră să puteți asigura atât fericirea întregului popor român, ce trece prin grele încercări, cât și interesele aliaților, printre care avem onoarea a ne considera și noi”.

În telegrama de răspuns a Parlamentului român – semnată de președinții celor două Camere ale sale, Emanoil Porumbaru (1845-1921) și V.G. Morțun (1860-1919) –, citită în cadrul ședinței Sfatului Țării din 22 ianuarie 1918, se spunea: „Adânc mișcați de cuvintele călduroase, cu care Parlamentul Republicii Moldovenești salută reînceperea lucrărilor Parlamentului român, membrii Senatului și ai Adunării Deputaților ne dau plăcuta sarcină de a Vă transmite expresiunea sentimentelor lor unanime de mulțumire

nale, iar, pe de alta, una de judecată pentru miniștrii, înalții demnitari și membrii, precum și instanță disciplinară pentru magistrați. Ideea necesității unei structuri judiciare supreme a fost promovată, în cadrul negocierilor diplomatice pregătitoare ale Conferinței de la Paris, îndeosebi de contele Alexandre Walewski (1810-1868), ministrul de Externe al Franței. Ambasadorul francez de la Istanbul o justifica, în cadrul numeroaselor reuniuni, mai ales prin aceea că „în lipsă de oameni mari, să le dăm instituții mari”.

Proiectul legii de înființare, elaborat de Comisia Centrală, a fost votat de Adunările Legiuitoare, în formă finală, la 19 iulie 1860. După promulgarea de către domn, la 12 ianuarie 1861, legea a fost publicată în *Monitorul Oficial* al Principatelor Unite. Crearea unei instanțe supreme, cu competența de a controla aplicarea legilor pe întreg cuprinsul celor două țări românești, asigura unitatea vieții juridice naționale, promovând unitatea politică și creând premisa eliminării stării de confuzie a puterilor în stat, în favoarea înfăptuirii principiului separării și controlului reciproc.

Curtea avea trei secții: prima, a reclamațiilor (menită să se pronunțe asupra admitterii sau respingerii tuturor cererilor, deci, cu rol de filtru); cea de-a doua, civilă, și cea de-a treia, criminală (penală). Se compunea din 25 de membri, un prim-președinte, trei președinți de secție și 21 de judecători, câte șapte pentru fiecare secție, toți inamovibili. Parchetul de pe lângă Înalta

Mihail Kogălniceanu

Curte cuprindea un procuror general și trei procurori de secție, amovibili. Ei trebuia să tragă concluzii în toate cauzele, întrucât ele priveau, fără excepție, în primul rând, „observarea legii”, Casația fiind creată „mai mult în interesul legii, decât al persoanelor private”.

Ioan P. Cerkez în 1906, consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție

Întemeierea și fondatorii

Pentru aplicarea efectivă, din motive de conjunctură politică, Legea Casației a trebuit să aștepte mai bine de un an. Prin Înalțul Decret Domnesc nr. 82 din 11 februarie 1862 erau numiți primii membri ai Curții și ai Parchetului, iar pentru 14/28 martie același an, se stabilea ceremonia de instalare a supremei instanțe.

Cinstea de a fi primul președinte al Casației i-a revenit lui Vasile Sturdza (1810-1870), om de încredere al domnitorului, licențiat în Drept, fost judecător la Divanul Domnesc din Iași (1849-1850), ministru al Lucrărilor Publice, membru al Locotenenței Domnești a Moldovei (octombrie 1858-ianuarie 1859), alături de Anastasie Panu (1810-1867) și Șt. Catargiu. Ca o recunoaștere a meritelor sale unioniste, în primul guvern Cuza-

Vodă, V. Sturdza a fost președinte de Consiliu și ministru de Interne și a fost decorat cu „Binemeritat de Patrie”. Președinții de secție au fost: Constantin Hurmuzachi, Grigore Racoviță și Ion Slătineanu. Deși, în alegerea lor, Cuza s-a sfătuit cu ministrul de Justiție și prim-ministrul, totuși, se pare, că unii nu au fost întrebați dacă sunt sau nu de acord cu noua funcție. Astfel că, la 8 martie, șase și-au înaintat demisia.

În fruntea Parchetului a fost numit, inițial, Mihail Kogălniceanu, care însă a demisionat înainte de a-și prelua postul, fiind chemat să îndeplinească importante funcții politice. S-a speculat că numirea lui în

Răul cel mare, care de un timp îndelungat a apăsător fără noastră: neîncrederea în dreptate

Vasile Sturdza, întâiul prim-președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE LA 150 DE ANI

Prof. univ. dr. MIRCEA DUȚU

La 28 martie 2012 se împlinesc 150 de ani de când primii membri ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, numiți prin înalt decret domnesc, depuneau jurământul în fața domnitorului A.I. Cuza și suprema instanță își începea activitatea. Așa cum remarca întâiul său prim-președinte, Vasile Sturdza, în discursul de instalare, Curtea era chemată „a vindeca răul cel mare, care de un timp îndelungat a apăsător fără noastră: neîncrederea în dreptate”, idealul urmărit devenind acela de a se ajunge să se constate că „dreptatea domnește în România”. Totodată, crearea Înaltei Curți nu a semnat doar simpla modernizare a sistemului judiciar, ci mult mai mult: un pas decisiv spre desăvârșirea Unirii.

Desigur, înființarea Casației nu a venit pe un loc gol, instituția Curții Supreme, creație eminent franceză, fiind strâns legată de principiul separației puterilor în stat. Asemenea elemente se întâlnesc și în Țările Române încă

din veacul al XVII-lea și au fost recunoscute juridicește prin Regulamentele Organice (1831-1832). Actul de naștere, în sens modern, l-au reprezentat însă articolele 38-41 ale Convenției de la Paris (1858), ce prevedeau, în

esență: constituirea unei Înalte Curți de Casație și Justiție comună ambelor Principate, cu sediul la Focșani; inamovibilitatea membrilor, competențe care vizau, pe de o parte, o instanță de casare a hotărârilor celorlalte tribu-

neavoastră aveți a zice cel mai de pe urmă cuvânt". În aplauzele publicului, Curtea a pronunțat achitarea tuturor inculpaților. Simțindu-se vexați, în ședințele Adunării Elective, unii deputați au criticat decizia, mergând până la a întrebuița expresii disprețuitoare la adresa instanței și a pune la îndoială nepărtinirea sa. Exprimându-și poziția fermă de independență, Înalta Curte s-a întrunit, dând publicității poziția sa, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 32 din 11 februarie 1863, în care, respingând orice acuzație, a asigurat că „își va urma în viitor, ca până astăzi, missia sa, fără a se povățui de alte înfrâuri decât de lege și de conștiință, neavând a da seamă de hotărârile sale decât lui Dumnezeu”.

Ca instanță disciplinară, Curtea a judecat „asiminea și pe toți membrii părții judecătorești și ai Ministerului Public” și a avut „dreptu de jurisdicție exclusivă asupra membrilor ei în pricini penale”.

În fine, ca for de dezvoltare a dreptului român, Înalta instanță comunica, la finele fiecărui an, Ministerului Justiției viciile sau neajunsurile observate în legislația existentă, supunându-le, totodată, și atenției domnului, „printr-o deputațiune din sânul ei, relațiune motivată și deslușită, în care se vor însemna reformele ce experiența le-ar fi dovedit necesare a se introduce în vreo parte a legislației”.

Dispută pentru sediul Casației

Stabilirea sediului Curții a dat naștere la o aprigă dispută între Iași și Bucu-

rești. Convenția de la Paris prevăzuse, ca și în cazul Comisiei Centrale și al Înalțului Comandament Militar, ca ea să fie la Focșani. Apoi, treptat, s-a impus ideea stabilirii reședinței instanței supreme tot la București, alături de Parlament și de Guvern. Numai că partida moldoveană i-a reclamat instituirea la Iași, ca un fel de recompensă sentimentală pentru celelalte compromisuri făcute muntenilor. În chiar ajunul instalării oficiale a Curții, la 14/27 martie, văzând că Bucureștiul părea, din nou, favorizat de soartă, moldovenii au declanșat agitații la Iași, manifestându-și nemulțumirea, prin gesturi precum arderea portretelor lui Panu și Kogălniceanu, cei doi fiind acuzați că au pactizat cu muntenii. Tot atunci s-a prezentat în Cameră, de către deputații Casimir și Vădescu, o propunere, semnată de 23 dintre cei 28 de deputați moldoveni, propunere prin care se cerea

ca reședința Casației să fie la Iași, cel puțin temporar, până la facerea liniei ferate, ca un fel de compensație morală pentru pierderile orașului, „căci, astfel, s-ar arunca sămânța dezbinării pe pământul Unirii”.

Reacțiile pro și contra au fost aproape violente. Au vorbit împotriva propunerii, în afară de deputații munteni și unioniștii moldoveni, A. Panu, M. Kogălniceanu și Grigore Mihail Sturdza, care au susținut că mutarea nu era justificată, ea neputând alina suferințele Iașilor, ci doar ar fi satisfăcut anumite interese personale, de grup. Primul, dând dovadă de patriotism și spirit unionist, a afirmat: „Iașii este orașul nașterii mele și a părinților mei, este căminul familiei mele, dar sunt mai presus de toate român și un om onest și nu pot primi această propunere, fiindcă nu este justificată”. Proiectul Casimir a fost, astfel, respins cu 53 de bile negre contra 35 de bile albe, restul fiind abțineri.

Detronarea lui A.I. Cuza, la 11 februarie 1866, a reaprins patimile separației celor două Principate. La 3 aprilie, la Iași, au izbucnit tulburări grave, conduse de mitropolitul Moldovei Calinic Miclescu, pe tema nedreptății capitalei moldave și, în consecință, a desfacerii Unirii. Pentru a domoli spiritele, conducerea statului a promis, printre altele, transferarea Casației în oraș. Cu ocazia dezbaterii proiectului Constituției, un grup de deputați moldoveni a susținut ca stabilirea sediului Curții să fie stipulată chiar în viitoarea lege fundamentală a țării. Dar rezistența munteană, alături și de cea a unioniștilor moldoveni, a aprins, din nou,

Mihail Costache Epureanu

magistratură s-ar fi datorat insistențelor premierului Barbu Catargiu, care încerca, astfel, să scape de un concurent politic redutabil și incomod, mai ales în privința spinoasei probleme rurale. Oricum, spre a salva situația, marele sftenic al domnitorului avea să declare, câteva zile mai târziu, că a refuzat „cel mai frumos post, acela de procuror general al Curții de Casație, numa ca să poată rămâne în Cameră”. În locul său a fost chemat Scarlat N. Ghica.

Conform Înaltului Decret Domnesc nr. 83, s-a hotărât ca înalta instanță să fie instalată la 15/28 martie 1862. În ziua sorocită, ora 12.00, membrii prezenți (13, dintr-un total de 19, cât mai număra corpul în urma demisiilor!) s-au adunat în localul fostei Înalte Curți, unde au primit instrucțiunile de protocol. S-a plecat, apoi, spre Palatul Domnesc, cu escortă de lăncieri, unde, fiecare președinte și consilier a depus jurământul în fața domnitorului Alexandru Ioan Cuza, după care, cu toții s-au întors la sediul Curții. Acolo, ceremonia a continuat, cu discursurile ministrului de Justiție C.N. Brăiloiu și răspunsul primpreședintelui V. Sturdza. Primul, în cadrul unui cuvânt condensat și bine încheiat, a subliniat semnificațiile constituirii unei asemenea instituții fundamentale: „...D-voastră aveți înalta sarcină de a stabili credința că justiția va fi, în viitor, mai mult decât în trecut, interpretul inteligent și destoinic al dreptății, organul sever al legii, ochiul prin care Domnul veghează în ocrotirea intereselor fiecărui ce-

Mitropolitul Moldovei Calinic Miclescu

tățean, în apărarea onoarei și averii sale”. Răspunsul primului magistrat al țării a fost mult mai scurt, subsumându-se ideii conștientizării misiunii asumate de „restabilire a încrederii și ridicare a ramului judecătoresc, din discretul în care, din nenorocire, a căzut”.

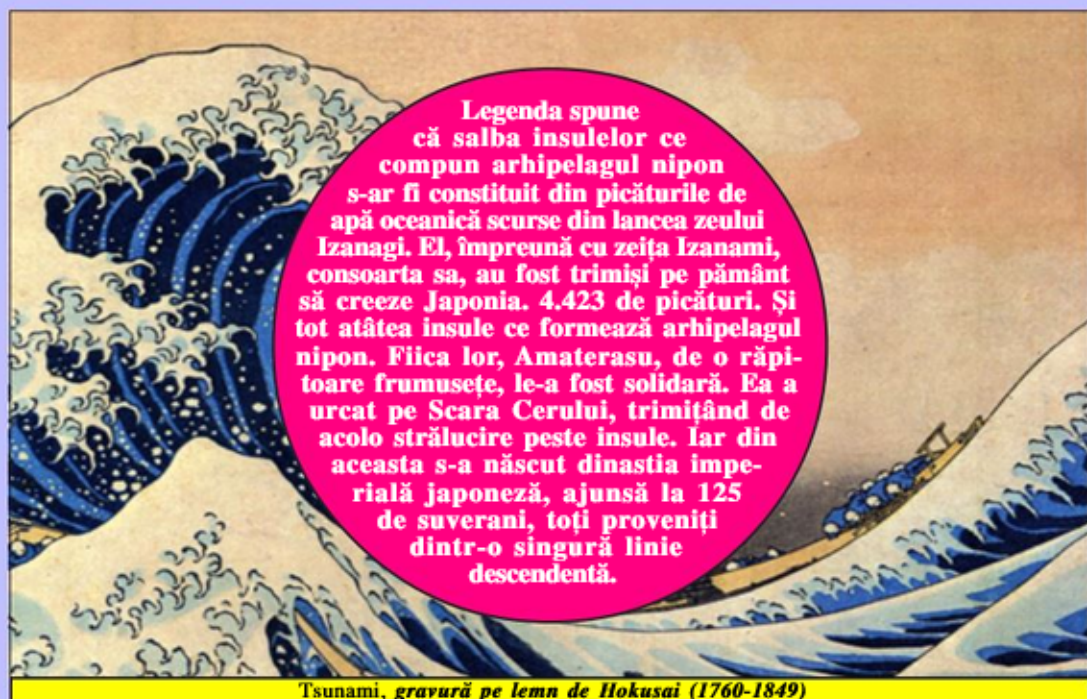

Gheorghe Costaforu

Lupta dintre Puterea legiuitoare și cea executivă

Potrivit legii, Curtea s-a înființat „una singură pentru întregul stat al Principatelor Unite: Moldova și Țara Românească”, având drept primă competență asigurarea aplicării unitare a legii, prin controlul hotărârilor tuturor celorlalte jurisdicții, pe calea recursului în casație.

O a doua funcție încredințată a fost cea de Înaltă Curte de Justiție, constând în judecarea miniștrilor și a înalților demnitari. Primul proces de gen, care a reprezentat o adevărată piatră de încercare pentru independența instanței, l-a reprezentat cel „intentat de onorata Adunare Electivă” în contra miniștrilor din Cabinetul de la 13 iulie 1860 din Țara Românească, în frunte cu prim-ministrul Mihail Costache Epușeanu. Erau formulate 11 capete de acuzare, precum: călcarea legii electorale; promulgarea legii patentelor; dizolvarea Adunării Elective; înăbușirea presei; discreditul adus finanțelor publice; întrebuintarea forței armate împotriva unor tulburări (Craiova, Ploiești etc.). Cauza s-a judecat la 20 septembrie 1862. Cu acel prilej, procurorul general a arătat că, după toate investigațiile făcute, nu s-a găsit nicio dovadă în sprijinul acuzațiilor și a cerut, astfel, achitarea inculpaților. Unul dintre ei, Gheorghe Costaforu, pentru a se apăra, a declarat: „Lupta ce s-a urmat între Puterea legiuitoare și Puterea executivă este astăzi înaintea Justiției Supreme a țării. Dum-

Legenda spune că salba insulelor ce compun arhipelagul nipon s-ar fi constituit din picăturile de apă oceanică scurse din lancea zeului Izanagi. El, împreună cu zeita Izanami, consoarta sa, au fost trimiși pe pământ să creeze Japonia. 4.423 de picături. Și tot atâtea insule ce formează arhipelagul nipon. Fiica lor, Amaterasu, de o răpitoare frumusețe, le-a fost solidară. Ea a urcat pe Scara Cerului, trimițând de acolo strălucire peste insule. Iar din aceasta s-a născut dinastia imperială japoneză, ajunsă la 125 de suverani, toți proveniți dintr-o singură linie descendentă.

Tsunami, gravură pe lemn de Hokusai (1760-1849)

JAPONIA, LACRIMĂ ȘI STEA

MIHAI EPURE

Există un adevăr în interpretarea mitică. În cea mai mare parte a sa, pământul insulelor este format din roci vulcanice. Procesul de modelare a insulelor din estul continentului asiatic continuă. Un perpetuu neastâmpăr al străfundurilor contribuie substanțial la configurația ținuturilor. Lent, dar și brutal, uneori catastrofal, între astfel de coordonate se consumă evenimentele geologice, ce sfârșesc deseori îndolind țara.

Taifun, cutremur, tsunami, aceasta-i triada angoasei și a spaimii japonezilor.

Taifun

Cuvântul vine din limba chineză, *da feng*, vânt mare. În japoneză, *taifu*. În Atlantic

și Marea Caraibilor se numește uragan, iar în Pacific, taifun. Cu veacuri în urmă, acestora li s-au dat nume de pietre prețioase: Diamant, Rubin, Opal etc. Începând cu Al Doilea Război Mondial, au fost identificate și sub nume feminine.

Taifunurile apar la sfârșitul verii și începutul toamnei. Aerul cald, 22°-27° C, se întâlnește cu cel ce are temperaturi mai joase, 16°-17° C. Din interferența acestora rezultă un vânt extrem de puternic, ce provoacă răcirea aerului, favorizând condensarea vaporilor de apă și formarea unor mase mari de nori.

Odată constituite și puse în mișcare, ating viteze de 200-300 km/oră, smulg acoperișuri și arbori, distrug plantații,

dărâmă case, fac victime omenești. Autohtonii care locuiesc pe insulele bânuite de taifunuri vara leagă o barcă pe acoperișul casei, care să le fie colac de salvare în caz de risc major.

Din când în când, memoria colectivă face trimitere la dezastre ce nu se uită ușor. Așa cum au fost taifunul din 15-19 septembrie 1945, abătut asupra Insulei Honshu, ce a luat viața a 2.000 de suflete, și cel din septembrie 1958, care a făcut peste 4.000 de victime omenești.

Jishin!

Cutremur! Iată cuvântul încărcat de emoție și teamă, pe care-l pronunță japonezii și în somn. Pe întinderea unui

spiritele la Iași, care aveau să fie calmate treptat.

Salarii speciale

Nu i-a fost ușor lui A.I.I. Cuza să găsească, în 1862, cele 25 de persoane pentru funcția de judecător (consilier) la Casație, chiar dacă, pentru primii opt ani, exigențele erau unele mai largi: a fi candidat mirean, născut pământean sau să fi dobândit împământărirea „cea mare“ și să nu fie supus niciunei protecțiuni străine; să aibă vârsta de 30 de ani împliniți și exercițiul drepturilor civile; să nu fie falit nereabilitat sau osândit la pedeapsă infamantă și să aibă domiciliul în Principatele Unite. Membrii Curții se bucurau de inamovibilitate, dar și de o salarizare specială: prim-președintele primea 4.300 de lei lunar, președinții de secție și procurorul general 4.000 de lei, consilierul – 3.700 de lei. Spre comparație, un ministru avea, în acea vreme, o leafă de 2.500 de lei pe lună. În timpul ședințelor de judecată, magistrații purtau o uniformă

Sediul de astăzi al instituției

specială, stabilită prin regulament.

În cadrul Casației, de-a lungul timpului au funcționat o seamă de personalități ale vieții publice și culturale a țării. Astfel, printre prim-președinții înaltei instanțe, s-au aflat pe lângă unionistul Vasile Sturdza, poetul Alexandru Crețescu, regentul Gheorghe Buzdugan (1867-1929), academicianul Andrei Rădulescu (1880-1950), scriitorul Ale-

xandru Voitin (Voitinovici, 1915-1986). Dintre procurorii-generalii este suficient să-i menționăm pe Mihail Kogălniceanu, Alexandru Papiu-Ilarian sau Dimitrie Alexandrescu (1850-1925). Și, ca un fapt mai puțin cunoscut: filosoful-jurist Vasile Conta (1845-1882) a fost consilier (judecător) în cadrul Secției I a Curții, în 1881-1882. Desigur, mulți alți magistrați ai primului for judecătoresc al țării au fost doctori în Drept, cadre didactice universitare, publicând lucrări de referință în domeniu.

De-a lungul timpului, legea de organizare și funcționare a instanței supreme, competențele conferite, statutul membrilor și chiar denumirea (după Înalta Curte de Casație și Justiție a urmat cea de Curte Supremă, Tribunal Suprem, Curte Supremă de Justiție și, din 2003, s-a revenit la Înalta Curte de Casație și Justiție) s-au modificat și au evoluat, dar ceea ce a rămas permanent a fost ideea de „vârf“ al structurii jurisdicționale a țării. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 aprilie 2012, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce an a apărut Grand Dessein, proiectul unei structuri confederative la nivel european?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna ianuarie 2012 este:

În 1901, într-o frizerie din Sinaia

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Gabriel Ghețu, din Iași**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2012.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of.P. nr. 15, sect. 1, București**

Urmările seismului (și foto de jos)

părea mai frumos decât oricând, lăsându-se admirat de valurile umane venite în pelerinaj.

Kiyoshi Muto a înțeles că pagoda transmitea un mesaj esențial, fără cuvinte. Și anume că acei care o construiseră, cu sute de ani în urmă, cunoșteau multe despre cutremure. După studii elaborate, desfășurate în ani, a conceput un proiect de referință, revoluționar, în domeniul construcțiilor antiseismice, având la bază principiul flexibilității. Miile de interconexiuni între componentele lemnoase, ce nu erau fixate cu profile metalice, amortizau dansul teluric.

Sugestiv pentru obsesia cutremurelor este exemplul unui japonez care a călătorit la Paris. Seara, a mers să vadă reprezentația de operă *Indiile galante*. Captivat de jocul artiștilor, de muzica îmbietoare, dar și cuprins de oboseală, a ațipit. S-a trezit când s-a consumat scena exploziei.

Speriat, a început să strige: Jishin! Jishin! (Cutremur! Cutremur!).

Tsunami

Termen japonez ce desemnează valurile născute în urma unor erupții vulcanice sau a unor cutremure submarine. În ciuda aparențelor de acalmie la suprafață, adâncul mărilor și al oceanelor freamătă de neliniște. Seismicitatea fundului Pacificului este dintre cele mai intense de pe Terra.

Peste 10.000 de vulcani submarini au fost identificați în Pacific. Erupțiile acestora sunt diferite de cele terestre. Nu bubuituri, nici vuiete sau tunete ale prăbușirii rocilor. Se aude un zgomot surd și profund, ce transmite spaimă într-un grad mai mare decât erupția terestră. Marea fierbe, iar din abisul submarin țâșnește un jet imens de flăcări, roci, nisip, fum, apă și vapori de apă, ce atinge, în mai puțin de un minut, înălțimea de câteva sute de metri.

În cazul vulcanilor apropiați de suprafața apei, erupția lor reconfigurează geografia zonei, pentru că se naște câte o insulă. La 17 februarie 1952, trailerul japonez „Myojin

Maru“ descoperă un vulcan marin în erupție și anunță autoritățile în domeniu. La fața locului sosește nava vulcanologică a Comitetului de Geofizică din Tokyo, care constată că acolo, la 180 km sud de Yokohama, apăruse o insulă de 150 m lungime, 100 m lățime și 30 m înălțime. În Pacificul central au luat naștere în același mod peste 400 de insule.

În momentul exploziei submarine, sub formidabila presiune a gazelor emanate, apa de deasupra vulcanului se dilată și este împinsă în sus până la o înălțime de câteva zeci de metri. Acesta este punctul de plecare al unui val, ce pornește sub formă de cerc, se mărește și se sparge de țărmurile întâlnite. Golul lăsat în centrul cercului, prin plecarea valului, ridică din nou apa, creându-se o altă undă. Astfel de talazuri poartă numele de tsunami. Complexul fenomen natural cuprinde un șir de valuri cu o

an, Terra este scuturată de aproximativ 100.000 de mișcări seismice. Omul percepe doar a cincea parte. O ierarhie mondială în domeniul situează Japonia pe primul loc, cu 7.500 cutremure, dar autohtonii sesizează „numai 1.500“. Urmează Chile, cu peste 1.400, Italia, 230, California, 170.

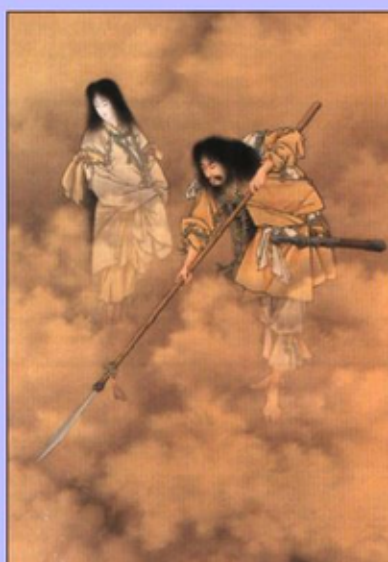
În raport cu nivelul cunoștințelor timpului, au fost explicate cauzele calamităților. Mitologia japoneză are câteva variante. Locuitorii vechiului Yamato credeau că arhipelagul lor ar sta pe o uriașă balenă, care, pe când se clatină, zguduie insulele. Alte credințe împărtășeau ideea că sub pământul Japoniei ar dormi o pisică uriașă, ce se mișcă atunci când se trezește, generând astfel cutremure. Aceeași mitologie susținea că „namazu“, peștele uriaș, ar gădila cu mustățile sale fundul mării. De aceea, din vremuri îndepărtate, japonezii lipesc pe geamurile caselor desene cu imaginea acestui pește, ca să îi protejeze de cutremure.

Începând cu sfârșitul secolului al VI-lea, se ține o evidență a mișcărilor tectonice din arhipelagul nipon. Iată câteva repere:

599. Un seism puternic face să dispară întregi localități rurale. Cronici ale timpului relatează despre căderi de meteoriți, venirea cometelor, ninsori în luna iulie, secetă, foamete și dispariția a milioane de oameni.

681. Cutremurul cu epicentrul la Tosa are ca efect inundarea unei suprafețe de 5.000 de km².

1185. Documente ale vremii consemnează că „munții se prăbușeau unii peste alții, acopereau râurile, marea

Zeul Izanagi și zeița Izanami

se zvârcolea, inundând țara, stâncile se sfărâmau, rostogolindu-se în fundul văilor sau în valurile mării“.

1293. Un cutremur major se soldează cu 30.000 de victime.

1703. Pământul tremură din toate încheieturile. 200.000 de autohtoni, cei mai mulți din Tokyo, își găsesc sfârșitul.

1730. Cutremur teribil: 137.000 de morți în zona Tokyo.

Lupta cu peștele namazu

1854, 23 decembrie. Clădirile din Tokyo sunt pur și simplu ridicate din temelii. Câteva mii de persoane mor. Urmează un tsunami, ce acoperă orașul cu apă de cinci ori.

1891. Un cutremur, cu epicentrul la sud-est de Fujiyama, ucide peste 7.000 de persoane și distruge 17.000 de case.

1923, 1 septembrie. O altă zi înscrisă cu negru în calendarul nipon. Un înspăimântător cataclism lovește Japonia, devastând orașele Tokyo și Yokohama. În opt secunde, au fost distruse total 128.268 case și parțial alte 126.233. Incendiile declanșate de cutremur au avut efecte nimicitoare: 447.128 de case făcute scrum, 143.000 de morți, alți 104.000 răniți. Numărul celor rămași fără adăpost a depășit 1,3 milioane. Încercând să se salveze, mii de oameni au alergat... în întâmpinarea morții! Sperând că pe gazonul marelui stadion din Tokyo vor fi în siguranță, nefericiții s-au grăbit să ajungă acolo. Numai că fumul dens, rezultat din incendiile fără număr, a coborât cu manta lui de doliu peste ei. Asfixiați, toți cei din inelul stadionului și-au găsit sfârșitul. În decurs de o lună, cutremurul a fost urmat de peste 1.200 de replici puternice.

În fosta capitală, Kamakura, clădirile au devenit ruine. A rămas intactă imensa statuie a lui Budha, „Daibutsu“. Semn divin!

Parcul Ueno din Tokyo n-a scăpat furiei seismului. Pe atunci student, Kiyoshi Muto, viitor arhitect celebru, a fost uimit să constate că pagoda din parc rămăsese neclintită. Cu cele cinci etaje ale sale de structură lemnoasă, edificiul

și solidaritate, jertfa de sine, armonia cu natura.

La care se adăugă educația, instruirea spre a rezista și supraviețui calamităților. Există la nivelul întregii populații, dar și al comunităților, sisteme de pregătire, avertizare și asistență. Periodic, se fac exerciții. Copiii preșcolari sunt și ei cuprinși în acest proces, învățând, înainte de literele alfabetului, unde să se adăpostească.

Ordonafi, tăcuți și sobri, niponii s-au înșirat la cozile pentru apă, alimente și combustibil. Ei știu să-și poarte suferința în demnitate și onoare, rămânând la fel de politicoși și ospitalieri. În ciuda încercării cumplite, ce nu li se poate citi pe chip, japonezii au ieșit repede din starea de uimire și neputință. Nu se resemnează și nu renunță. Realități confirmate și de un proverb autohton, încărcat de grație și de tărie: „Albinele înțepă fețele celor care plâng”.

Nația aceasta nu-și pune problema dacă va reuși, ci în cât timp. Ei își vor reface țara, așa cum au redresat-o de atâtea ori. Reconstrucția după Al Doilea Război Mondial și dezvoltarea

tarea tumultuoasă ulterioară, devenind a doua putere economică a lumii, sunt grăitoare.

Pilduitoare imaginea acelor angajați care, în loc să se adăpostească, țin de rafturile pline cu produse, pentru ca pagubele firmei să fie cât mai reduse!

În doar câteva zile, o șosea distrusă de cataclism este reclădită și redată circulației. O lună a fost suficientă, pentru ca o localitate grav afectată să fie refăcută, reprimindu-i pe cei evacuați.

Profesioniști ai genului, supranumiți „samurai nucleari”, s-au oferit să lucreze până la capăt la reactorul ce amenința planeta. Au optat în cunoștință de cauză, înțelegând și acceptând fatalitatea radiațiilor puternice. Au reușit să preia controlul asupra unui pericol iminent pentru viața comunității. Nu contează că, în timp, unul câte unul, ca niște anonimi, acești „samurai nucleari” se vor pierde în neant. Gestul lor nu s-a vrut a fi eroic, ci unul

O navă aruncată pe o casă

firesc, de împăcare și mulțumire că și-au salvat semenii.

Din rândul localnicilor, s-au oferit mai mulți voluntari decât a fost nevoie să-i ajute pe cei în suferință, să reconstruiască.

Natura, suprema divinitate la care se închină japonezii, le-a dat un semn de încurajare. Situație asemănătoare cu aceea de după bombardamentul nuclear de la Hiroshima, când, spre uimirea generală, a înflorit leandru. De data aceasta, supraviețuind radiațiilor, sakura, floarea de cireș, emblemă a Japoniei, și-a desfășurat petalele la Tokyo, la sfârșit de martie și început de aprilie. Mesaj de încredere și de speranță că viitorul nu-i va părăsi.

Într-un gest fără precedent, împăratul Akihito, simbol al unității naționale, a vizitat centrele de evacuare din jurul Capitalei. Însoțit de împărăteasa Michiko, a stat în genunchi pe tatami, alături de sinistrați, împărțându-le suferința, încurajându-i să nu renunțe. Pentru autohtoni, indiferent că sunt la neceaz ori la bucurie, prezența suveranului și cuvintele adresate au valoare de supremă mângâiere sufletească.

Dai togo, Nippon! (Capul sus, Japonia!) ■

Împăratul Akihito și împărăteasa Michiko pe tatami, alături de sinistrați

Nor alb deasupra centralei nucleare Fukushima

un cutremur de 9 (nouă) grade pe scara Richter, cu epicentrul în larg, la 130 de km est de orașul Sendai, din nordul țării! Cel mai puternic din istoria acestei atât de încercate na-

ții. Inimaginabila sa forță a deplasat principala insulă a Japoniei, Honshu, cu 2,4 metri și a mutat platoul continental în zona epicentrului cu 24 de metri. Tot ca efecte ale acestuia, axa de rotație a Terrei s-a deplasat cu aproximativ 10 cm, iar scoarța Pământului s-a despicat pe o lungime de 400 de km.

Mișcarea telurică a dezlănțuit o veritabilă cascadă de erupții vulcanice. În aproximativ două ore de la cutremur, un tsunami a lovit țărmul răsăritean al Japoniei. Înalt de 23 m, valul a spulberat clădirile, autovehiculele și tot ce a întâlnit în cale, plajele din Prefectura Miyagi devenind cimitire. Dita mai vaporul a fost purtat ca o coajă de nucă și aruncat în centrul unei localități.

Omenirea trăiește clipe de groază, fiind aproape de un cataclism nuclear. Cutremurul și tsunami au provocat explozii la centrala nucleară Fukushima. Sistemele de răcire ale celor șase reactoare au cedat. Măsură de a stropi reactoarele cu apă de mare are ca efect secundar formarea unor nori radioac-

tivi, porniți aiurea prin văzduh.

Bilanțul făcut la o lună după această adevărată apocalipsă relevă peste 12.000 de oameni decedați, aproape 15.000 de persoane date dispărute, circa 200.000 de evacuați. Cifrele reale nu se vor ști niciodată. Pentru că, dintre cei dispăruți, mulți vor fi morți, iar radiațiile vor aduce, în timp, nenumărate victime...

Premierul nipon a afirmat că, după această catastrofă, țara a intrat în cea mai gravă criză de după Al Doilea Război Mondial. Specialiștii în economie estimează pagubele la peste 310 miliarde de dolari.

Dacă o catastrofă de anvergură comparabilă cu cea din 11 martie 2011 s-ar fi consumat oriunde altundeva, consecințele ar fi fost mult mai grave. La baza afirmației stau argumente nefindoelnice, primordial fiind cel ce se referă la structura umană a japonezilor.

Autohtonii și-au alcătuit etica de la începutul istoriei, pe care o păstrează și în zilele noastre. Ei și-au acceptat destinul. Timpul nu le-a alterat disciplina, spiritul de unitate

periodicitate ce atinge distanțe de până la 180 km între două creste, cu înălțime variabilă și viteză de aproximativ 900 km/oră. Pe măsură ce unda devastatoare se apropie de țărm, ea pierde din viteză și câștigă în înălțime.

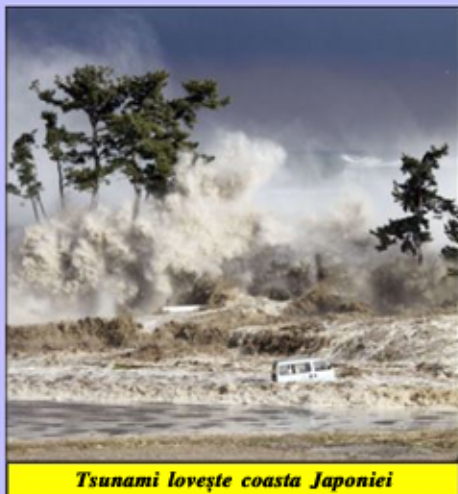
În iunie 1986, în zona niponă Sanriku, un tsunami a avut zidul de apă de 20 m înălțime, luând viața a 27.000 de oameni și distrugând peste 100.000 de clădiri.

Impresionat profund de acest fenomen necontrolat al naturii, celebrul pictor japonez Hokusai a lăsat o splendidă gravură pe lemn, intitulată *Tsunami*, în care surprinde un uriaș talaz.

Dai togo, Nippon!

Capul sus, Japonia! Așa se traduc cele trei cuvinte din subtitlu. Conținând în ele putere de simbol, înțelesul lor se diseminează, pe calea nevăzută a gândurilor, către o națiune exemplară, supusă ciclic unor nemiloase teste de supraviețuire. Acesta este noul salut pe care, începând cu fatidicul 11 martie 2011, lumea de pretutindeni nu conținește să-l adreseze.

Vineri, 11 martie 2011, ora 14.46, Tokyo. Seismografele... își ies din minți, înregistrând

Tsunami lovește coasta Japoniei

Ion Stănescu (dreapta) și Mihai Pacepa (în centrul imaginii)

a mai rămas o scurtă perioadă șeful ei, interval în care a continuat, potrivit unei investigații ulterioare a D.S.S., „să informeze pe Nicolae Doicaru și pe Ion Mihai Pacepa, în afara lanțului de comandă“, și s-a angajat în distrugerea neaprobăată „a unei mari cantități de materiale“.

Rebotează U.M. 0110, unitatea anti-KGB a primit un buget sporit, a fost mărită în cele din urmă depășind cifra de 400 persoane și a fost redirecționată pe principala misiune: combaterea operațiunilor ostile sovietice și ale Tratatului de la Varșovia contra țintelor românești. Din martie până în iunie 1978, în lunile de dinainte de defecțiunea sa, Pacepa a făcut insistente eforturi pentru a recăpăta controlul asupra noii unități independente U.M. 0110 – o țintă majoră pentru spionajul sovietic. O anchetă ulterioară

păstra contacte clandestine, neautorizate, cu KGB.

Defecțiunea lui Pacepa a provocat o altă schimbare majoră în conducerea Securității și a aparatului de spionaj în perioada iulie-octombrie 1978. Teodor Coman, care avusese o scurtă carieră în fruntea D.S.S. și ca ministru de Interne, a fost înlocuit de Tudor Postelnicu (în fruntea D.S.S.) și George Homoștean (ca ministru de Interne). Șeful de scurtă durată al informațiilor externe, Dănescu, a fost înlocuit cu Romus Dima, iar Direcția Generală a Informațiilor Externe a fost redenumită Centrul de Informații Externe (C.I.E.). Rapoarte STASI sugerează că principalul colaborator al lui Pacepa în afacerile cu emigranții evrei și germani ar fi fost arestat pentru scurtă vreme, împreună cu Doicaru, care a pierdut postul de ministru al Turismului. Ancheta declanșată la

a relevat faptul că în această perioadă, Doicaru și Pacepa au ars dosarele unor agenți identificați sau suspecți ca fiind ai KGB și GRU, iar fostul șef al unității anti-KGB, Constantin Iosif, fusese utilizat de Doicaru „ca ofițer de legătură cu serviciile de informații sovietice“, pentru a

nivelul D.S.S. a scos la iveală formidabile vulnerabilități de personal create în timpul conducerii „Celor cinci nu tocmai magnifici“ (Stănescu, Doicaru, Pacepa, Iosif și Caraman). Totuși, nu a dus și la o verificare serioasă a ofițerilor de teren ai D.I.E., care putuseră fi recrutați de sovietici sub privirea lor binevoitoare. După cum nu s-a declanșat o investigație a liderilor partidului comunist care protejaseră D.I.E. de controale, chiar dacă ancheta recomandase în mod expres așa ceva.

Decizia de a pune capăt brusc procesului de refacere a traseului carierei defectorului pentru a identifica persoanele și operațiunile compromise, încât să fie limitate efectele negative și pentru a identifica schimbările necesare, ca să reducă șansele producerii unor situații similare, a fost luată de doi dintre membrii anturajului Elenei Ceaușescu: noul numit în fruntea D.S.S., Tudor Postelnicu (membru al C.C. al P.C.R.), și generalul Nicolae Pleșiță (membru supleant al C.C. al P.C.R. din noiembrie 1979). Cu sprijinul lui Postelnicu, Pleșiță a oprit ancheta, procesul de verificare și a abandonat reconstrucția C.I.E. (U.M. 0920), care începuse după defecțiunea lui Pacepa. Un fost șef al contra-spionajului, generalul maior Neagu Cosma, estimase amploarea curățeniei ce trebuia făcută și dezastrul lăsat

Iată un nou episod din capitolul consacrat defecțiunii lui Mihai Pacepa, adjunctul șefului Direcției de Informații Externe (D.I.E.) din cadrul Securității (Magazin istoric, nr. 3/2007), ce face parte din volumul al doilea al lucrării *With Friends Like These... The Soviet Bloc's Clandestine War Against Romania* (Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului sovietic contra României), pe care domnul Larry L. Watts îl pregătește pentru tipar și a cărui prezentare am început-o în nr. 1/2012.

Nicolae Ceaușescu...

ROMÂNIA, „PRINȚUL HOȚILOR“

Cu câteva luni înainte de defecțiunea lui Pacepa, la începutul lui martie 1978, comandantul Armatei a II-a române și șeful garnizoanei București, generalul Nicolae Militaru, a fost prins pe când încerca să predea materiale strict secrete serviciilor de informații militare sovietice. Culmea este că Militaru îi urmasse în funcție altui agent descoperit al GRU, generalul Ion Șerb, la scurtă vreme după ce Șerb îi informase pe anchetatori, la începutul toamnei lui 1971, că GRU ceruse dosarele personale ale mai multor generali care fuseseră la studii în U.R.S.S., între care și Militaru. Se pare că Ceaușescu intenționa să îl numească pe Militaru adjunct al ministrului Apărării în luna aprilie, cu puțină vreme înainte să plece în vizita făcută în Statele Unite. În schimb, Militaru a fost îndepărtat din armată și numit adjunct al ministrului pentru Construcții Industriale, o poziție din care a fost îndepărtat câțiva ani mai târziu, după ce a fost prins conspirând cu o altă rețea GRU. Militaru a fost atunci implicat alături de generalii Ion Ioniță, fost ministru al Apărării, Marin Pancea, Nicolae Pletos, căpitanul de rangul unu Nicolae Radu și Virgil Măgureanu.

... nu a mers până la capăt în cazul trădării generalului Militaru

LARRY L. WATTS

Descoperirea trădării lui Militaru de către Direcția a IV-a, cea care asigura latura contrainformativă în cadrul Ministerului Forțelor Armate, a determinat plasarea șefului D.S.S. Ion Stănescu, a șefului Direcției de Informații Externe, Nicolae Doicaru, a șefului unității anti-KGB (U.M. 0920/A) Constantin Iosif și a șefului

contrainformațiilor din D.I.E., Mihai Caraman, sub o atentă supraveghere și evaluare critică. La 7 martie 1978, după ce deținuse funcția vreme de aproape un sfert de secol, Doicaru a fost schimbat din fruntea D.I.E. și numit ministru al Turismului. D.I.E. a redevenit Direcția Generală de Informații Externe (D.G.I.E.), sub conducerea lui Alexan-

dru Dănescu. Stănescu a fost și el eliberat din funcție, fiind înlocuit de Teodor Coman, iar D.S.S. a revenit în subordinea ministrului de Interne. Unitatea anti-KGB a fost scoasă din componența informațiilor externe și transformată într-o unitate independentă, primind o altă locație și fiind complet restructurată în intervalul 1978-1980. Constantin Iosif

nevoie“ de ei. Serviciul nu-și putea permite „să aștepte și să fie verificat“, iar defecțiunea lui Pacepa nu a fost la fel de distructivă pe cât era „demolarea provocată de Ceaușescu și de echipa creată de el pentru investigarea afacerii“. Pleșiță a reușit să argumenteze cu succes ca tentativa de reformă și verificare să fie abandonată. Protejatul Elenei Ceaușescu s-a lăudat mai târziu că a pus capăt reformei și a vindecat rapid instituția, astfel încât practic aceleași persoane au putut continua să opereze, în aceeași manieră ca mai înainte.

Argumentele lui Pleșiță contra reformării serviciului au fost făcute plauzibile de operațiunile tot mai agresive desfășurate contra României de „aliații“ săi și de riscul natural de a submina eficiența operațiunilor pe care îl presupune orice transformare profundă a sistemului de informații. Pe de altă parte, ancheta declanșată de defecțiunea lui Pacepa nu dezvăluise doar deficiențe minore legate de personal și practici, ce puteau fi reparate cu eforturi minore. Înfațișase un serviciu care devenise putred, care compromitea grav parteneriatele internaționale ale României și o făcea mai vulnerabilă la influențele ostile, atât acasă, cât și în străinătate. Ancheta și investigațiile conexe arătasera un serviciu care abandonase pe scară mare misiunile ce serveau securitatea națională

Generalul Neagu Cosma

pentru activități ce serveau interese personale și, mai rău, pentru misiuni care subminau direct securitatea și politica externă a României.

Pleșiță a respins pur și simplu aceste acuzații. El a jucat un rol important în limitarea și, în final, în sistarea anchetei privind defecțiunea Pacepa în anii 1978-1979, chiar dacă a devenit șeful C.I.E. oficial numai în perioada 1980-1984. Valul de ofițeri de informații defectori din perioada 1978-1984 (o bună parte dintre ei fiind membri ai rețelei pro-sovietice care confirmau afirmațiile lui Pacepa) a fost semnalul cel mai limpede că exista o problemă serioasă. Inițiativele și acțiunile întreprinse cu câteva săptămâni înainte de numirea lui oficială în fruntea C.I.E., în 1980, arată că el era în bună măsură o parte a problemei. Numirea a scos în evidență procesul extrem de defectuos prin care se populau eşaloanele superioare ale partidului și conducerii de stat.

Desigur că nu toți defectorii români din acest val au fost

agenți „dublați“ sau „triplați“ de KGB și GRU (sau de subordonații lor din serviciile statelor satelit ale Moscovei), dar și a-i considera din start autentici nu era justificat. Statele Unite au mai avut o experiență în acest sens legată de serviciile cubaneze. În urma unei defecțiuni la nivel înalt, produsă în 1987, și după investigații anevoioase, CIA a fost obligată să tragă concluzia că fiecare agent cubanez recrutat de agenție în ultimii 20 de ani era unul dublu – pretindea că era loial S.U.A. și lucra în secret pentru Havana. În cazul României, falșii defectori lucrau aproape invariabil pentru Moscova sau unul dintre apropiații ei (în principal, unguri sau est-germani).

Confruntarea dintre Elena Ceaușescu, care, ca membră a Biroului permanent al Comitetului Politic Executiv, răspundea de politica de cadre a partidului și controla astfel toate numirile de personal din partid și instituțiile de stat, și cumnatul ei, generalul Ilie Ceaușescu, care, cu sprijinul fratelui, asigurase o protecție corpului ofițeresc din armată, a devenit și mai acută. Elena a căutat să își extindă controlul și asupra militarilor, atacând ceea ce ea considera independența lipsită de respect și antisocialistă a armatei. Animizitatea creată în sânul partidului și în cadrul familiei prezidențiale a devenit evidentă și pentru observatori din afară. În 1978, Elena

moștenire de conducerea exercitată de Stănescu-Doicaru-Pacepa-Caraman. El fusese chemat să ajute în cadrul anchetei legate de Pacepa. Pentru redresarea situației, explicase el, era nevoie de măsuri radicale. Iată ce scria în raport: „Trebuia ca partidul și conducerea D.S.S. să dizolve U.M. 0920 (eradicată sau creată de la zero); arhivele trebuia sigilate și controlate de un colectiv din afara D.S.S., din care să facă parte activiști de partid. Anumite sectoare speciale trebuia verificate de persoane desemnate special de șeful statului. Nicolae Doicaru trebuia suspendat din orice funcție (eventual și alții) și pus la dispoziția comisiei de anchetă, căci trăgea sforile să scape basma curată. Să fie rechemati urgent toți ofițerii clandestini în țară, cât și unii dintre cei mai valoroși agenți, ținând cont că unii dintre acești clandestini putuseră fi deja recrutați de serviciile de informații inamice. Ofițerii actuali din D.I.E. trebuia

pensionați (unii); trecuți în rezervă, mai ales cei mai tineri, căci fuseseră expuși ca ofițeri de informații; alții să fie relocați la unități din aparatul intern. Problema era considerată una delicată și trebuia să se procedeze cu atenție. Trebuia creat un aparat nou, cu o concepție bine definită și cu o metodologie de lucru bine reglementată, care să fie complet conspirat, fără vreo legătură cu aparatul oficial. De asemenea, trebuia înființat un organism superior de supraveghere, care să lucreze pe baza unui statut aprobat de șeful statului. O parte a sarcinilor în domeniul informațiilor politice trebuia transferată Ministerului Afacerilor Externe, așa cum se întâmplă în majoritatea țărilor. O asemenea măsură era impusă și de situația existentă, cel puțin până la crearea unui nou aparat“.

Desigur, limitarea puterii discreționare și necontrolate și stricta evaluare

Generalul Ilie Ceaușescu

a performanțelor anterioare ale ofițerilor ar fi redus disciplina și corupția din cadrul D.I.E./C.I.E. și ar fi făcut identificarea personalului compromis și vulnerabil mai ușoară. Implementarea acestor recomandări ar fi pus capăt și strangulării circuitului informațiilor externe, instaurată prin eforturile concertate ale lui Stănescu, Doicaru, Pacepa și Caraman, încă de la începutul anilor '70. Dar, în loc să ducă la îndeplinire reformele, Pleșiță a devenit principalul „apărător“ al C.I.E. contra uzurpatorilor „din afară“, apărând personalul și structurile existente, practicile și prerogativele contra oricărei restructurări profunde, prezentând eforturile de reformă, în mod fals, drept atacuri contra capacităților României de a culege informații externe. Potrivit lui Pleșiță, ofițeri superiori și „alte cadre au fost puse sub anchetă în mod nejust“, în condițiile în care era „mare

Cercul Militar Național, în perioada interbelică

Ein wunderliche und eckige
henliche History von einem
hoffen vortierich genant Dracula. Der d
gar unterfliche man hat angelegt d
de mör spiffen. au ch die hie zu te d
geschiffen ist

Vlad Țepeș, gravură din 1493

Exclusivitate

Una dintre primele analize științifice ale istoriilor despre Dracula aparține istoricului român Ioan Bogdan (Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui, București, 1896). Cartea lui a fost remarcată încă de la început și apreciată de Aleksei Iațimirski, un slavist din Sankt-Petersburg, cunosător unic pentru vremea lui al limbii și culturii române, care a publicat o recenzie amănunțită despre lucrarea lui Bogdan (Izvestia otdelenia russkogo iazfka i slovesnosti imperatorskoi Akademii Nauk, 1897 Buletinul secției de limbă și literatură rusă a Academiei Imperiale de Științe, vol. II, cartea 4, pp. 940-963). De remarcă este faptul că tot atunci a apărut romanul

Dracula (Londra, 1897) al englezului de origine irlandeză Bram Stoker, datorită căruia încă din secolul al XX-lea în Europa s-a creat o nouă versiune mistificată a istoriilor despre Dracula, fenomen facilitat mai ales de câteva ecranizări americane ale romanului. Una dintre sursele lui Stoker ar fi putut fi și studiul lui Ioan Bogdan. A demonstra o asemenea posibilitate este imposibil, chiar dacă în acel timp la Londra trăia Moses Gaster, colecționar de manuscrise și ediții principe românești, exilat din România în anul 1885. Există multe coincidențe, ale căror consecințe sunt greu de evidențiat și cântărit.

Ienicer, miniatură din secolul al XVI-lea

DRACULA ÎN ÎNSEMĂNĂRILE UNUI IENICER

ALBINA GHIRFANOVA (Sankt-Petersburg)

În povestirile slave se simte reproșul făcut voievodului Dracula pentru că acesta trecuse la credința catolică (ceea ce nu corespunde realității), dar, în general, el este reprezentat ca un luptător demn de respect, o amenințare pentru otomani, de care se temea însuși sultanul. A fost un conducător înțelept, ironic cu trimișii străini proști, luptător neîndurător cu răul și trădarea. Dracula îi recompensează pe merit pe cei care în lupta cu dușmanul au fost răniți în piept și îi pedepsește pe cei

răniți în spate. El îi supune unei morți crunte pe hoți, mincinoși și violatori. Despre represaliile puse la cale de Vlad Țepeș împotriva sașilor din Transilvania textele slave nu spun nimic. Povestirile germane, dimpotrivă, au fost provocate mai ales de represaliile voievodului muntean împotriva sașilor în anii 1457, 1459 și 1460. Ele îl reprezintă pe Dracula exclusiv ca pe o personalitate demonică crudă, descriind în amănunțime perfidia și răutățile îndreptate împotriva sașilor și ignorând

total lupta împotriva otomanilor.

O imagine cumulativă

După canoanele medievale (și nu numai după ele), Vlad Țepeș nici n-a fost un caz rar, nici cel mai sângeros conducător (*Magazin istoric*, nr. 5/2005, 9/2011). Cu atât mai mult în condițiile incursiunilor militare și jafurilor organizate și de otomani, și de apărătorii cruciați ai pământurilor creștine împotriva barbarilor „necredincioși”. Cri-

Ceaușescu a fost nemulțumită de modul cum a fost primită la o vizită neanunțată la Centrul pentru istorie și teorie militară, unde lucra Ilie Ceaușescu. Drept urmare, a imaginat un set de măsuri prin care dorea să pună capăt activității Centrului și să confişte o serie de proprietăți ale armatei, inclusiv să distrugă o bijuterie arhitecturală, Cercul Militar, inaugurat oficial în 1923, construit cu bani dați chiar de ofițeri. Aceste fricțiuni au fost exploatate de agenții sovietici din interiorul conducerii partidului, în special de către foștii cominterniști, care încă dominau secțiile de propagandă și ideologie ale Comitetului Central, și de către D.I.E./C.I.E., care încuraja animozitatea Elenei Ceaușescu față de militari, folosind-o în propria campanie de subordonare a informațiilor militare și de con-

trol a fluxului de informații externe, un proces în care ambițiile personale, politicile birocratice și spionajul extern au jucat, toate, un rol.

Vendeta Elenei Ceaușescu contra generalului Ilie Ceaușescu a dus la situații ridicole, precum cea când ea a semnat un ordin în calitate de șefă a comisiei de cadre prin care îl schimba pe Ilie Ceaușescu din funcția de șef al Consiliului Politic Superior, la mijlocul anilor '80. Știind că măsura nu putea deveni efectivă fără aprobarea fratelui său, Ilie a ignorat-o pentru următoarele trei-patru luni, cât a durat până ce documentul a ajuns pe masa lui Nicolae Ceaușescu, care s-a opus. Observatori de primă mână americani și români au spus că Elena Ceaușescu se împotriva deschis orientării proamericane

a instituției militare și căuta prin toate mijloacele să împiedice contactele româno-americane. La sfârșitul deceniului, o combinație de presiuni interne (din partea Elenei și a anturajului ei) și semnale externe (în principal, campaniile de intoxicare antiamericane și măsurile de dezinformare ale celorlalte țări din Tratat) aveau să îl convingă pe liderul român că Washingtonul era dușmanul său.

Combinația dintre defecțiunea lui Pacea și instalarea unei noi conduceri la D.I.E./D.G.I.E./C.I.E., sub oblăduirea Elenei Ceaușescu, au afectat informațiile militare și mai mult decât eternul conflict dintre D.I.E. și Direcția de Informații Militare (D.I.M.). Cu câteva luni înainte, D.I.M. părăsise că a câștigat bătălia contra unificării tuturor serviciilor de informații sub conducerea ministrului de Interne, când Ceaușescu a respins categoric unificarea, pe baza unui raport prezentat de generalul Dumitru, șeful informațiilor militare, care avea și sprijinul ministrului Apărării, Ion Coman. Liderul român a promis chiar că și alte probleme importante vor fi rezolvate în baza unei serii de clarificări, care vor consolida independența instituțională a informațiilor militare. Survenită la un interval de timp atât de scurt după trădarea lui Militaru, defecțiunea lui Pacea a schimbat totul.

(Va urma)

Generalul Ion Ioniță, fost ministru al Apărării (în mijloc), a făcut și el parte din complotul contra lui Ceaușescu

Konstantin cunoaște la perfecție ritualurile și obiceiurile musulmane, redă lungi rugăciuni în limba arabă, dar nu folosește niciun citat din Coran, iar trimerile la cuvintele prorocului Mohamed sunt foarte îndepărtate de textele canonice. Totodată, Konstantin ne transmite date despre osârdua dervişilor lângă care nu erau admiși nu numai cei de altă credință, ci și musulmanii neinițiți.

Konstantin este bine informat

Un episod biografic important este numirea lui Konstantin în funcția de comandant al garnizoanei fortăreței Zveceai (în Bosnia; în anul 1463, a fost cedată ungurilor). În această dregătorie, sub comanda lui s-au aflat 50 de ieniceri și 30 de oșteni, ceea ce greu ar fi fost posibil dacă ar fi fost creștin. Dar această numire în funcție, precum și concluzia noastră vin în contradicție cu rugăciunea inclusă de autor în prefața la *Însemnări* și care imprimă tonul întregii opere: „grăbește-te să-i ajuți pe creștinii tăi și să-i respingi pe dușmanii păgâni”.

Konstantin atrage atenția că zvonurile despre invincibilitatea otomanilor sunt pronunțat exagerate. Scrie: „păgânii sunt curajoși și bravi nu în sine, ci datorită dezacordurilor noastre și urii dintre noi”. El condamnă disensiunile dintre creștini. Și, în general, toate informațiile detaliate despre alcătuirea și sistemul de conducere al statului otoman, despre organizarea armatei și despre înzestrarea ei cu armament,

Sultanului Mehmed al II-lea
i se prezintă un manuscris

despre sistemul finanțelor și despre proprietatea asupra pământului sunt expuse pentru a veni în ajutorul celor care vor lupta împotriva Porții. El oferă multe sfaturi practice pentru ducerea războiului împotriva lor, recomandând, de exemplu, să se rețină infanteria otomană cât mai mult pe câmpul de luptă, să nu se păstreze orașele mai mult de două ore când sunt asaltate de otomani, să fie îndreptate săgețile asupra cămilor, care din cauza lor se vor arunca asupra propriilor trupe, să fie ales armament ușor, nu greu, să fie preferată spada sulitei etc.

Konstantin cunoaște perfect structura administrativă a Imperiului Otoman. Printre altele, el oferă multe informații despre modul în care se plăteau salariile unor militari și civili. Face aprecieri negative asupra experienței de luptă a conducătorilor unguri împotriva expansiunii otomane și își exprimă regretul că nici Papa de la Roma, nici

împăratul Sfântului Imperiu Roman nu-și folosesc suficient posibilitățile și sunt indiferenți la interesele apărării lumii creștine. El chiar îi acuză pe amândoi că seamănă discordie între creștini. Doar regele polonez Ioan I Albert (1459-1501), după părerea autorului *Însemnărilor*, este capabil să riposteze pe măsură otomanilor. Despre campania acestuia în Bucovina (1497) se vorbește ca despre un eveniment de o importanță deosebită, deși această campanie, întreprinsă pentru a ocupa orașele Chilia, pe Dunăre, și Akkerman (Cetatea Albă) de la gurile Nistrului, s-a încheiat cu retragerea trupelor polone.

În pofida urii lui față de cuceritorii otomani și a dorinței de a elibera de sub stăpânirea lor toate popoarele cucerite, Konstantin consideră necesar să sublinieze și trăsăturile lor pozitive. Vorbește despre compasiunea pe care o simt față de cei neputincioși, despre justiția lor, aplicată în mod egal tuturor supușilor, despre pedepsirea dregătorilor pentru acte de injustiție față de supuși. Idealizarea calităților este evidentă. Uneori textul *Însemnărilor* amintește de poetica folclorului. Iată, de pildă, descrierea bătăliei de la Belgrad (1456) sub forma unei povestiri despre patru pricini de tristețe ale sultanului, unde se face apel la ghicitori și zicători, sultanul asemănându-și luptătorii cu săgețile. Caracter folcloric are și modul de datare a evenimentelor amintite, doar cu ziua săptămânii, fără precizarea anului și lunii când s-au petrecut.

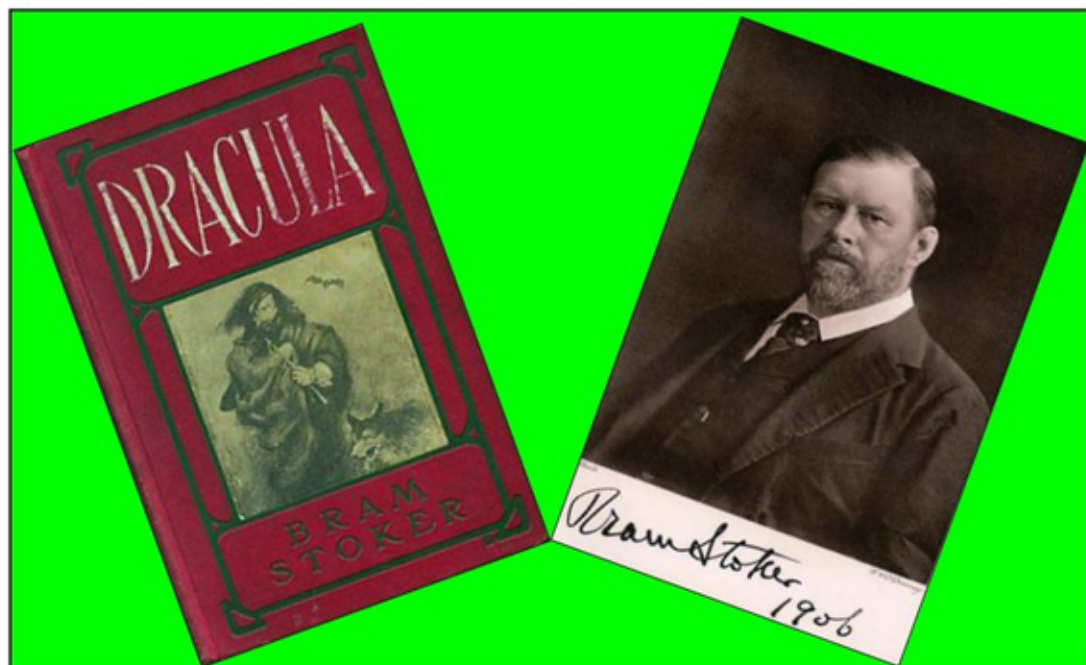
mele atribuite legendarului Dracula abundă într-adevăr în realități istorice crude, caracteristice epocii în care a domnit Vlad Țepeș, dar, din acest punct de vedere, domnitorul „muntean” nu i-a depășit nicidecum pe contemporanii săi germani, englezi sau francezi. De asemenea, nu poate fi ignorat nici faptul că legendarul Dracula este o imagine cumulativă: în ea s-au adunat cel puțin trei prototipuri istorice, dacă nu cumva mai multe. Sunt domnitorii Valahiei care au trăit și domnit timp de aproape un secol: Vlad Dracul (1437-1442, 1444-1447), fiul său Vlad Țepeș (oct.-nov. 1448, 1456, 1462, nov. 1476-ian. 1477), Basarab cel Tânăr (1477, 1481, 1482), adică Țepeluș, adică Țepeș junior, precum și Vlad Călugărul (1481, 1482, 1495) și Mihnea cel Rău (1508-1509). Chiar porecla Dracula se datora primului dintre ei care, înainte de a urca pe tronul românesc, devenise la Curtea lui Si-

gismund de Luxemburg cavalier al Ordinului Dragonului.

Cercetătorii români au accentuat pe bună dreptate mobilul antiotoman al acțiunilor lui Vlad Țepeș, iar în tradiția orală a românilor, în imaginea cumulativă, Dracula nu de puține ori îndeplinește rolul de apărător al dreptății, pedepsindu-i în primul rând pe boieri pentru cruzimea și perfidia lor. Pe acest fond prezintă interes și aprecierea dată de un contemporan al lui Vlad Țepeș, bazată probabil pe tradiția orală slavă.

Este vorba despre opera „scrisă de Konstantin Mihailovici din Ostrovița”, al cărei text în limba polonă a fost descoperit în anul 1823 de către cărturarul A. Galenzowski în mănăstirea catolică din Berdicev (azi Ucraina). În anul 1828 el a editat acest text sub titlul *Însemnările unui ienicer*, considerându-l drept unul dintre monumentele poloneze timpurii, chiar dacă autorul insistă de nenumărate ori asupra originii sale sârbești.

Datele despre Konstantin „din Ostrovița” (numai în Serbia sunt câteva așezări cu această denumire) sunt foarte zgârcite. Povestind despre luarea lui în prizonierat de către otomani, spune că era matur: întrucât este vorba despre bătălia de la Novo Brdo, localitate sârbească (se știe că a avut loc în anul 1455), atunci se pot stabili cu aproximație vârsta și anii de viață ai autorului. Statutul său social nu este prea clar. Pe de o parte, fratele lui, căzut prizonier împreună cu el, a devenit în 1463 păstrătorul tezaurului sultanului; pe de alta, Konstantin nu cunoaște nici scrisul în limba sârbă, nici tradițiile bisericești. Nu este prea clar nici dacă a fost ienicer. În descrierea asaltului Belgradului (1456), autorul *Însemnărilor* ia distanță oarecum față de ieniceri („apoi am văzut cum au luat-o la fugă ienicerii...”), dar povestind despre campania împotriva Trapezundului (în 1459) el se enumeră printre ieniceri.

Eveniment

CAROL POP DE SZATHMÁRI
ARTISTUL ȘI EPOCA

CRISTINA CONSTANTIN

În acest an se împlinesc 200 de ani de la nașterea lui Carol Pop de Szathmári (1812-1888), care s-a evidențiat în pictură și în arta fotografică, el fiind considerat inițiatorul fotoreportajului de război. De altfel, ziua sa de naștere, 11 ianuarie, a fost declarată Ziua Artei Fotografice din România.

La 23 ianuarie 2012, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” a vernisat expoziția *Carol Pop de Szathmári un artist, o epocă*, ce va putea fi vizitată până la 31 mai 2012. Evenimentul a beneficiat de prezența domnului academician Dan Berindei, vicepreședintele Academiei Române, care a subliniat relevanța și importanța operei lui Carol Pop de Szathmári, ce a ilustrat evenimente marcante din istoria României, și nu numai, în secolul al XIX-lea.

Pictor de Curte sub cinci domnitori: Alexandru Ghica, Gheorghe Bibescu, Barbu Știrbei, Alexandru I. Cuza și Carol I, ultimilor doi fiindu-le și fotograf oficial, Carol Pop de Szathmári (*Magazin istoric*, nr. 2, 4/1983; 2/1991; 3/1999; 6/2005; 1/2007) a surprins în creația sa aspecte diverse ale societății românești. Plecat pe front de două ori, în timpul Războiului Crimeii (1853-1856) și în Războiul de Independență (1877-1878), când a fost atașat Secției Fotografice din cadrul Serviciului Sanitar, condus de generalul Carol Davila, Carol Pop de Szathmári a realizat fotografii remarcabile prezentând taberele implicate

în conflict, bateriile românești de pe malul Dunării, statul major al principelui Carol I etc. Grupate, ulterior, în albumele *Războiul ruso-turc (1853-1854)*, *Souvenir din Războiul 1877/1878* sau apărute în publicațiile vremii din țară sau din străinătate, precum *Resboiul*, *Dorobanțul* sau *The Illustrated London News*, imaginile care s-au păstrat constituie mărturii importante referitoare la cele două conflicte. De asemenea, albumul *Jubileul Încoronării* (1881) sau fotografiile realizate în

atelierul său, fie pentru oameni obișnuiți, fie pentru personalitățile vremii, relevă complexitatea operei lui Carol Pop de Szathmári. Distincțiile primite de-a lungul vremii cu ocazia participării la diverse expoziții de la Paris, Londra, Hamburg, Budapesta, București etc. au marcat recunoașterea valorii incontestabile a operei sale.

Expoziția găzduită de Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” readuce în atenția publicului creațiile lui Carol Pop de Szathmári din patrimoniul instituției, majoritatea provenind de la Orțansa Szathmári, dar și din donații ale Casei Regale a României sau ale unor familii importante de militari, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, precum Cantilli sau Tell. Fie că sunt picturi, acuarele, desene, cromolitografii sau fotografii tip *carte de visite*, toate evidențiază atenția autorului la detalii. Vă invităm să descoperiți, prin intermediul realizărilor artistice ale lui Carol Pop de Szathmári, o epocă, așa cum a fost văzută de una dintre cele mai importante personalități artistice românești din secolul al XIX-lea. ■

Pamflet politic?

Povestirea despre Dracula apare în capitolul al XXXIII-lea al *Însemnărilor unui ienicer*, intitulat *Despre voievodul valah, domnul Moldovei de Jos* (!) Se vorbește acolo despre voievodul Dracula, care avea doi fii, Vlad, cel mare, și Radul, cel mic, amândoi trimiși la Curtea sultanului Mehmet. După moartea lui Dracula, sultanul i-a dăruit lui Vlad bani, cadouri, cai, îmbrăcăminte și l-a trimis pe pământurile Valahiei să guverneze în locul tatălui. După câțiva ani, Vlad nu a mai vrut să meargă la Curtea sultanului și atunci acesta l-a trimis după el pe Hamza beg, un înalt demnitar. Când Hamza beg a ajuns la Brăila, Vlad a poruncit să fie oprit acolo, până la sosirea sa. În acest timp, el și-a adunat oastea și, cum era vreme de iarnă, Dunărea a înghețat. Trecând Dunărea în aval de Nicopole, Vlad a poruncit oștenilor să-i prindă și să-i omoare pe otomani, provocând pierderi mari sultanului. Totodată, a poruncit să se taie nasurile și celor vii și celor morți și să le trimită în Ungaria, pentru a se lăuda cu numărul celor uciși. Iar pe trimisul sultanului l-a tras în țepă, împreună cu slugile sale.

Atunci, sultanul l-a pregătit pe fratele mai mic, Radul, și l-a trimis în fruntea unei armate de 4.000 oameni la Nicopole, unde foarte curând a sosit și el. Urmează descrierea luptei, în

urma căreia Vlad s-a retras, îndreptându-se spre Ungaria, la regele Matia. Dar Matia a poruncit să fie aruncat în închisoare, drept pedeapsă pentru faptele-i crude. Sultanul, dând țara fratelui său, a plecat mai departe. După ce a ocupat toate orașele și a asediat toate cetățile, el s-a îndreptat spre Adrianopol și, ajuns acolo, a trimis o solie către regele Matia, în Ungaria, pentru a încheia pacea, deoarece de acesta se temea el cel mai tare.

După aceea a pornit împotriva prințului arbanas, adică albanez, cucerind oraș după oraș. Un singur voievod i-a opus rezistență: Skinder Ivanovici (Skanderbeg). El fusese luat de copil ca ienicer pe lângă sultanul Murad, studiasse toate rosturile de la Curtea sultanului, pentru a se întoarce până la urmă pe pământul său, ca urmare a generozității sultanului. Și, când sultanul i-a propus lui Skanderbeg să-și aleagă un voievodat, el a cerut pământul lui Ivan, ascunzându-și astfel originea față de sultan. Astfel, cel cunoscut de toți drept Skanderbeg (un mare luptător

al Albaniei) a fost primul care a opus rezistență trupelor otomane, devenind erou național al Albaniei, cu monument în centrul Tiranei.

În ansamblu, *Însemnările unui ienicer* par a fi și o compilație istorică, și o lucrare memorialistică, și operă publicistică. Dar, totodată, și o reflectare a folclorului sârb și otoman. Autorul lor nu a fost prea interesat să transmită consecvent o idee politică. Această inconsecvență poate fi rezultatul fie al intervenției în textul originalului a copistului (copiștilor), fie al modificărilor intervenite în biografia și viața lui Konstantin însuși, dacă e să-l considerăm pe el autor.

Însemnările unui ienicer împreună cu povestirile slave și românești despre Dracula intră în categoria operelor din secolul al XV-lea cu temă otomană, cum ar fi descrierea călătoriilor soldatului bavarez Johann Schiltberger (1394-1427) sau însemnările mareșalului francez Jean Le Meingre zis Boucicaut (1365-1421). Este adevărat, aceste memorii nu oferă informații despre structura militară, statală și financiară a Imperiului

Otoman, ceea ce reprezintă punctul tare al *Însemnărilor lui Konstantin „din Ostrovița”*. În ceea ce privește lucrările germane despre Dracula, ele constituie un gen special de pamflet politic, foarte apropiat de reclama negativă de astăzi. ■

În românește de
Florentina
DOLGHIN

Vlad Tepeș și solii Porții, tablou de Theodor Aman

Generalul Carol Davila, după 1878

Doamna românilor îngrijind pe răniți, Rezboiul din 25 octombrie 1877

ALBUM ISTORIC

Vă prezentăm câteva dintre imaginile pe care le puteți admira,
până la finalul lunii mai, la expoziția găzduită
de Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”:
Carol Pop de Szathmári un artist, o epocă

Elisabeta a României...

*... și domnitorul Carol I,
miniaturi pe portelan, 1876*

*Serviciul Sanitar al Armatei, Regiment de călărași la Calafat, fotografie
din albumul Souvenir din răzbelul 1877/1878*

Căpitanul Grigore Cantilli, 1864

Arnăut, 1849

Maiorul Aristide Iarca, 1864

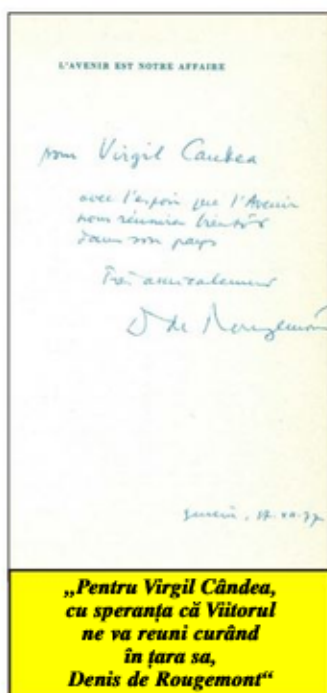

*Serviciul Sanitar al Armatei, Bateria Mircea la Calafat,
fotografie din albumul Souvenir din răzbelul 1877/1878*

moderne, apărarea celor persecutați, respingerea oricărei forme de absolutism și dictatură, a violenței și războiului. În 1940, după declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial, Denis de Rougemont, tânăr ofițer, scria un articol împotriva nazismului. La cererea autorităților germane, este demobilizat și determinat să plece în Statele Unite ale Americii, unde urma să fie o voce activă în lupta de rezistență, ca redactor al *Office of War Information* (Biroul de Informații de Război).

A petrecut aici mai mulți ani, determinanți pentru direcția pe care avea să o imprime operei sale ulterioare. Prima sa carte, *Păcatele educației publice* (1929), a fost rodul propriei experiențe în băncile școlii și ale universităților, o pledoarie în apărarea personalității în formare a tinerilor, o condamnare hotărâtă a principiilor educației nivelatoare, care cerea ca „toți să facă același lucru, în același timp”. Unele dintre ideile exprimate de D. de Rougemont în acea carte, precum și în *A gândi cu mâinile* (1936) și *Jurnalul unui intelectual în șomaj* (1937), se regăsesc azi la temelia sistemului educațional aplicat în Comunitatea Europeană. După război, D. de Rougemont a apărut cauza federalismului european, fondând la Geneva, în 1950, Centrul European al Culturii, iar în 1963 era numit profesor la Institutul Universitar de Studii Europene de la Geneva.

Virgil Cândea l-a cunoscut pe Denis de Rougemont la Geneva, în anii '70, fiind

invitat să susțină cursuri la Institutul menționat. A fost pentru tatăl meu o perioadă bogată în contacte cu intelectualii elvețieni, profesorii și oamenii de cultură care gravitau în jurul acestei ilustre instituții academice europene. A devenit astfel un prieten fidel al Elveției, pe care a evocat-o în numeroase ocazii și a înfățișat-o publicului românesc; de pildă, la colochiul *700 de ani de la întemeierea Confederației Helvetice*, București, 24-25 mai 1991. Virgil Cândea avea să păstreze contactul cu Geneva, participând la reuniuni importante, precum: *Mediul socio-politic al întreprinderilor în Țările din Est* (29 iunie-1 iulie 1992), colochiu organizat de Centrul de Studii Practice privind Negocieri Internaționale, ori *Europa de Sud-Est într-o confederație europeană* (14-16 mai 1992), reuniune or-

ganizată de acest Centru împreună cu Secretariatul General, de la București, al Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene. Stau mărturie a interesului său constant pentru Elveția și articolele publicate în revista *Cadmos* (redactor șef Denis de Rougemont) și colaborarea cu istoricul Jacques Freymond, președinte al Asociației Internaționale de Științe Politice (1964-1967), profesor la Institutul de Înalte Studii Internaționale și Dezvoltare de la Geneva. Expoziția de icoane bizantine, grecești, arabe și rusești din Colecția Abou Adal, conservate la Beirut, Geneva și Paris și expuse la Muzeul Carnavalet din Paris, de la 24 mai la 13 iulie 1993, i-a îngăduit să lucreze cu specialiștii Editurii Albert Skira din Geneva, pentru a concepe împreună un superb catalog. Virgil Cândea era la fel de interesat și de relațiile culturale ale românilor cu Țara Cantoanelor: pentru lucrarea sa *Mărturie românească peste hotare* a căutat cu acuritate să documenteze inventarul de piese culturale românești conservate în muzee, biblioteci și colecții din Elveția (documente, cărți vechi, icoane bisericești, obiecte de artă plastică, de numismatică etc.).

Dintre oamenii de cultură elvețieni cu care Virgil Cândea a stabilit relații de prietenie, filosoful Denis de Rougemont a rămas cel mai apropiat. Proiectul unei vizite în România, pe care tatăl meu l-a încurajat cu entuziasm, nu s-a realizat. În schimb, ideea de a traduce

pour Virgile Căndea
en très amical hommage
et in specem
D. de Rougemont

JOURNAL D'UNE ÉPOQUE

„Pentru Virgil Căndea, un foarte prietenesc
omagiu și in specem, Denis de Rougemont“

La 16 februarie 2012 s-au împlinit cinci ani de la trecerea la cele veșnice a lui Virgil Căndea, cărturar cunoscut marelui public mai ales prin lucrările sale privitoare la Evul Mediu românesc și la patrimoniul cultural înstrăinat. Din noianul de amintiri și gânduri prilejuite de comemorare, numele unui bun prieten al său, filosoful elvețian Denis de Rougemont (1906-1985), mi-a prilejuit evocarea de mai jos.

Virgil Căndea, Denis de Rougemont și soția acestuia

VIRGIL CÂNDEA ȘI DENIS DE ROUGEMONT

IOANA FEODOROV

În 1986, la scurtă vreme după ce absolvisem Secția de Arabă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității București, am început, la îndemnul tatălui meu, Virgil Căndea, traducerea în limba română a cărții lui Denis de Rougemont *L'Amour et l'Occident* (Iubirea și Occidentul). A fost pentru mine o călătorie minunată, care mi-a îngăduit să cunosc bogata lume de idei a marelui filosof elvețian, figură marcantă în peisajul cultural al țării sale și al Europei savante, în secolul trecut.

Născut la Couvet, în cantonul Neuchâtel, la 8 septembrie 1906, era fiu de pastor

și descendent al unei vechi familii de învățați și demnitari ai Confederației Helvete, stabiliți aici din secolul al XV-lea. A studiat în adolescență la Neuchâtel și la Geneva, unde a frecventat cursurile de epistemologie ale lui Jean Piaget și pe cele de lingvistică ale lui Max Niedermann, continuator al lui Ferdinand de Saussure. Urându-și studiile la Viena și la Geneva a obținut apoi, la Neuchâtel, licența în Litere pentru domeniile: franceză, latină, germană, istorie, psihologie și filosofie.

Denis de Rougemont a debutat ca scriitor la 17 ani, în revista *Semaine littéraire* de la

Geneva, cu un articol despre scriitorul francez Henry de Montherlant și morala în fotbal. Printre personalitățile marcante ale filosofiei care l-au influențat el îi menționa pe Søren Kierkegaard, – Karl Barth și mai ales pe marele său prieten Emmanuel Mounier, promotorul Mișcării personaliste, inspirată din opera scriitorului francez Charles Péguy. Una dintre primele sale cărți, *Politique de la personne* (Politica persoanei, 1946), expune ideile pe care urma să le susțină în întreaga operă: asimilarea și aplicarea unor principii ale rațiunii și ale moralei în viața privată, denunțarea neajunsurilor lumii

neamului său, pasionat de filosofia europeană, de istoria religiilor și de arta tiparului. Două dintre cărțile sale, mai ales, îi aduseseră faima în lumea literelor românești: *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc* (1979) și *Stolnicul între contemporani* (1971). Virgil Cândea era un expert în viața și opera lui Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei (1710-1711), cărturarul-filosof care dezvăluise Europei timpului său realitățile istorice și valorile spirituale ale neamului său, ilustrând în chip glorios umanismul românesc, hrănit din pasiunea pentru cunoaștere și din spiritul modernității.

Mai întâi, Virgil Cândea a văzut în întreaga operă a filosofului elvețian temeliile ei spirituale: dragostea pentru viață, respectul pentru natură, viziunea unei creații unitare și egalitare a lumii. Tatăl meu scria în *Introducerea* citată că Denis de Rougemont avea să denunțe toată viața „demisia valorilor tradiționale, primejdia de-personalizării” – valorile tradiționale pe care el însuși le-a susținut permanent: respectul pentru istorie, întoarcerea la semnificațiile originare, păstrarea scărilor de valori morale și intelectuale a înaintașilor, continuarea proiectelor precursorilor, benefice pentru comunitate. Toate acestea se regăseau în opera prietenului său helvet într-un mod care îl uimea și îl cucerea totodată.

L-a atras apoi armonia dintre privirea critică asupra

Cei doi prieteni

omului și iubirea frățească, pe care Jean-Marc Chappuis, în al său *Memento mori* din 22 decembrie 1985 (în jurnalul *La Suisse* Elveția), îl numea „tipic calvin”. Tatăl meu îl vedea însă mai degrabă ca o mărturie a generozității și a spiritului creștin, apropiat de acela al creștinismului ortodox, sau poate superior oricărei dogme. Să reținem și „pesimismul activ” pe care prietenul său Denis îl practica încă din adolescență, așa cum singur mărturisea, și pe care îl definise în 1946 prin maxima lui Wilhelm I

de Orania, zis Taciturnul: „Nu e neapărat necesar să speri, ca să acționezi, nici să reușești, ca să perseverezi”. Felul în care filosoful elvețian a definit criza Occidentului, mai potrivit chiar în vremurile noastre, i-a apărut tatălui meu ca esențial pentru corecta înțelegere a vieții contemporane.

Ialtă experiență de viață similară a stabilit o legătură profundă între cei doi intelectuali: șederea de lungă durată în Statele Unite ale Americii. Sejurul american l-a întărit pe Denis de Rougemont în atitudinile sale pro-europene, pe care le-a promovat prin conferințe, cursuri și călătorii pe toată întinderea celor două Americi. Conferențiar la Universitatea Franceză în exil, redactor-șef al emisiunilor de la „Vocea Americii” destinate francezilor, el a scris trei cărți în șase ani, toate pe teme europene: *La part du diable* (Partea diavolului, 1942), *Les personnes du drame* (Personajele dramei, 1944) și *Lettres sur la bombe atomique* (Scrisori despre bomba atomică, 1946). A formulat aici liniile directoare ale activității sale de după întoarcerea în Elveția: susținerea unității Europei, promovarea unei ordini politice capabile să asigure pacea, folosirea rațională a resurselor naturale și a cunoștințelor științifice, respectarea drepturilor fundamentale ale tuturor oamenilor, în toate țările, și posibilitatea de împlinire personală a tuturor cetățenilor unei Europe fe-

lucrări ale lui Denis de Rougemont s-a concretizat din păcate, după moartea scriitorului, survenită la 6 decembrie 1985, la Geneva. În anii '70-'80 opera ilustrului om de cultură era aproape necunoscută în România. Mediile literare românești cunoșteau unele dintre scrierile filosofului: Cezar Ivănescu, care îi împrumutase scriitorului Marin Preda *Les Mythes de l'amour* (Miturile iubirii, 1961), a remarcat mai târziu influența acestui text asupra operei lui Preda, în *Cel mai iubit dintre pământeni*.

In aceste condiții, tatăl meu m-a îndemnat să traduc în limba română una dintre cărțile cele mai apreciate ale lui D. de Rougemont, *Iubirea și Occidentul*, „o cartecapodoperă, care i-a adus gloria“, după cum scria într-o recenzie Jean Blot. Publicată pentru prima oară în 1938, cartea purta pe coperta a patra a ediției definitive din 1977 un comentariu seducător: „Occidentul este întâi de toate o concepție despre Iubire“. Autorul își propusese, întemeindu-se pe numeroase citate din scrieri literare și politice, să redefinească sentimentele de afecțiune – iubirea și pasiunea (*eros* și *agapé*), revelând sursele lor mitice, istorice, poetice și mistice, inclusiv prin recursul la poezia arabă pre-islamică. Fiind în curs de specializare în studii arabe,

francofonă din copilărie, dar mai ales o fiică ascultătoare, am dat curs acestor îndemnuri cu entuziasmul tinereții. Versiunea românească, apărută la Editura Univers în 1987 (*Iubirea și Occidentul*, traducere, note și indici de Ioana Căndea-Marinescu) s-a bucurat de interes din partea publicului din România, epuizându-se rapid. Introducerea scrisă de Virgil Căndea a devenit sursa esențială de informare asupra vieții și operei filosofului elvețian. A doua ediție, publicată de aceeași editură în anul 2000, mi-a permis restituirea câtorva fragmente, care fuseseră înlăturate de cenzura comunistă, ce nu agrea evocarea lui Hitler și a tezelor fascismului nici măcar într-un context critic. Astfel, „se pierduseră“ din prima ediție fragmentele privitoare la politica maselor, așa cum fusese ea aplicată începând cu 1917, inclusiv ideea Statului-Națiune (ilustrată cu citate din *Mein Kampf*), precum și câteva pagini despre eforturile de „redresare a moralei publice“ destinate „redefinirii instituției căsătoriei și obligațiilor morale pe care le implică

ea“, eforturi exemplificate prin situația din Rusia, în vremea Revoluției bolșevice, și aceea din Germania nazistă.

Intenția, nerealizată însă, era de a traduce și continuarea acestei cărți: *Les mythes de l'amour*, apărută inițial cu titlul *Comme toi-même: essais sur les mythes de l'amour* (Ca pe tine însuși: eseuri despre miturile iubirii, Paris, 1961). Pentru Virgil Căndea, creștin practicant și absolvent al cursurilor Facultății de Teologie din București, a iubi pe cineva „ca pe tine însuși“ era un principiu de viață pe care îl asimilase încă de la primele lecturi din Noul Testament.

În *Introducerea la Iubirea și Occidentul* Virgil Căndea îl cita pe Saint-John Perse, care îl definise pe D. de Rougemont ca „una dintre personalitățile cele mai marcante, mai surprinzătoare și mai împlinite din generația lui literară“. El însuși adăuga că prietenul său „a fost una dintre conștiințele cele mai lucide ale epocii noastre, iar opera lui un apel limpede și curajos adresat lumii contemporane în numele binelui, rațiunii și păcii“.

Care să fi fost motivele fascinației pe care gândirea lui D. de Rougemont a produs-o asupra lui Virgil Căndea? Trebuie desigur să avem în vedere personalitatea tatălui meu, erudit specialist al istoriei medievale românești, al spiritualității

Denis de Rougemont cu soția

NUMELE DE ROMÂN ȘI ROMÂNIE

ION GHICA

Ion Ghica (1816-1897) a fost una dintre marile personalități ale României secolului al XIX-lea și nu numai, cum arată înscrierea sa în Dicționarul universal al contemporanilor „cuprinzând toate personajele notabile din Franța și din țările străine“, publicat la Paris de G. Vapereau, la sfârșitul anului 1858. Făcea parte din ramura munteană a ilustrei familii domnitoare a Ghiculeștilor (Magazin istoric, nr. 7-8/1978), care a dat Principatelor zece voievozi între 1658 și 1858, șapte dintre ei dominând atât la Iași, cât și la București. Mama lui I. Ghica era o Câmpineanu, cele două familii fiind înrudite cu Văcăreștii, Cantemireștii, Filipeștii, Căndeștii și Oteteleșenii.

Ghica a urmat noua școală de la Sf. Sava, a luat bacalaureatul (introdus în învățământul francez de Napoleon, în 1808) în litere la Sorbona (1836) și pe cel în matematici la Universitatea din Paris (1838), pentru a urma Școala de Mine din Paris, pe care a absolvit-o în 1840. Revenit în țară în 1841, devine profesor la proaspăta Academie Mihăileană din Iași. În 1843, împreună cu N. Bălcescu și Chr. Tell, pune bazele „Frăției“, societate masonică ce va pregăti Revoluția din 1848. Din 1846 participă activ la lucrările „Asociațiunii Literare din România“, organizație ce masca activitatea „Frăției“. În primăvara lui 1848 înființează un prim comitet revoluționar, împreună cu C.A. Rosetti, frații Golești și I. Voinescu II, comitet

pe care Bălcescu l-a găsit activ când a venit de la Paris. La sfatul lui Lamartine, Comitetul Executiv al Revoluției a decis trimiterea unui agent diplomatic la Istanbul.

Idată ajuns în capitala otomană, I. Ghica a stabilit relații excelente cu lordul Stratford Canning, ambasadorul britanic. La Ministerul de Război, Ghica se vedea cu Mehmet Bey, comandantul armatei din Irak și Arabistan (Peninsula Arabă), fost atașat la Paris, unde-l și cunoscuse. Alte personaje importante frecventate de Ghica erau Reșid Pașa, fost mare vizir, Muhlis, marele dragoman, și viitorii viziri Vefik, Ali și Fuad.

După înfrângerea Revoluției române, I. Ghica a rămas la Istanbul, ajutându-i pe mulți revoluționari exilați. A stat pe malul Bosforului din 1848 până în 1854, când prietenul său Reșid Pașa, redevenit mare vizir, l-a numit guvernator al insulei Samos (Magazin istoric, nr. 5/1990), care era un centru al pirateriei. Plecat pentru trei luni, I. Ghica va rămâne în Samos patru ani și jumătate, primind în 1856 și titlul de bei (prinț) de Samos. În acest răstimp a distrus pirateria, a înființat în insulă un gimnaziu, o școală navală și un institut pentru fete, a dezvoltat navigația, infrastructurile rutiere, culturile de măsline și migdali, a inițiat cercetări arheologice, a introdus o lege de protecție a patrimoniului și un cod juridic modern.

derale. Pentru Virgil Cădea, erudit român conștient de rolul țării sale în decursul istoriei acestui continent, ideile europene ale lui Denis de Rougemont formulate în cărți precum *L'Aventure occidentale de l'homme* (Aventura occidentală a omului, 1957) și *Lettre ouverte aux européens* (Scrisoare deschisă către europeni, 1970), prezentau o atracție specială. Cu cât mai interesante sunt ele astăzi, când Europa în întregul ei, dar

și fiecare stat în parte, își reconsideră opțiunile și actele de solidaritate?

Una dintre cărțile prietenului său elvețian îi plăcea în mod deosebit tatălui meu: *L'Avenir est notre affaire* (Viitorul este treaba noastră, 1977), o condamnare virulentă a „religiei cantității”, pe care el însuși, admirator al gândirii filosofului francez René Guénon, o respingea cu aceeași tărie. Între altele,

Denis de Rougemont scria în această carte, pentru a protesta împotriva vitezei amețitoare încurajate de tehnologia modernă: „Luxul suprem al zilei de mâine l-aș defini, cu gândul la Hiroshima: *Mișcarea lentă într-o lume tăcută*”. Admirația pentru spiritul efervescent și luminos al filosofului Denis de Rougemont, oglindit și în această formulă magică, evocând un haiku, este o altă piesă din moștenirea pe care mi-a lăsat-o tatăl meu, Virgil Cădea. ■

Dascăli slujitori ai muzei Clio

DESPRE HOLOCAUST, LA PARIS

Prof. N. IONESCU (Liceul M. Kogălniceanu, Vaslui)

În baza prevederilor Programului de colaborare educațională, culturală și științifică dintre Institutul „Memorial de la Shoah” din Paris și Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului din România, s-a organizat în capitala Franței un curs de formare pe problematica Holocaustului, la mijlocul lunii aprilie a anului trecut. La acest curs au participat zece profesori de istorie, din mai multe județe și din București, selectați în urma unui proces de analiză a dosarului depus și a testului de limba franceză.

Seminarul a fost util pentru noi, dascăli de istorie, întrucât ne-a familiarizat cu diversele aspecte ale Shoahului, dar și ale altor crime împotriva umanității din secolul al XX-lea: holocaustul țiganilor din Al Doilea Război Mondial, al armenilor din Imperiul Otoman în prima conflagrație mondială și chiar al tutsilor din Rwanda, din ultimele decenii. Tineretul de azi trebuie să știe că orice ființă umană are dreptul de a trăi în pace, iar ura față de orice om, creația lui Dumnezeu, trebuie condamnată. Din păcate, xenofobia, neonazismul, antisemitismul sunt răspândite și în zilele noastre.

Expunerile prezentate de specialiștii francezi și dezbaterile avute pe diferite teme au

relevat nevoia dialogului și a schimbului de opinii. Într-o lume agitată, stresantă, în criză, în care sunt pervertite reperele morale, studierea istoriei evreilor din România, a Holocaustului este necesară, urmărindu-se promovarea generoaselor valori și atitudini democratice: toleranța, solidaritatea, diversitatea, comunicarea și afecțiunea în rândul tinerilor, care trebuie să fie un „reper al păcii”, al dragostei și înțelegerii între popoare.

Cursul de formare s-a desfășurat într-o atmosferă interactivă, de lucru, încheindu-se cu vizitarea Muzeului de istorie și artă iudaică din Paris. ■

Boieri de rang secund

● De la „pliroforisi“ la „pursuivarisi“ ● Trei-patru familii avute în diamanturi, argintării și moșii ● Plăcintarii, lăptarii și bucătarii Fanarului înaintea boierilor țării ● La cererea lui kehaia-beg, domnul își arestează nepotul de soră ● Când vreun boier primea pedeapsă cu bătaia la tălpi, se așternea covor roșu ● Măcelarii și brutarii prinși cu ocaua mică, țințiți de o ureche ● Pentru vini grele, osânditul era pecetluit, să nu se poată primeni

Căminari

Pe la anul 1821, tunul încetase d-a răsunat în Europa; el își produsese efectul: deșteptase naționalitățile, una câte una, din amorțala în care erau căzute de secolii, și România scăpa din ghearele fanarioților. Grigore Ghica [1822-1829, primul domn pământean al Țării Românești], nepot de frate al lui Grigore Vodă Ghica al Moldovei [1764-1767 și 1774-1777], asasinat pentru împotrivirea sa la cedarea Bucovinei, și Ioniță Sturdza [1822-1829, primul domn pământean al Moldovei], numiți de Poartă domni ai Principatelor, erau amândoi români cu nașterea și cu inima. Boierii începură a se zice români, a vorbi și a scrie românește și a se dezbăra de morfologia [forma] cuvintelor de felul lui „pliroforisi“ [a lămuri], „metachirisi“ [a folosi], care se întinsese chiar asupra cuvintelor ca „regulărisi“ și „pursuivarisi“ [a continua]. Școli românești de învățământ secundar se deschisese în Sfântu-Sava și în Trisfetitele [Trei Ierarhi din Iași] și mai mulți tineri erau trimiși să studieze în Franța,

în Germania și Italia, destinați ca, la întoarcerea în țară, să predea științele înalte: filosofia, dreptul, matematicile, științele naturale și fizice în limba română.

În timpurile domnilor fanarioți, boierii țării ajunseseră a nu mai avea glas în stat; îi năpădiseră grecii cu totul. Rar se mai pomenea, pe ici pe colea, de câte un Cantemir, un Dabija, sau de un Berindeiu; numai câteva boierii [funcții]: logofeții și vorniciile cele mari, de Țara de Sus și Țara de Jos, cu vistierile, se mai dau pământurilor, și aceasta pentru că nu se putea altfel; dar și acele puține slujbe deveniseră apanajul a trei, patru familii, care erau foarte avute în diamanturi, argintării, șaluri și moșii. Totuși însă, la mir [ungerea voievodului] trebuia să lase să le treacă înainte plăcintarii, lăptarii și bucătarii Fanarului. Un postelnic Vlațu, un logofăt Arghirovulo sau un armaș Mano erau puși în arhontologie [ierarhia boierilor] mai sus decât un Bărcănescu, un Cândescu, un Câmpineanu sau un Dudescu Tăutești, Calomfirești, Movi-

lești și Buzești trăiau uitați pe la moșiile lor, fără a îndrăzni să aspire la slujbe mai înalte decât un zapcilac, o vătășie de plaiu sau o sămeșie, caftanele la care le era iertat [îngăduit] să se urce cu gândul erau cel mult acele de șetrar sau de sluger, și acestea dacă se învredniceau să câștige protecțiunea vreunui medelnicer Costacopulo, a unui căminar Rasti sau a unui becer [bucătar al curții] Manolache. Cu toată decadența lor, boierii indigeni tot își păstrasera multe din obiceiurile și tradițiunile cele vechi ale țării, mai ales aceea de patroni și clienți. În fiecare casă boierească se creșteau copii de mazili, de boieri de neam și de poslușnici [slujitori boierești sau mănăstirești scutiți de dări]. Băieții învățau carte românească unul de la altul, sub direcțiunea vătăfului sau a vreunui logofăt din curte; și fetele se dădeau pe mâna unei mame Sande, sau a unei jupănese Cristina, de le muștrulua și le învăța cusături de vapeluri [volane], de gevrele [batiste] și de sangulii [fășii de pânză cusute cu fir], împletituri de bibiluri [colți-

Ion Ghica a revenit în țară în 1859, devenind în 1863 vicepreședinte al Adunării Elective. A fost, împreună cu D. Ghica, I.C. Brătianu, C.A. Rosetti și Lascăr Catargi, unul dintre principalii membri ai „monstruoasei coaliții”, care l-a silit pe Cuza să abdice și l-a adus pe tron pe Carol I. Carol I-a investit pe Ghica drept prim-ministru, acesta obținând recunoașterea Porții pentru noul domnitor. Guvernul său a căzut prin votul Camerei un an mai târziu. A mai avut un mandat în decembrie 1870-martie 1871. Apoi Ghica s-a dedicat altor pasiuni decât politica, fiind ales în 1874 membru al Societății Academice Române, al cărei președinte devine în 1876. În 1877 este numit director general al teatrelor. În 1881-1890 a fost ministru extraordinar și plenipotențiar la Londra. A revenit acasă în 1890, deoarece murise cel mai bun prieten al său, Vasile Alecsandri. Bolnav și el, nu s-a mai întors la Londra. În ultimii ani de viață a fost tintuit la pat de paralizie. Ion Ghica a murit la 21 aprilie 1897, organizându-i-se funeralii naționale.

Cea mai importantă contribuție a lui I. Ghica la cultura română sunt Scrisorile către V. Alecsandri, o corespondență desfășurată între 1879 și 1892 și care, publicată

în volum, atinge 700 de pagini. E o corespondență de reconstrucție a pitorescului vieții românești de acum un secol și jumătate sau a problemelor politice și sociale. Scrisorile au o valoare informativă riguroasă. Ghica însuși spunea: „Mie nu-mi este iertat [îngăduit – n.n.] să scriu decât numai atunci când pot spune un adevăr, și a cunoaște adevărul și a-l spune nu e lucru lesne, mai ales când în chestie se amestecă și puțină politică”. Tipărite întâi în revista Convorbiri literare, începând cu anul 1880, scrisorile lui Ghica au valoare neperimată și astăzi. Am găsit în Introducțiunea scrisă în 1886 și în scrisorile Teodoros (1883), Bălărețu (1885), Din vremea lui Caragea (1879), Școala de acum 50 de ani (1880) și Din Timpul Zaveriei (1880) o minunată reconstrucție a civilizației române în perioada 1821-1881, pe care v-o propunem și dumneavoastră, fără a mai marca sursa exactă sau întreruperile. Deoarece Ghica folosește mulți termeni ieșiți din uzul limbii, am notat în paranteze drepte echivalentul lor actual. Am ales ca titlu una dintre expresiile folosite de autor când arată restabilirea mândriei naționale și a numelui de român și Românie.

Victor IONESCU

Înapoi de la târg

Înaltei Porții] de la săteni români, cu voce, fără voce, pe prețurile ce se fixau pe fiecare an de Marele Capan [șeful intendenței imperiale] din Țarigrad pe șase lei kila de orz, zece parale ocaua de unt, 12 parale mierea etc.

Guvernatorii provinciilor din apropierea Dunării și mai ales pașii Silistrei, Rusciucului și Vidinului erau aleși totdeauna dintre turcii cei mai viteji, cei mai iscusiți în războaie și mai dârji, tot viță de dere-beghi [haiduci], de cei de care tremura chiar Saraiul împărătesc, ca Pasvantoglu, Caraosmanoglu, Mustafa Bairactaru, Hussein Pașa, Said Mârza, Tahir Bosnali, Gavanozoglu. Ei tratau pe domnii noștri ca pe niște zapcii [administratori, culegători de taxe], le trimeteau ordine scrise și verbale și apoi pas să nu le fi urmat! Pentru a sbură capul unui domn, era destul să vie în București sau în Iași un capugiu cu un gealat, să arate arzul [porunca] sultanului, și capul domnului era luat în traistă și dus la Țarigrad. Astfel a căzut capul lui Grigore Vodă al Moldovei [Gr. Alex. Ghica, domn în Moldova la 1764-1767, al Munteniei la 1768-1769 și din nou al Moldovei la 1774-1777], al lui Hangerliu, domn al Valahiei [1797-1799].

Dar altfel, înăuntrul țării, domnii erau stăpâni și stăpâni absoluți; tăiau și spânzurau; rar însă, foarte rar, uzau de această prerogativă, se mulțumeau a trage supușilor lor, din vreme în vreme, câte o falangă

[bătaie la tălpi] bună, având, bineînțeles, precauțiunea a așterne postav roșu, când tălpile erau viță de boier cu caftan.

Pe hoții de cai și pe omorâtori îi trimeteau la Telegra, la Slănic sau la Ocnele Mari sau îi aruncau în câte o ocnă părăsită. Pe borfași îi da prin târg, bătându-i la spete. Pe măcelari și pe brutari, când îi prindeau cu ocaua mică, îi țintau d-o ureche în mijlocul târgului.

Femeile vinovate le expuneau în piață, legate de un stâlp, cu capul ras. Pe feciorii de boier, când făceau vreo neorânduială sau vreo necuviință, îi poșteau la cafenea, în odaie la cămăraș, la tu-feccebașa [comandantul pușcașilor] sau la bașcihodar [vătaf de slujitori], și acolo li se trăgea câteva nuiete la tălpi, ca să le vie mintea la

cap, și apoi surghiun la vreo mănăstire.

Dacă vreun boier prindea prea multă poftă de vorbă, se bănuia sau se dovedea că ținea corespondență cu Țarigradu, se pomenea pe la miezul nopții cu vizita unui edecliu [slujbaș] domnesc, care-l scula din somn, îl lua cu căruța de poștie și-l ducea surghiun la Mărgineni, la Snagov sau la Poiana Mărului; sau cel puțin îl mărșinea în casă sau la moșie, cu pază, ca să nu comunice cu nimeni. Când vina era mai grea, edecliul îl pecetluia, ca să nu se poată primumi cât ținea osânda. Grigore Vodă Ghica, când s-a dus la Țarigrad să primească domnia de la sultan, luase cu dânsul pe un boier anume Filip, fiul unui marselez pribegit, venit cu Ipsilant. Acel Filip făcuse

cunoștință cu un imbiegat al Porții și la întoarcerea sa în țară scria turcului ceea ce se petrecea la domnie, ceea ce, aflând Grigore Ghica, a pus de l-a pecetluit și l-a surghiunit.

Deși domnii aveau fiecare câte un postelnic pentru relațiile cu consuli, dar acțiunea acelor funcționari se mărșinea mai mult în cele ce priveau interesele sudiților [supușilor] străini; iar chestiunile adevărat politice și internaționale erau tratate mai totdeauna la Țarigrad de reisefendelele [miniștrii de Externe] Porții cu elcii [ambasadorii] puterilor interesate.

(Va urma)

Guvernul provizoriu al Țării Românești, 1848, xilografură

șori], fireturi și fel de fel de dulceturi: rodozahar [trandafiri], șerbeturi de vișine, peltele de gutui și de mere și deosebite vutci [lichioruri – *Magazin istoric*, nr. 10/1998].

De la zaveră [revoluția din 1821] rămaseră în țară trupe turcești, un beșliaga cu câțiva neferi [soldați] în fiecare județ și doi baș-beșliaga: unul cu reședința în București și altul în Iași. Beilicul [palat unde stăteau trimișii Porții] după malul stâng al Dâmboviței de la Jicnița și beilicul de lângă Sf. Vineri din Iași erau cazărmi turcești. Mai tot malul stâng al Dunării, pe o depărtare de mai mulți km de apă, era „ray” [raia] al fortărețelor Brăila, Giurgiu, Turnu, Calafat și altor pozițiuni întărite.

D-atunci a rămas unor sate riverane numirile de Vizir, Mola-Braim, Mola-Scorțaru, Muftiu, Nazaru și altele. Acele sate erau sub imediata protecțiune a unor turci puternici din cetăți; nici proprietarii, nici autoritatea domnească nu îndrăzneau să calce în acele pământuri, domenii întinse, care astăzi se arendează fiecare cu sute de mii de franci pe an,

Grigore Ghica

precum sunt domeniile Brăilei și Giurgiului, Moșia-Mare a Ipsilantoaci, Paraipanu lui Arsache și multe altele, pe care stăpânii lor le părăsise sau se vindeau pe nimica, ca și bălțile, stuhăriile [zone mlăștinoase acoperite cu stuf] și pădurile de insule, de la care românii nu puteau trage niciun venit și se foloseau numai turcii.

Silistra-Valesi [guvernatorul Silistrei], beglerbeiu Rumeliei [pașă cu trei tuiuri, cum mai erau doar cei ai Anatoliei și Damascului]

aveau mai mare putere în Principate decât domnii. Pe un singur ordin al lui Gavanozoglu către baș-beșliaga din Iași, a sburat capul boierului moldovean Hasanache, luat fără voia lui vodă, ziua-n amiaza mare, din curtea domnească, unde ocupa funcțiune militară. Grigore Vodă Ghica a trebuit, după cererea lui kehaia-beg, să aresteze pe boierul Alecache Vilara, care îi era nepot de soră prin căsătoria cu fata lui Rallet, să-l dea pe mâna pașei de Giurgiu, să-l trimeată în surghiun la Eski-Zagra, unde a fost deținut mai mulți ani. Până pe la 1826, cârjalii [tâlhari care acționau în bandă] făceau incursiuni prin țară și veneau până la barierele Bucureștilor, tăind și pârjolind.

Principatele erau cu numele și cu faptul grănarul sultanului. Niciun product nu putea să iasă din țară până mai întâi nu se aprovizionau toate serhaturile [ținuturi de graniță] cu trebuincioasele garnizoanelor și locuitorilor cetăților dunărene: cu oi, grâu, orz, ovăz, unt, miere, cerviș [grăsime de vită], seu etc., care se lua de capanlii [furnizori ai

București la jumătatea secolului al XIX-lea

Cu alte cuvinte, Imperiul face parte din planul providențial al lui Dumnezeu, după cum reiese din cântările solemne: „Fiul lui Dumnezeu domnește cu împărații! Dumnezeu va proteja Imperiul creștin“ (Constantin al VII-lea Porfirogenet, *De ceremoniis aulae byzantinae* – Despre ceremonii la Curtea bizantină, 669). Împăratul Iustinian scria în prefața codului de legi *Digeste*: „Datorită lui Dumnezeu, care guvernează Imperiul primit de mine prin bunăvoința maiestății cerești, putem termina, din fericire, războiul și să instalăm o pace traică“.

„Omul providențial“

În condițiile în care existența Imperiului este expresia voinței divine, cu atât mai mult omul care îl guvernează trebuie să fie alesul Providenței. Ideea „omului providențial“, a caracterului divin al alegerii sale pentru ocârmuirea Imperiului este înrădăcinată în originea instituțiilor imperiale. Este suficient să ne amintim de Octavianus Augustus (31 î.H.-14 d.H.), ales de zei pentru a pune capăt războaielor civile și a instaura „epoca de aur“ pe pământ, un fel de rai pământesc. De asemenea, Traian (98-117) a instaurat pacea și justiția în Imperiul Roman. În sfârșit, Constantin a adus în Imperiu domnia lui Cristos, prin *Edictul* semnat cu Lucinius la Milano, în 313: creștinii au drept la exersarea cultului lor în mod public. Totuși, tradiția bizantină a evitat transpunerea în limbaj creștin a ideii unui „supraom“, așa cum se degajează din scrierile păgâne.

In acest mozaic regele Roger al Siciliei este încoronat de Iisus, după modelul împăraților bizantini

Bizanțul promovează mai degrabă ideea unui om providențial, fapt ce explică inexistența unei legi referitoare la dreptul de succesiune la tron. Pe de o parte, Imperiul nu este o teocrație, ci o instituție umană dirijată de Providență. Pe de altă parte, omul nu poate reglementa Providența. Există doar ritualuri tradiționale utilizate la învestirea puterii celui care se crede a fi desemnat prin voință divină. Vrerea lui Dumnezeu se manifestă în special prin vocea unanimă a poporului, *vox populi vox Dei*. În virtutea conștiinței de a fi desemnat de Dumnezeu pentru guvernare, în Imperiul Bizantin, împăratul își putea asocia, *ipso facto*, o persoană pentru a conduce și își desemna și moștenitorul. Astfel, prin această cale deturnată, s-a introdus moștenirea succesiunii la tron.

Învestitura împăratului respecta tradițiile născute în Imperiul Roman, chiar dacă Bizanțul a trebuit să le îmbogățească prin instaurarea de noi ritualuri. Procesele-verbale ale înscăunărilor din

secolul al V-lea, conservate în *Cartea ceremoniilor* sau descrise de cronicari, ne arată că până în secolul al XV-lea erau respectate aceleași ritualuri: „Dumnezeule bun, poporul îl cere pe Leon ca împărat... Acestea sunt dorințele palatului, rugămintele armatei, sufragiile senatului, dorința poporului! Universul îl așteaptă pe Leon! Armata îl dorește pe Leon... Ascultă-ne, Doamne, noi te rugăm“ (Constantin al VII-lea Porfirogenet, *Despre ceremonii la Curtea bizantină*, 748).

O ceremonie democratică

Din această mărturie reiese că la înscăunarea pe tronul Bizanțului a lui Leon I cel Mare, în 457, au participat armata, Senatul, poporul. Mai întâi, el a fost desemnat de Senat, apoi primit cu aclamații de armată și, în sfârșit, primit de popor ca împărat providențial. Ritualul tradițional era înmânarea unui colier din aur și înălțarea lui pe un pedestal. Acest din urmă gest pare a fi atât de important, încât îl întâlnim chiar și în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Ceremonia avea loc înaintea încoronării, la primul etaj al palatului patriarhal. Astfel, noul ales devenea comandantul suprem al armatei și primea, *ipso facto*, toate puterile imperiale. Caracterul democratic al ceremoniei era subliniat de colierul din aur care îi era înmănat de un dregător militar inferior, reprezentantul mulțimii, desemnat de armată.

Întronarea profană era urmată de întronarea religioasă, subliniindu-se astfel caracterul providențial și misiunea

ÎNVESTIREA ÎMPĂRAȚILOR ÎN BIZANȚ

După convertirea împăratului Constantin (306-337) la credința creștină (313), împărații sunt considerați oameni providențiali aleși de însuși Dumnezeu pentru a-l reprezenta pe pământ. Teologii creștini au stabilit mereu o paralelă între, pe de o parte, poliarchia (forma de guvernământ în care conducerea statului este exercitată de mai multe persoane comitent) națiunilor păgâne,

divizate între ele prin războaie și politeism, și, pe de altă, monarhia imperială și dogma unității divine: un singur Dumnezeu în ceruri, un singur împărat pe pământ. Precum în ceruri toți îngerii sunt supuși voinței divine, pe când diavolii sunt nesupuși, la fel ca barbarii, tot așa și pe pământ, chiar dacă există mai multe popoare neîmblânzite, unul singur, poporul roman, este destinat să conducă.

913. Încoronarea împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenet („Cel născut în purpură“)

Pr. dr. LUCIAN DÎNCĂ
(Directorul Bibliotecii Bizantine a Centrului Sfinții Petru și Andrei)

Catedrala Sfânta Sofia, locul desfășurării ceremoniilor

ținea o cruce, iar în stânga o ferulă, bastonul ce simboliza demnitatea sacerdotală. Astfel el deschidea procesiunea darurilor, fiind escortat de reprezentanții de seamă ai armatei, după care se retrăgea la locul ce-i era rezervat. La împărtășanie avea loc cel de-al doilea ritual. Diaconii conduceau împăratul în incinta altarului, unde i se ofereau cădelnița cu foc și tămâia altarul, apoi făcea același gest și Patriarhul. După ce ierarhul se împărtășea, depunea o bucată din pâinea sfințită în mâinile împăratului, iar după ce se împărtășea la potir, îl înmâna și împăratului, pentru a se împărtăși ca și preoții.

Astfel se încheiau ceremonia și ritualurile investiturii suveranilor bizantini. Ceremoniile militare care, în secolul al V-lea, trebuia să reamintească noului împărat aspectul său de om războinic pentru apărarea poporului pe care Dumnezeu îl chema să-l guverneze, spre sfârșitul secolului al XIV-lea, nu mai erau

Capul împăratului Constantin

decât o amintire îndepărtată, ce se păstra doar din respect pentru tradiție. Încoronarea împăraților de către Patriarhi, care la început avea un caracter mai mult de confirmare a celorlalte ritualuri militare și populare, a devenit treptat ceremonialul prin excelență al noilor aleși. Simbolismul ritualurilor era menit să reamintească împăraților caracterul sacralității misiunii ce le era încredințată din partea lui

Dumnezeu. Suveranitatea lor avea rădăcinile înfipte în suveranitatea regală a lui Cristos.

Prin consacrarea imperială, împăratul era separat de restul credincioșilor. Înveșmântat fiind cu acea tunică diaconală și fiind primul în procesiunea de oferire a darurilor la altar, împăratul își manifesta dorința de a îndepărta orice obstacol care s-ar opune misiunii divine a Bisericii pe pământ. De aceea, pentru a-i arăta recunoștința, Biserica îl invita în sanctuarul rezervat slujitorilor altarului, loc interzis credincioșilor de rând. Cu toate acestea, împăratul nu primea și hirotonirea preoțească. Avea din partea lui Dumnezeu investitura la conducerea Imperiului, însă rămânea supus legilor Bisericii, ca orice alt credincios. Onorurile pe care le primea consacrau persoana sa și-l făceau venerabil și inviolabil, în aceeași măsură ca și clericii. Orice atentat împotriva lui devenea un sacrilegiu, fiindcă era alesul Providenței. ■

CĂIMĂCĂMIE (Biverb: 11, 8)

NT O I I M A M

Laurian BUTURE (Bacău)

Soluția rebusului Din istoria literaturii, nr. 2/2012

BACON – ZWEIG – BYRON –
LEVIS – TWAIN – DANTE –
CATUL – DIEHL – IBSEN.

Soluția jocului Stăpân pe destinele sale, nr. 2/2012

STAT INDEPENDENT
(STA – T – IN – DE/PE – N – DE –
N – T)

Împăratul Alexandros (912-913), mozaic bizantin din Catedrala Sf. Sofia din Istanbul

divină la care era chemat noul împărat. Ritul era săvârșit de Patriarh, iar cu timpul, această întronare religioasă va dobândi caracterul esențial al înscăunării noului împărat. Primul împărat care a beneficiat de o asemenea încoronare cu rit religios a fost Leon I, în anul 457. După ceremonia profană, Leon s-a îndreptat spre catedrala Sfânta Sofia, unde a depus coroana pe altar, iar la ieșire, după ce a ascultat citirea Evangheliei, Patriarhul i-a pus coroana pe cap. În acest caz, ceremonia religioasă este doar accesorie, dar avea totuși o importanță majoră, în sensul că Patriarhul certifica, într-o oarecare măsură, puterea împăratului și sublinia caracterul său providențial.

Treptat, ceremonia religioasă va dobândi un caracter obligatoriu. Intervenția Patriarhului devine atât de importantă în înscăunarea împăratului, încât la moartea lui Zenon, în 491, succesorul său, Anastase I (491-518), suspectat de eterodoxie, adică

acuzat că se abate de la doctrina cea adevărată, Patriarhul îi va refuza coroana înainte de a așterne în scris profesiunea de credință ortodoxă și de a se angaja să respecte canoanele conciliilor ecumenice. Anastase nu și-a ținut angajamentele, astfel încât, odată cu restabilirea ortodoxiei de către Iustin, în 518, profesiunea de credință a împăraților devine obligatorie în ceremonia-lul investiturii imperiale.

Patriarhul, devenit treptat garantul ortodoxiei împăraților, dobândește un loc esențial în înscăunarea noilor împărați. Vor fi considerați legitimi doar împărații încoronați de mâna sa. Catedrala Sfânta Sofia a devenit biserica înscăunării împăraților bizantini. Aspectul încoronării militare pierde din importanță în favoarea ceremoniei religioase. În secolul al X-lea mărturiile înscăunărilor imperiale ne arată că în timpul ceremoniilor împăratul și prelatul urcau la amvon, unde se aflau semnele regale. Patriarhul pronunța o rugăciune deasupra tunicii pe care o îmbrăca, apoi a coroanei pe care o așeza pe capul noului împărat.

Supus legilor, ca orice credincios

Aspectul liturgic al înscăunării noului ales dobândește noi ritualuri foarte importante. Înaintea înmânării coroanei, avea loc ritul consacării. Patriarhul vărsa ulei sfințit pe capul împăratului, făcând semnul crucii, iar poporul cânta *Tri-*

sagionul, Sfânt, Sfânt, Sfânt..., cu scopul de a arăta că regalitatea imperială decurge din unica regalitate a lui Cristos. Ungerea imperială avea aceleași efecte spirituale ca și botezul: iertarea păcatelor săvârșite înaintea înscăunării și sfințirea suveranului. Împăratul, comparat deseori cu suveranii statului Israel, David sau Solomon, deține puterea de la Dumnezeu. Această idee este exprimată deseori pe monumente, unde putem vedea pe împărat primind coroana din mâinile lui Cristos sau din cele ale unui alt personaj cereșc.

Ungerea cu uleiul sfânt conferea împăratului un statut asemănător cu cel al preoților. El nu mai era un simplu laic, ci participa, într-o oarecare măsură, la sfințirea poporului ce-i era încredințat. Pentru a sublinia și mai mult acest aspect, vedem alte două ritualuri care se înserează în ceremonia înscăunării: primul îi acorda aceleași funcții ca unui cleric, iar al doilea îi acorda privilegiul prestigioase. Când începea imnul care inaugura ritualul procesiunii ofrandelor, „intrarea cea mare”, împăratul primea un ordin ecleziastic inferior, *deputatos*: era îmbrăcat cu *mandya* din aur, un fel de tunică diaconală ce se atașa la gât, în mâna dreaptă

Justinian cu Curtea sa (mozaic de la Ravenna)

După o scurtă pauză în care gazde și oaspeți se amestecară, schimbând opinii despre diverse aspecte, delegațiile se regrupară în jurul mesei pentru a discuta câteva dintre problemele internaționale, așa cum se stabilise la începutul întâlnirii. Firesc, la primul punct au figurat relațiile Est-Vest și problema Vietnamului.

– „Conflictul din Vietnam, deschise discuția secretarul de Stat de la FO, a făcut dificilă îmbunătățirea relațiilor Est-Vest. Este cu atât mai important să se adopte o atitudine pragmatică, pentru a afla unde anume aceste relații ar putea fi îmbunătățite. De pildă, noi salutăm medierea sovietică de la Tașkent în conflictul dintre Pakistan și India. Pe de altă parte, diferențele dintre Uniunea Sovietică și China par să stârnească bunele relații dintre Uniunea Sovietică și Vest. Noi știm că România a dorit mereu să evite să se situeze de partea cuiva. Conflictul are un efect negativ și inhibitor asupra politicii occidentale a U.R.S.S. și de aceea disputa preocupă nu doar cele două părți. S-a sugerat că Uniunii Sovietice i-ar fi mai ușor să joace un rol constructiv în Vietnam, dacă nu ar fi îngrijorată în legătură cu relațiile sale cu China. Sunt interesat să știu cum considerați dumneavoastră, domnule Bărlădeanu, problema și cum credeți că efectele ei asupra relațiilor Est-Vest ar putea fi atenuate.“

– „Politica României, care a devenit mult mai activă în

Premierul chinez Zhou En Lai la Geneva, în 1954

ultimii doi ani, este bazată pe principiile fundamentale ale coexistenței pașnice și ale dezvoltării relațiilor cu toate țările, indiferent de sistemele lor sociale.“ Glass începu să se plictisească; de când era la București, aproape că nu era săptămână în care noul șef al partidului să nu vorbească cu aproape aceleași cuvinte pe care Bărlădeanu le folosea acum. După gustul lui, discursul asupra problemelor economice fusese mai rafinat. „Este dificil pentru mine, continua să recite prim-vice-premierul român, să comentez relațiile chino-sovietice, din cauză că țara mea privește problema nu numai din punctul de vedere al relațiilor Est-Vest, ci și pentru că este vorba de două țări socialiste. Pentru România această dispută este de două ori dureroasă. Ea nu a fost un neutru pasiv în conflict. Când conflictul a început să se adâncească, România a făcut

tot ce i-a stat în putință să îmbunătățească relațiile dintre cele două țări și delegații la cel mai înalt nivel au fost în China și în U.R.S.S., dar conflictul a depășit puterile noastre. România nu dorește să medieze conflictul, dar a făcut tot ce a putut pentru a-l reduce. Dar, domnule secretar de Stat, nu pot să fiu de acord cu aprecierea potrivit căreia poziția Chinei leagă mâinile Uniunii Sovietice în conflictul din Vietnam. Poziția guvernului sovietic a fost foarte clar exprimată și ea izvorăște din necesitatea de a se respecta Acordurile de la Geneva. România însăși

s-a asociat acestui punct de vedere. Așa cum ați remarcat, Uniunea Sovietică a intervenit activ și în sens pozitiv în disputa dintre India și Pakistan. Este de neconceput că o putere mondială precum China nu are niciun cuvânt de spus față de un conflict de la frontierele ei. Mai mult, cu cât China este ținută mai izolată față de lume, cu atât va fi mai dificilă rezolvarea problemei. Iată de ce România susține că Națiunile Unite trebuie să fie o organizație universală și Chinei trebuie să i se atribuie locul cuvenit.“

Glass se gândi că până acum jocul făcut de Bărlădeanu fusese unul echilibrat, luând apărarea Uniunii Sovietice, dar pledând și pentru admiterea Chinei la Națiunile Unite. Așa, ca să nu se supere nimeni. Dar, oare – merseră mai departe gândurile ambasadorului –, susținerea Chinei aici, deși ei știu că noi

CU ALEXANDRU BÂRLĂDEANU LA LONDRA

MIHAI RETEGAN

● U.R.S.S. ar fi fost stânjenită în relațiile cu Occidentul de atitudinea Chinei față de Vietnam ● China trebuie să își recapete locul care i se cuvine la O.N.U. ● Pretențiile lui Ho Și Min, dezamăgitoare ● Deși au aceeași poziție, sovieticii și chinezii nu se înțeleg ● Ursul care dansează pe o dușumea încinsă ● Am amânat-o ca să o studiem mai bine

Conflictul care însângera de mai bine de un deceniu Peninsula Indochina reținea atenția tuturor cancelariilor lumii. Sigur, motivele erau diferite, unii actori de pe scena internațională sperând că în urma războiului lumea comunistă va câștiga noi prozeliti începând din proximitatea zonei de confruntare, alții căutând să evite transformarea evenimentelor într-un joc de domino. Dacă ar fi fost numai atât și tot ar fi fost complicat. Nu se poate spune însă că încercări de a stopa conflictul nu au existat, fiecare tabără căutând să-și îndeplinească cât mai multe interese. După ce primul război din Indochina, ce opusese forțele comuniste vietnameze celor franceze, se încheiase prea puțin glorios pentru ultimele, șefii diplomaților dintr-o serie de state S.U.A., Regatul Unit, Franța, Uniunea Sovietică împreună cu reprezentanți ai Chinei comuniste, ai celor două Corei și ai celorlalte guverne din zonă s-au întâlnit la Geneva și au căutat să identifice căi care să mulțu-

mească pe toată lumea. După trei luni de discuții s-a ajuns la realizarea unor înțelegeri („Acordurile de la Geneva“, 1954), prin care, între altele s-a hotărât retragerea forțelor militare străine din Cambodgia și Laos și stabilirea paralelei de 17° ca linie de armistițiu în Vietnam.

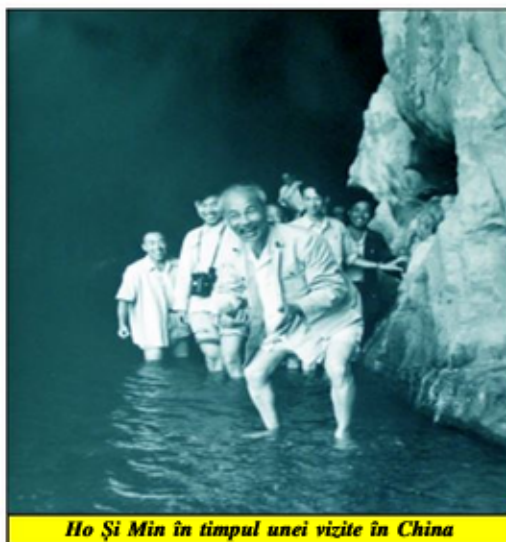
Departate de a se fi liniștit, lucrurile se vor înscrie pe o linie conflictuală ascendentă, de-a lungul căreia se vor consemna implicarea forțelor militare americane, susținerea manifestă a forțelor comuniste de către China, crearea unei adevărate fracturi în opinia publică americană, pentru care teoria dominoului nu avea nicio relevanță în comparație cu pierderile înregistrate. Toată lumea căuta soluții pentru încheierea păcii, orice contact la Beijing sau Hanoi fiind util factorilor decizionali de la Washington. În acest context se înscrie vizita făcută de o delegație condusă de Alexandru Bârlădeanu la Londra, în februarie 1966.

alături în aducerea vietnamezilor la masa tratativelor. „Dacă, vorbi mai departe lordul, nord-vietnamezii cred că pot impune o victorie militară, atunci ei fac, dragă domnule Bârlădeanu, o foarte tragică greșeală. Mai devreme sau mai târziu ar trebui să se ajungă la o soluționare și ea nu ar fi foarte diferită de aceea pentru care guvernul britanic face presiuni de ceva timp.”

Pe lângă mesajul explicit de mai înainte, vorbele șefului diplomației britanice mai conțineau și un tâlc implicit: e cazul ca marile puteri comuniste să se înțeleagă în problema vietnameză și asta cât mai repede, altfel toată lumea are de pierdut; transmiteți-le acest lucru!

Luă cuvântul Bârlădeanu. „Domnule secretar de Stat, probabil că știți, politica guvernului român a fost ratificată la cel mai înalt nivel la congresul Partidului Comunist Român din iulie trecut. O delegație la cel mai înalt nivel a plecat la Moscova în septembrie și a găsit acolo o deplină identitate de vederi în problema vietnameză și asupra condițiilor necesare pentru reglementarea conflictului. Poate părea paradoxal, dar la Moscova nu există niciun fel de diferențe în ceea ce privește reglementarea situației, comparativ cu poziția Chinei.”

Ho Și Min în timpul unei vizite în China

„La naiba“, păreau a zice figurile unora dintre britanicii adunați în jurul mesei, „atunci de ce nu se înțelege?! Să fie vorba de apartenența la sfera de influență a unuia sau altele dintre marile puteri comuniste, mai degrabă?”

– „România, glăsuia mai departe Bârlădeanu, este categoric de partea Vietnamului de Nord în privința celor Patru Puncte, a căror îndeplinire o consideră drept necesară înaintea deschiderii negocierilor propriu-zise. Prima premisă o constituie eliberarea Vietnamului de trupe străine. A doua până la reunificare niciuna dintre părți nu trebuie să aparțină vreunui bloc militar și niciuna dintre părți nu trebuie să accepte trupe străine pe teritoriile lor. Accentuez asupra acestui punct, care este de o importanță extremă. România împărtășește dorința Marii Britanii de a se pune capăt conflictului și estimările noastre sunt probabil similare, pentru că și

noi vedem aceleași mari primejdii. În opinia guvernului român ceea ce au ales Statele Unite să facă reprezintă o tragică greșeală, pentru că îi forțează pe cei ce realmente cred în principiul coexistenței pașnice să-și reconsidere pozițiile.”

– Este un mesaj pe care trebuie să-l transmitem „verilor” noștri, mormăi Smith către Glass. Da, îi răspunse ambasadorul, până acum și noi și ei trans-

smitem mesaje...

– „Conflictul din Vietnam a dus la o tendință obiectivă de polarizare în jurul a două blocuri. Prestigiul Statelor Unite ar avea numai de câștigat dacă și-ar retrage trupele din Vietnam. Nimeni nu crede că Statele Unite pot fi înfrânte militar, dar o victorie militară a Americii, inclusiv ocupația, ar pune-o în situația ursului care dansează pe o dușumea încinsă. Statele Unite ar avea totul de câștigat dacă și-ar retrage trupele până când nu sunt înfrânte pe câmpul de luptă. Poate Ho Și Min ar fi mai înțeleghător să pornească negocierile dacă bombardamentele ar fi stopate. Nu știu cum s-ar face asta, dar știu care este punctul de vedere vietnamez. Recent a fost la București un ministru vietnamez important, care a reiterat categoric poziția lor în chestiunea celor Patru Puncte.”

– „Domnule Bârlădeanu, replică lord Stewart, în ultima sa cuvântare Ho Și Min a

avem o poziție similară cu a „verilor” noștri de peste Ocean, s-a făcut la cererea Chinei comuniste? Se concentrează din nou asupra discuțiilor, lord Stewart dându-i replica domnului Bârlădeanu.

– „Eu înțeleg interpretarea pe care o dau românii conceptului de coexistență pașnică, ce este similară cu a noastră. Neînțelegerile dintre China și Uniunea Sovietică nu sunt doar niște probleme ale statelor comuniste și nu ar fi potrivit pentru mine să le discut dacă ar fi așa, ci au consecințe și asupra relațiilor internaționale. Aș dori să ilustrez aceasta în contextul războiului din Vietnam. Sunt de acord cu punctul de vedere sovietic asupra necesității respectării Acordurilor de la Geneva. Rezoluția înaintată acum de Statele Unite Consiliului de Securitate susține același lucru, dar Acordurile de la Geneva prevăd, printre altele, și alegeri libere în ambele părți ale Vietnamului. Dar, vă dați seama, domnule Bârlădeanu, că nu poate fi vorba de așa ceva atâta timp cât armele vorbesc. Iată de ce guvernul Majestății Sale a făcut repetate eforturi pentru demararea unei conferințe, sau măcar deblocarea Conferinței de la Geneva, ceea ce noi am prefera, sau orice altă conferință care este reciproc avantajoasă. De asemenea, guvernul nostru consideră că China are tot dreptul să fie prezentă, așa cum a

fost și la ultima conferință de la Geneva. Totodată, noi considerăm că locul Chinei la Națiunile Unite trebuie să fie ocupat de un reprezentant al guvernului de la Beijing, în credința că această organizație trebuie să fie una universală. În schimburile lor verbale publice, China a acuzat Uniunea Sovietică că a conspirat cu Statele Unite pentru o reglementare în Vietnam care, în opinia Beijingului, ar putea fi nedreaptă, iar, mult mai recent, Uniunea Sovietică a acuzat China că obstrucționează procesul de pace în Vietnam. Din acest motiv, continuă secretarul de Stat, am spus că această dispută face să întârzie progresul în problema vietnameză. Cred că dacă acceptăm punctul de vedere sovietic asupra Acordurilor de la Geneva, am fi putut găsi o rezolvare rapidă a problemei de îndată ce s-ar fi deschis o conferință. Iată de ce, am fost atât de dezamăgit de declarația lui Ho Și Min

după ce bombardamentele au fost oprite pentru mai mult de cinci săptămâni și sper că mă înțelegeți. Deseori el a declarat că Vietnamul de Nord nu este de acord să negocieze atâta timp cât bombardamentele continuă. De aceea noi am sperat că, de îndată ce bombardamentele vor fi stopate, Vietnamul va arăta oarecare bunăvoință de a negocia. Dar acum Ho Și Min cere nu numai să oprim bombardamentele pentru totdeauna, dar și orice altă activitate militară desfășurată de Statele Unite, nefăcând niciun fel de referire la ceea ce Vietnamul va face sau nu, cerând, de asemenea, ca Vietcongul să fie acceptat ca singur reprezentant al poporului din Vietnamul de Sud. Or, trebuie să înțelegeți, domnule Bârlădeanu, că aceste cereri ale celor din Nord sunt extrem de dificil de reconciliat cu Acordurile de la Geneva.”

Incă nicio reacție din partea românilor, așa că lord Stewart relua: „Guvernul Majestății Sale va continua să facă tot ceea ce este posibil pentru a aduce părțile la masa conferinței, pentru a crea condițiile unei complete încetări a focului și pentru a se ajunge la o soluție politică”. Sir Paul Gore-Booth, secretar permanent la FO, aflat lângă secretarul de Stat, se gândi că prin cele rostite mai înainte, Michael Stewart tocmai le ceruse românilor să li se

În vara anului 1966 și Patriarhul Justinian făcea o vizită în Marea Britanie

VICTOR GABRIEL OSĂCEANU

Unitatea europeană, devenită astăzi realitate, are origini îndepărtate (Magazin istoric, nr. 7/2001). Din secolul al XIV-lea și până în secolul al XX-lea, de la gânditorul scolastic Pierre Dubois (cca 1255-1321) și până la Aristide Briand, ideea de unitate a bătrânului continent a consemnat o serie de planuri, de proiecte, destul de înaintate pentru timpul lor.

Într-un astfel de complicat context istoric poate fi încadrat și perceput planul de unificare europeană al ducelui de Sully, din prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Unitate creștină, dar fără ortodocși

Maximilien de Béthune (1560-1641), duce de Sully, fiul lui François, baron de Rosny, a fost de mic în preajma lui Henric de Navara, viitorul rege al Franței sub numele de Henric al IV-lea. Ajungând la Paris alături de

protectorul său, hughenotul Maximilien a participat la sângeroasele războaie religioase dintre catolici și hughenoti. Fidel regelui, Sully i-a devenit cel mai apropiat consilier și om de încredere, în 1594 fiind desemnat secretar de stat. Calitățile l-au recomandat pentru a prelua, trei ani mai târziu, dificila misiune de ministru de Finanțe. Misiunea venea într-o perioadă grea pentru bugetul statului, secătuit de numeroasele conflicte religioase interne.

Preocupat de reducerea deficitului bugetar, Sully a

căutat să construiască un organism central puternic, menit să controleze, riguros, infrastructura și administrația provinciilor și să elimine corupția. A pus ordine în veniturile și cheltuielile statului, instituind un sistem eficient de colectare a taxelor și impozitelor. De asemenea, Sully a luat măsuri pentru protejarea agriculturii, a cărei dezvoltare a reprezentat unul dintre obiectivele sale importante, el preocupându-se de construirea unei rețele de canale pe tot cuprinsul regatului. S-a implicat și în unele probleme militare,

mers mult mai departe decât cele Patru Puncte, în special insistând ca Vietcongul să fie singurul reprezentant al Vietnamului de Sud. Este adevărat că Acordurile de la Geneva stipulează că atât Sudul, cât și Nordul nu trebuie să aibă pe teritoriul lor trupe străine și nici nu trebuie să fie incluse în vreun bloc militar, iar Statele Unite s-au exprimat clar că odată ce există garanții că Vietnamul de Sud nu va fi invadat de Nord, ele se vor retrage din țară și îi vor recunoaște neutralitatea. O formulă prin care Vietnamul de Nord își va impune voința întregii țări nu reprezintă alegeri libere și nu este în conformitate cu Acordurile de la Geneva, cred că vă dați seama de asta, domnule Bărlădeanu. Guvernul Majestății Sale dorește să vadă Acordurile de la Geneva duse cu bună credință la bun sfârșit *in toto*, și nu doar în acele puncte care convin Vietnamului de Nord. Primul pas, în concepția noastră, este reluarea lucrărilor conferinței. Este adevărat că nord-vietnamezii nu și-au luat nici odată un angajament în legătură

Președintele S.U.A. Dwight D. Eisenhower și secretarul de Stat John Foster Dulles îl întâmpină la Washington pe președintele Vietnamului de Sud Ngo Dinh Diem, în 1957

cu bombardamentele. Eu doresc ca ei să o facă. Prietenii lor au pus problema invers, spunând că în cazul în care bombardamentele nu se opresc, nici negocieri nu vor fi. Toate aceste chestiuni sunt adevăratele probleme care ar trebui discutate la masa tratativelor. Dacă nord-vietnamezii nu sunt de acord cu aceasta, luptele vor continua și nu va fi în folosul nimănui, domnule Bărlădeanu.“

– Evident că acesta este mesajul pe care românii trebuie să-l transmită, zise Sir Paul Gore-Booth lui Howard Smith. Dur, dar cu comuniștii așa trebuie să joci. „Sunt de acord că domnul Bărlădeanu s-a prezentat bine. Din punctul meu de vedere cred că ceea ce a spus despre disputa chinosovietică și rolul României în cadrul acesteia justifică felul în care secretarul de Stat a pus problema. În problema Vietnam cred că Bărlădeanu a vorbit potrivit unei scheme, dar a folosit tonul cuiva care mai degrabă are o cât de cât contribuție la elaborarea cel puțin a unui subparagraf din respectiva schemă. Situația, dragul meu Howard, este dificilă și instabilă și nimeni nu poate nutri prea mari speranțe din aceste discuții. Pe de altă parte, el a părut mult mai ferm decât,

de pildă, ministrul de Externe al Ungariei.“ Deci, ce vom transmite noi americanilor?

– Sinteza discuțiilor, răspuns laconic cel de la Northern Department (structură a Foreign Office care includea și spațiul România).

(Va urma)

Protest împotriva războiului din Vietnam în S.U.A.

du-se menționarea existenței Portugaliei, anexată de Filip al II-lea în 1580 și lăsată, în consecință, ca recompensă Spaniei pentru sacrificiul pierderii Belgiei și a statelor italiene. Regatul Ungariei avea cel mai mult de câștigat, el primind o serie de teritorii: Austria, Croația, Bosnia, Slovacia și Transilvania. În linia mari, proiectul urmărea crearea a încă unui puternic stat, veritabil apărător al Europei la hotarele răsăritene.

Având în vedere că, la acea vreme, cea mai radicală stare conflictuală o reprezenta cea dintre Franța și Imperiul Habsburgic, Sully considera absolut prioritară, pentru ca uniunea sa confederativă să aibă șanse să funcționeze cu adevărat, reconcilierea dintre cele două mari puteri. Cum Imperiul German era văzut ca un stâlp al confederației europene, era necesar să se pună capăt conflictelor dintre împărat și principii. În consecință, ducele insista asupra unificării statale a Germaniei.

În viziunea lui Sully nu trebuia să existe state care să dețină o supremație evidentă și care să încerce să domine. Două secole mai târziu, la Viena, învingătorii Franței lui Napoleon Bonaparte aveau să afirme același principiu de bază al politicii internaționale, echilibrul european, pentru ca o nouă „experiență” nefecurită, precum cea napoleoniană, să nu mai fie posibilă în viitor.

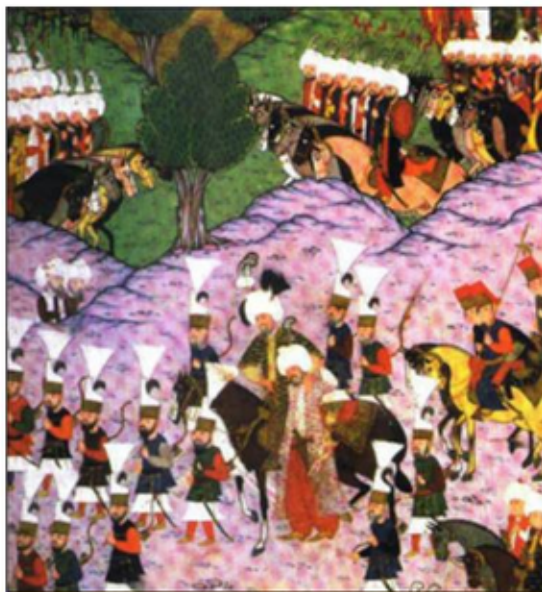
Parlament central și parlamente regionale

Conducerea alianței europene revenea unui „Consiliu prea creștin”, un adevărat Parlament european, format din 40 de reprezentanți desemnați ai statelor, câte patru din partea statelor mai mari, respectiv doi de la statele mai mici, funcționând pe principiul majorității. Astfel, în cele din urmă, marile puteri beneficiau de o majoritate în parlament, putând decide conform propriei voințe. Principiul consultării comune era cel care trebuia să guverneze asupra tuturor actelor și deciziilor politice, militare, economice, comerciale și financiare. Consiliul Central era reînnoit o dată la trei ani, indiciu al dorinței ca puterea să nu fie acaparată, în mod exclusiv, de anumiți conducători vecitari. El avea ca scop principal păstrarea, prin

arbitraj și negocieri, a „păcii veșnice”. O atribuție importantă o reprezenta și stabilirea bugetului central, prin contribuții, taxe și impozite, datorate de fiecare stat în parte. Consiliul veghea asupra legăturilor economice libere și neîntrerupte dintre statele membre.

Un element interesant este acela că sediul de conducere supremă europeană nu era unul fix, ci, pe rând, în fiecare an, era mutat în diferite orașe: Metz, Luxembourg, Nancy, Köln, Mainz, Trier, Frankfurt, Worms, Strasbourg, Basel, Besançon, Heidelberg, Würzburg sau Speyer. Cu excepția orașului Basel, acele „capitale europene” erau concentrate în doar două dintre cele 15 state ale „Republicii prea creștine”, Franța și Imperiul Romano-German, ceea ce întărea principiul construirii uniunii pe principiul axei franco-germane.

Pe lângă Consiliul Central erau preconizate a funcționa șase Consilii regionale subordonate și riguros delimitate: Consiliul de la Danzig, pentru zona de Nord-Est; Consiliul de la Nürnberg, pentru Germania; Consiliul de la Viena, pentru zona de Est; Consiliul de la Bologna, pentru Italia; de la Konstanz, pentru Elveția și Lombardia, și un al șaselea, cu sediul neprecizat, dar și cel mai extins, de altfel, pentru teritoriile vestice: Franța, Spania, Anglia și Belgia. Acele Consilii sau

Potențialul pericol otoman (miniatură cu ieniceri)

îndeplinind funcțiile de Mare Maestru de artilerie, Supra-intendent al Guvernatorului Bastiliei și, în cele din urmă, înalta demnitate de Mareșal al Franței.

În urma măsurilor întreprinse, Franța a redevenit o mare putere economică, capabilă să se implice într-un conflict de proporții la nivel european, Războiul de 30 de ani (1618-1648), conflict ce a antrenat o bună parte a Europei în lupta împotriva Imperiului Habsburgic. Din păcate, meritele nu i-au fost răsplătite de către fiul și succesorul lui Henric al IV-lea, Ludovic al XIII-lea. A fost îndepărtat din funcții, locul fiindu-i preluat de cardinalul Richelieu. Profund dezamăgit, retras din viața politică, Sully a conceput unul dintre cele mai complexe proiecte de realizare a unității între unele dintre statele Europei.

În 1635 – după ani buni de lucru și meditație – avea să apară așa-numitul *Grand Dessein* (Marele Plan), un proiect al unei structuri confederative la nivel european. Adeseori, el a fost denumit și „Planul lui Henric al IV-lea”, deoarece autorul, din dorința de a-i conferi mai multă autoritate, mai multe șanse de concretizare, l-a atribuit fostului suveran, pe care îl servea cu atâta devota-

Arhitectura acelei structuri unite europene era bazată pe principii religioase, preconizându-se o unitate a statelor creș-

Regele Franței Henric al IV-lea, la umbra căruia ducele de Sully a înflorit

tine. Liantul religios era cu atât mai interesant cu cât proiectul venea în condițiile în care Războiul de 30 de ani fusese generat, în bună măsură, tot de motive religioase – vrajba dintre catolici și protestanți. Hughenotul Sully dorea să construiască o „Uniune Europeană” a epocii pe scheletul unității dintre statele catolice și cele protestante, lăsându-i însă în afară pe ortodocși. Rusia, care devenea din ce în ce mai mult o putere în Răsărit, fusese scoasă din calcule. Mai mult chiar, „ducele Moscovei”, dacă nu-și schimba religia împreună cu poporul său, ar fi putut fi alungat din Europa!

„Republica prea creștină” era una limitată din punct de vedere geografic, neavând rolul de a uni toate statele europene, indiferent de religie, neintenționându-se o reconciliere totală care să pună capăt consecințelor Marii Schisme din 1054.

Mai mult, preconizata unitate politică și religioasă avea ca scop dirijarea lumii creștine împotriva amenințării Imperiului Otoman.

O Europă reorganizată

Proiectul uniunii lui Sully s-a bazat pe o structură formată din 15 state. Se regăseau deci toți catolicii și protestanții din Europa. O hartă ce prezenta însă și câteva noutăți, de mare importanță, Sully exprimându-și dorința de a vedea o Italie unificată (ce-i drept, fără Veneția!), o Elveție unitară și o Belgie desprinsă de sub influența spaniolă (toate cu un regim republican!) și un regat al Lombardiei. Surprinde lipsa Olandei, care își proclamase independența în 1581, nerecunoscută nici de Spania și nici pe plan european. Surprinzător apare, de asemenea, și faptul că viziionarul Sully accepta ca propriul său stat, Franța, să-i cedeze noii Elveții teritorii din partea răsăriteană: Alsacia și Franche-Comté. Tot Elveția ar fi primit și Tirolul austriac; Spania ar fi fost redusă la Peninsula Iberică, omițân-

Noaptea Sfântului Bartolomeu, în viziunea lui François Dubois

Reverberații

VICTOR PAPACOSTEA

VASILE DUMITRU

Un mai tânăr coleg, întâlnindu-mă în oraș, m-a întrebat dacă știu ce s-a scris în Magazin istoric despre mine și dacă-i adevărat cum sunt prezentate lucrurile acolo. Surprins, am răspuns că nu știam și am cerut detalii. Am procurat revista și astfel am aflat despre ce este vorba: dosarul de Securitate privindu-l pe Victor Papacostea, fost membru marcant al Partidului Național Liberal, ajuns în Arhiva C.N.S.A.S., a fost studiat și prezentat opiniei publice.

Savantul vorbind la o întrunire...

Textul publicat în mai multe numere de revistă (*Magazin istoric*, nr. 8-11/2008) aparține prof. univ. dr. Nicolae Șerban Tanașoca. Apar acolo numele multor ofițeri din fosta Securitate, printre care și al meu. Faptele și evenimentele prezentate se întind, ca timp, pe o perioadă mai lungă. Din câte mi-am dat seama, datele și analiza acestora sunt cât se poate de obiective și la subiect, fără denaturări și speculații de tot felul, așa cum procedează azi mulți oameni de presă, când tratează asemenea subiecte. Rigurozitatea istoricului se distinge imediat. Pătrunzând în „culisele evenimentelor” și făcând o „incursiune în spatele scenei istorice”, domnul profesor Tanașoca a scos din dosarul Victor Papacostea tot ce trebuia cunoscut. Astăzi, după zeci de ani, îmi este greu să-mi amintesc toate aspectele „cazului”, mai ales că eu n-am prea prins rădăcini pe acolo, primind alte misiuni, dar confirm tot ce a relevat domnul profesor și se leagă de numele meu.

Aș vrea însă să mă opresc asupra unui aspect extrem de important, mai ales pentru lumea de astăzi. Cu atât mai

mult vreau să-l fac cunoscut, întrucât acesta vizează nu numai pe eminentul cercetător Victor Papacostea, ci, în aceeași măsură, și pe mulți alți oameni politici și nepolitici care s-au aflat în situația sa. Este vorba despre atragerea la o colaborare cu fosta Securitate. A fost sau nu Victor Papacostea informator? În cazul său, pot răspunde eu. Nu. Repet: nu a fost solicitat în acest sens și am convingerea că nici el n-ar fi acceptat să devină o sursă a Securității.

Pe ce mă bazez? Pe fapte. Era pe la sfârșitul anilor '50. Nu-mi aduc aminte data exactă. Știu însă precis că, la un moment dat, unul dintre subdirectorii fostei Direcții a 3-a (informații interne) a cerut să-i raportăm urgent, imediat, ce fac cei care la punerea în libertate au dat un angajament de colaborare. Situația, la zi, era așteptată „sus, la conducere”. Prin această sintagmă se înțelegea „conducerea superioară de partid și de stat”, cum se spunea pe vremea aceea. Probabil, mă gândesc eu acum, se preconiza vreo nouă măsură politico-administrativă în legătură cu soarta „foștilor”. Spun asta pentru că, îmi aduc aminte, cândva, tot cam în perioada aceea, s-a lucrat la un

Parlamente regionale aveau puteri limitate, principala lor atribuție fiind aceea de a rezolva diferențele locale dintre statele din regiunile subordonate, urmând să aducă deciziile luate la cunoștința Consiliului Central.

Din punct de vedere militar, planul făcea referire la două armate cu destinații diferite. O armată comună, cu efective mai reduse, prevăzute la 5.000 de infanteriști și 25.000 de cavaleriști, cu un conducător și un stat major desemnați de Consiliu, avea misiunea de a interveni, în eventualitatea în care politica de arbitraj între state ar fi eșuat. O armată mult mai numeroasă – 270.000 de infanteriști, 50.000 de călăreți, 200 de tunuri și 120 de nave și galere – trebuia organizată împotriva otomanilor. Și cum pericolele externe veneau bineînțeles din Orient, statele din Răsărit jucau rolul esențial în politica de apărare: Ungaria împotriva otomanilor; Polonia și Boemia, împotriva rușilor (!) și tătarilor.

Era o perioadă în care Imperiul Otoman își începuse declinul, astfel încât Sully invita statele creștine la o adevărată cruciadă, pentru alungarea otomanilor, mai întâi din Europa și, apoi, din teritoriile deținute în nordul Africii și în vestul Asiei.

Unele dintre elementele sale cheie apar, astăzi, de mare actualitate, prinzând contur abia în secolul al XX-lea,

9 mai 1950. Robert Schuman (în picioare) și Jean Monnet anunță așa-numitul Plan Schuman, aflat la originea Comunității Europene a Cărbunului și Oțelului

după Al Doilea Război Mondial, în contextul procesului de constituire a Uniunii Europene. Astfel, construcția Europei unite de astăzi s-a realizat pornind de la reconcilierea dintre Franța și Germania, în 1950, prin cunoscuta „Declarație Schuman”, așa cum, odinioară, Sully gândea confederația europeană având ca nucleu alianța dintre Franța și Imperiul German.

Principii înaintate, dar și limite

Ideea formării unor state naționale unitare a prins contur din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca în cazul Italiei și Germaniei, dorite de Sully ca state puternice, unitare.

Instituțiile și prerogativele vizionarului arhitect european se regăsesc, în bună măsură, în instituțiile și structurile europene actuale, păstrându-se, bineînțeles, proporțiile. Dar poate cel mai înaintat principiu invocat de ducele de Sully, pus în practică de puțin timp, este cel al unei libertăți

neîngrădite a comerțului între statele Europei, fiind suprimate orice bariere vamale.

Cu toate elementele novatoare, *Marele Plan* trebuie judecat în contextul epocii în care a fost conceput, de unde și limitele. „Consiliul prea creștin” seamănă mai mult cu Congresul de la Viena decât cu

actualul Parlament European. Unele țări mai mici erau sacrificate în favoarea marilor puteri, acceptându-se chiar încorporarea lor în statele mari. Era încă o Europă aristocratică, care făcea diferențe de mărime și importanță între state. De asemenea, limitele religioase ale planului excludeau, de la bun început, posibilitatea conlucrării între toți creștinii, deci între toate popoarele europene. Autorul s-a oprit la Europa, nemergând mai departe cu viziunile sale, așa cum a încercat, de pildă, tot în aceeași perioadă, Emerich Crucé (1590-1648), profesor de retorică la colegiul cardinalului Lemoine, care, într-o lucrare din 1623, preconiza o uniune cu caracter universal, prin atragerea în alianță și a Imperiului Otoman, dar și a unor mari state și imperii extraeuropene, precum China, Persia sau Japonia.

Ca o remarcă interesantă, similitudinea dintre Europa planului din 1635 și Uniunea Europeană de astăzi constă în... lipsa participării Rusiei! ■

POVESTEA HUSARULUI

În holul hotelului „Regele Kamehameha” din Hawaii se află un tablou care te pune puțin în încurcătură. În Hawaii au domnit singurii regi din America (Magazin istoric, nr. 4/1994), deci înțelegi rostul coroanei de pe capul personajului impunător din pictură. Dar ce e oare cu ofițerii de lângă el, îmbrăcați în uniformă, pe care te-ai obișnuit să o vezi acasă, în Ungaria

în cărți de istorie, în muzee ori pe atâtea obiecte de artă populară? În garda regelui Kamehameha al IV-lea, al cărui nume îl poartă hotelul, serveau 75 de ofițeri în uniformă de husari, asemănătoare cu a celor din garda personală a împăratului Mexicului, Maximilian Ferdinand Joseph, de origine austriacă. Istoricii spun că suveranul hawaiian a fost impresionat de respectiva ținută și a poruncit ceva similar pentru oamenii lui de pază.

Cine au fost husarii? Când și cum au apărut pe scena istoriei? Și cum de-i găsim în istoria militară a 35 de state, de pe patru continente?

BAZSO MARGARETA (Ungaria)

Mari muzee ale lumii le păstrează portretele executate de maeștri celebri, dar le găsim pictate și pe câni și farfurii, în bălciuri. Băgau frica în dușmani, dar sub forma călăreților de plumb erau partenerii de joacă ai copiilor. Pagini de istorie stau mărturie pentru faptele lor de vitejie, dar sunt și eroii numeroaselor legende și povești.

De-a lungul multor secole, husarul a devenit un fel de prototip al soldatului maghiar și până-n zilele noastre face parte din istoria și mitologia națională ale acestui popor.

Husarul era un călăreț de cavalerie ușoară. Se pare că

termenul apare întâia oară într-o epistolă din 1481 adresată de Matia Corvin socrului său, regele din Neapole, numind niște trupe pe care urma să i le trimită „equites levis armaturae, quos hussarones appellamus” (călăreți cu armament ușor, pe care îi numim husari).

Husarii foloseau un stil aparte de luptă, foarte vechi, pe care triburile ungare îl aduseseră din stepele asiatice la sfârșitul secolului al IX-lea. Dovada o găsim în lucrarea *Tactica militară* considerată importantă sursă de istorie militară și lingvistică a împăratului bizantin Leon al VI-lea.

Înțeleptul, scrisă între 901-908. Din lucrare aflăm că acești călăreți foloseau cai iuți, crescuți în aer liber, rezistenți la ger și caniculă, ce urcau cu ușurință pe munte. Rapiditatea legendară a cailor amintiți stătea la baza tacticii de luptă, ce includea hărțuirea dușmanului. Acești călăreți atacau pe neașteptate, simulau retragerea, apoi relau atacul în mod surprinzător. În luptă foloseau sabia și arcul. Șaua utilizată de ei era boltită, din lemn. În timpul luptei se sprijineau cu picioarele pe scara de șauă; astfel se puteau ridica și întoarce, săgetând în toate direcțiile.

material în care se prezenta starea de spirit a populației din București, îndeosebi a foștilor politicieni, ofițeri, moșieri, condamnați ș.a.m.d. De „sus” se lansase ideea că Bucureștiul ar putea deveni „primul oraș socialist din România”. Pentru aceasta însă urma să fie scoși din Capitală toți „foștii”.

Dosarul lui Papacostea, ca fost liberal, era în evidența biroului nostru, care avea în atenție pe liderii fostelor „partide istorice” (P.N.Ț., P.N.L., P.S.D.). Cum nimeni nu se gândise la așa ceva, am început toți să dăm, cum se zice, din colț în colț, întrucât nu știam ce să raportăm. În cele din urmă, s-a hotărât ca cineva din biroul nostru să încerce organizarea unei întâlniri cu savantul.

Primind ordin, m-am dus la domiciliul său. Nu-mi amintesc adresa, dar oricum era undeva în zona centrală a Capitalei. Am fost invitat într-o cameră plină de cărți și hârtii, scrise de mână sau dactilografiate, fapt ce m-a impresionat. Acolo am și discutat. Era prima dată când îl vedeam pe Victor Papacostea. Era un bărbat înalt, slab și albit. Cred că avea în jur de 60 de ani. Se vedea că trecuse prin perioade grele. Cu toate acestea, avea o ținută dreaptă. Părea ca un plop sau mesteacăn bătut de vânt care, la furtună, se îndoiește, dar nu cedează, nu se rupe. Țin minte toate acestea, ca și convorbirea pe care am avut-o cu reputatul balcanolog, pentru că eu eram tânăr pe vremea aceea și era prima dată când aveam prilejul să discut cu un intelectual renumit.

La inițiativa și, poate, chiar la insistența mea, prima parte a convorbirii a fost axată pe „Angajamentul” pe care și l-a luat, la punerea în libertate, de

a colabora cu „...noi”. În a doua parte, mult mai lungă, chiar foarte lungă, savantul mi-a vorbit despre preocupările sale lingvistice și balcanologice.

Lucrurile s-au lămurit în convorbirea cu Victor Papacostea, care mi-a spus cam așa: „Domnule, atunci când am fost pus în libertate și am semnat un angajament de colaborare, cum ziceți dumneavoastră, eu am avut în vedere nu «o colaborare cu Securitatea», ci cu noile autorități cu atribuțiuni în domeniile în care eu mă pricep și am experiență. Ce îmi cereți dumneavoastră nu pot să fac, nu-mi stă în caracter. Eu alte preocupări am avut, am și vreau să le continui. Sunt gata, vă stau la dispoziție, pentru noi cercetări în domeniul lingvisticii și al chestiunilor privind zona Balcanilor. Așa văd eu colaborarea cu dumneavoastră. Vă rog să mă înțelegeți, ce-mi cereți mi-e imposibil să fac.”

Și, ca să mă convingă de spusele sale, gazda mea a început să-mi arate ce a lucrat și ce preocupări are – cărți și studii pe profil. Unele în românește, altele traduse. M-a impresionat enorm vitalitatea și dorința interlocutorului meu de a continua munca de cercetare, de a produce ceva. Mi-aduc aminte că a insistat să-mi demonstreze forța de sugesție a limbii române, a unor cuvinte chiar, care, imediat

ce sunt rostite, fac să apară în mintea omului automat imaginea lucrului sau a acțiunii la care se referă. Pare ciudat, dar eu și astăzi mi-aduc aminte cuvântul pe care mi l-a dat ca exemplu – *melița*. Nu l-am uitat niciodată și, de fiecare dată când dau peste el, îmi amintesc de convorbirea cu Victor Papacostea. Atunci mi-a citit și o poezie, a sa sau a unui poet, intitulată pare-mi-se *Melița*.

Ne-am despărțit, fiecare rămânând cu gândurile lui. Nu știu ce a urmat, dar vreau să fac cunoscut toate acestea, în speranța că cele prezentate mai sus vor ajuta, dacă nu în totalitate, măcar în bună măsură, la clarificarea unor aspecte din dosarul Victor Papacostea. Mă simțeam moralmente obligat să fac acest lucru, cu atât mai mult cu cât Victor Papacostea nu este singurul caz de acest gen. În arhiva fostei Securități există multe materiale care nu prezintă situația exactă a oamenilor vizați. De aceea, se impune multă prudență în prezentarea și „exploatarea” lor. ■

... și cu istoricul Gheorghe Brătianu (stânga), și el viitor prizonier al temnițelor comuniste

Portretul colonelului de husari ruși
Evgraf Davidov

capturau solii dușmanului, îi paralizau accesul la informații, îl urmăreau, îl hărțuiau, îl derutau și îi împiedicau aprovizionarea; în același timp, acopereau retragerea trupelor proprii.

Husarii au participat la Războiul de 30 de ani (1618-1648), apoi la eliberarea, în 1686, a cetății Buda și implicat a unei mari părți a Ungariei și Transilvaniei de sub ocupația otomană. Drept recompensă, în 1688, comandantul armatei imperiale înființează la Pesta primul regiment regulat de husari, urmat de altele. Începând de atunci și până la începutul secolului al XX-lea, husarii maghiari au fost nepușiți din armata imperială austriacă, apoi austro-ungară. Până la sfârșitul războaielor lui Napoleon, deci timp de un secol (între 1712 și 1815), husarii unguri sunt ori înrolați în armata habsburgică, alături de regimente italienești, poloneze, croate, nemțești etc., ori luptă în armatele adversarilor Imperiului Habsburgic, în ambele situații în cadrul unor regimente permanente.

Epoca de glorie a însemnat și cele mai frumoase ținute. Vestita uniformă husărească în care avea să cunoască Europa pe legendarul călăreț maghiar – este din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Husarul era oșteanul căutat și angajat de multe armate străine. În Franța, cardinalul Richelieu a înființat în 1635 trei regimente de „cavalerie ungurească”, cu participarea unor husari unguri, dar preponderența o aveau francezii. Apoi, în 1692, regele Ludovic al XIV-lea aproba înființarea încă a unui regiment de husari, dar acestea s-au dizolvat după câțiva ani.

Husarii aveau să reapară în armata lui Napoleon, mai întâi în campaniile din Egipt, deoarece maniera lor de luptă semăna cu cea a mamelucilor.

Bunul renume al husarului a stat probabil la baza înființării multor unități în cadrul armatelor din mai multe țări europene. În 1714 se formează o unitate de husari în armata portugheză. Petru cel Mare al Rusiei dispune ca în toate cele șapte regimente ale armatei țariste nou înființate după 1707 să existe unități de instruire pentru husari, ai căror comandanți, în cele mai multe cazuri, erau unguri. Husarii ruși au devenit apoi instructori pentru primii husari din armata suedeză, în cadrul căreia, din 1758, au existat unități permanente de husari. Timp de un secol, corpul sue-

dez de gardă regală a purtat uniforma de husar. Împăratul prusac Frederic Wilhelm I a poruncit, în 1721, înființarea primelor două unități de husari în armata sa, pentru ca numărul lor să se dubleze în câțiva ani. Urmașul său Frederic cel Mare a continuat să mărească numărul unităților, ajungând la zece regimente de husari. În Danemarca, în 1737, s-a format unitatea de husari a corpului de gardă regală. Uniforma lor a rămas practic neschimbată timp de aproape 200 de ani. În Olanda, unitățile de husari au fost organizate și echipate la începutul secolului al XVIII-lea după modelul bavarez, apoi francez, numărul ofițerilor înrolați nedepășind niciodată 2.000, adică o treime din cavaleria olandeză. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea apar husarii și în armata engleză și în cea spaniolă. Primul regiment a fost înființat în Anglia în 1859, după modelul prusac, și avea în exclusivitate ofițeri și soldați de origine autohtonă, aceasta rămânând întotdeauna o condiție a înrolării în

Kovats Mihaly, instructorul unităților
de cavalerie ale armatei maghiare

Husar ungur la sfârșitul secolului al XVI-lea

Sursele istorice din secolele XIV-XV încep să folosească denumirea de husar, care la început avea o conotație negativă, la origine fiind ori cuvântul latin „cursor” (alerghător), ori cel slav „gusar” (je-fuitor). Noțiunea se referea la membrii unor cete libere de luptători turci, a căror tactică de luptă era familiară din moși-strămoși oștenilor unguri angajați în apărarea granițelor de atacurile tot mai dese venite dinspre Imperiul Otoman. Apoi denumirea s-a extins asupra lefegiilor unguri, sârbi și de alte etnii ce luptau contra otomanilor la granițele de sud ale Ungariei. Cu timpul, a ajuns să însemne soldat ungur brav și respectat. Călătorii străini ai vremii, apoi Habsburgii au introdus în uzul general numele de husar.

In armata de husari a regelui Matia Corvin s-au înrolat întâi luptători sârbi și croați, izgoniți din ținuturile lor de către otomani. Apoi, rândurile lor au fost completate de unguri, care cu timpul au căpătat prepon-

derența. În 1474, s-a dat bătălia de la Wroclaw (Breslau), dintre oastea ungară de 7.000 de oșteni condusă de Matia Corvin și cea de 40.000 a regelui Cazimir al Poloniei. Regele maghiar s-a închis în cetate cu puțini oameni, cavaleria ușoară amplasând-o în localitățile înconjurătoare. Polonezii au înconjurat cetatea, cerând ungrilor să se predea. Luptele și asediul au durat aproape trei luni. Dar husarii au tăiat polonezilor orice posibilitate de a-și reîmprospăta proviziile și de a-și completa armata în urma pierderilor suferite. În final, comandantul armatei asedia-toare s-a predat dușmanului din cetatea asediată.

Husarii maghiari au luptat în toate campaniile antiotomane, până în 1541, când o mare parte a Ungariei și-a pierdut independența, țara s-a împărțit în trei, iar împăratul habsburg a devenit și rege maghiar. De acum încolo, husarii apar în armata Habsburgilor. În corespondența vremii „husar” devenise echivalent cu „călăreț ungur”, precum reiese dintr-un document datat 1570, în care împăratul Maximilian al II-lea scria: „călăreții unguri, pe care-i numim husari”.

Portul a fost întotdeauna definitiv pentru personajul nostru: pantaloni mulați, scurta ajustată pe corp. Decorată cu rânduri multe de șnururi, fără ca lungimea lor să depășească 20 m, având rolul

de a proteja soldatul în timpul luptei (precum se menționează într-un document al vremii), îmbrăcămintea husarului era viu colorată în roșu, galben, albastru ori verde. Această din urmă culoare putea fi folosită doar la jachetă, niciodată la pantalon. La aspectul spectaculos al călărețului contribuiau o traistă din piele, bogat brodată, precum și o pătură decorativă pusă sub șaua calului. Cu timpul, ținuta a ajuns să influențeze până și moda feminină. Doamnele secolelor XVII-XVIII purtau șnur pe jachete și rochii, iar pe cap o tichie inspirată de căciula husărească.

Secolul al XVIII-lea a fost perioada de adevărată glorie a husarului, pentru că în războaiele vremii îi revine un rol de seamă în mai toate armatele importante ale Europei. În loc de tradiționalele sulite și săbii, utilizau puști. Răspândirea folosirii armei de foc a făcut necesară o cavalerie rapidă, cu mare mobilitate. Husarii participau și la atacuri directe, bazându-se pe modul surprinzător și fulgerător în care acționau. Dar acțiunile lor favorite au rămas cele tradiționale:

Husar polon

Henry Wilkin, supraviețuitor al asaltului dat de britanicii Brigăzii ușoare la Balaclava, în timpul Războiului Crimeii

aspru, uneori chiar cu moartea, pe ofițerii și soldații care părăseau armata imperială. „Presupusa cauză a dezertării: dragostea de țară” – stătea scris într-un raport al tribunalului militar austriac. Dintre cele nouă regimente de husari staționate în afara granițelor, două treimi s-au întors acasă, constituind nucleul unităților de honvezi, care au ajuns la 18 regimente.

Dintre multe fapte de vitejie să amintim bătălia din aprilie 1849, de la Tekovske Sarluhy, în Slovacia. Atunci, atacul vijelios al doar patru batalioane de husari sprijiniți de o mică unitate de artilerie s-a transformat într-o mare victorie a revoluționarilor asupra armatei imperiale, care număra 50.000 soldați. Ca urmare a înfrângerii, statul major al armatei austriece a cerut ajutorul țării, ca apoi împreună să înăbușe în sânge revoluția. Depunerea armelor la Șiria, în august 1849, a pus capăt și husărimii de honvezi. În perioada următoare, husarii au fost obligați să se înroleze din nou în armata imperială; unitățile lor au fost reorganizate și mutate cât mai departe de patrie, încât niciun regi-

ment maghiar de cavalerie să nu staționeze în Ungaria.

Odată cu schimbarea radicală a tehnicii militare, începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, virtuțile ostășești tradiționale trec pe planul doi. Bătăliile pe câmpul de luptă se decid de acum de armamente. Ca în bătălia de la Königgratz, din 1866, între austrieci și prusaci. Deznădămintul a fost tragic pentru cei dintâi, inclusiv pentru husarii înrolați în armata imperială. Cele două părți au folosit arme diferite: învingătorii dispuneau de puști moderne, ce se încăreau pe la culată, iar învinșii aveau puști cu încărcare pe țeavă. În timp ce prusacii trăgeau zece lovituri, ceilalți trăgeau doar o dată pe minut. Pierderile au fost pe măsură, de peste patru ori mai mari pentru armata austriacă.

Intrearea în scenă a armeei de foc automate a însemnat începutul sfârșitului husarilor. A fost un proces destul de lung, în cursul căruia husarul a fost nevoit să renunțe treptat la tot ce-l caracteriza și-l evidenția: lupta călare; arătoasa-i uniformă bogat decorată; tovarășul său de nedespărțit, calul.

Primul Război Mondial a adus pe câmpul de luptă mecanizatele. Au mai avut loc confruntări importante între

unități de cavalerie ale Monarhiei Austro-Ungare și ale Rusiei. În ultima fază a războiului, doar pe fronturile din est îi mai găsim pe călăreți luptând. La izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, încercarea polonezilor de a înfrunta pe cai blindatele germane a fost un dezastru, punând capăt unei istorii milenare.

Există în Ungaria și în alte țări asociații care țin trează memoria husarului prin organizarea de întâlniri, simpozioane și conferințe, publicarea de studii dedicate vestitului personaj. Care uneori chiar apare aievea pe scena publică, în uniformă-i spectaculoasă, ca personaj decorativ, membru al vreunei unități de gală, adăugând strălucire unor evenimente de stat ori locale. În Franța, de exemplu, există o unitate de desant blindat aerian, oficial denumită „batalionul de husari parașutiști”, urmașă celei înființată în 1720 de colonelul husar Bercsenyi Laszlo. Batalionul defilează cu drapelul și uniforma tradiționale la deschiderea parăzilor de gală franceze. Și cântă în maghiară străvechiul marș al unității, învățat de la un profesor de limbă maghiară, al cărui post figurează de aproape trei secole în nomenclatorul de funcții al armatei franceze. ■

Reconstituire istorică cu husari

Benyovszky Moric

unitățile de husari, considerate de mare prestigiu în armata britanică. De obicei, la vârsta majoratului, prințul de Wales, moștenitorul tronului, devine ofițer superior al unei asemenea unități.

Nu de puține ori, husarii au ajuns să lupte în locuri îndepărtate. De exemplu, în America, pe timpul războiului de independență, când Franța a venit în ajutorul americanilor. În trupele franceze trimise peste Ocean a existat și o unitate de husari, cu comandanți unguri, dintre care colonelul Kovats Mihaly a dobândit faimă, devenind în curând instructorul unităților de cavalerie ale armatei americane. A căzut în bătălia de la Charleston, din 1779.

Au existat husari și în alte țări ale continentului american, de exemplu în cele care au luptat pentru independență împotriva ocupației spaniole. În Canada, mult mai târziu, la granița secolelor XIX și XX, au luat ființă două regimente de husari, după modelul englez. Au mai existat unități de cavalerie cu stil de luptă și uniformă de husar în Imperiul Otoman, în Japonia, în Balcani.

Istoria și literatura au consemnat și câte o carieră exotică de husar, precum cea a contelui Benyovszky Moric, cel care a ajuns... rege în Madagascar. Poate doar șef de trib în îndepărtata insulă din Oceanul Indian – am adăuga noi, după parcurgerea câtorva lucrări dintr-o vastă literatură scrisă despre legendarul personaj. Sigur e că între 1741-1786 a existat un ofițer-husar cu acest nume –, care a înconjurat lumea. În urma unui conflict cu legea într-o problemă de moștenire, e obligat să părăsească Ungaria natală și se stabilește în Polonia. Apoi apare ba în Kamciatka, ba în Macao, ba pe insula Ile de France, unde e însărcinat cu înființarea unei colonii franceze în Madagascar. Acolo, în 1774, va întemeia localitatea Louisbourg și două fortărețe. În 1779, băștinașii îl proclamă pe Benyovszky rege. Sigur, titulatura trebuia recunoscută la Versailles, dar Ludovic al XVI-lea a refuzat. Așa că „regele” nostru își continuă periplul, luptând un timp în războiul de succesiune din Bavaria, apoi, cu un ocol prin America, ajunge înapoi în Madagascar, unde moare în-

tr-o încăierare a băștinașilor – de partea cărora se situase – împotriva francezilor. Memoriile sale sunt pline de fapte la limita dintre real și ireal. Dar aventurierul nostru a avut un succes fenomenal pe plan literar: autobiografia i-a apărut mai întâi în Anglia; au urmat traduceri în franceză, germană, flamandă, polonă și maghiară. Mitul inițiat chiar de el în memorii a fost amplificat de literatura beletristică din Ungaria natală și Polonia adoptivă. În ambele țări s-au scris o mulțime de povestiri, drame, s-a compus o operă și s-a făcut un serial TV despre contele-husar devenit suveran.

Un capitol aparte și glorios în istoria hussarilor maghiari l-a constituit revoluția din 1848-1849, când cavaleria armatei de honvezi (denumire instituită de Kossuth, însemnând apărători de patrie) a luptat cu trup și suflet pentru importante deziderate antihabsburgice și social-antifeudale. Husarii s-au situat imediat de partea revoluționarilor. Cei staționați în străinătate erau majoritatea – au pornit degrabă spre casă, în pofida deciziei consiliului de război austriac de a pedepsi foarte

Husari spanioli pe străzile Sevillei

Ursita bună este tema acestui tablou de Ercole de Roberti (c.1451-1496), aparținând Școlii de la Ferrara

striște, unde înseamnă „soartă”. Are la origine termenul slav *smrěsta* „întâlnire”. În dicționarul academic sunt menționate și sensurile (învechite) „noroc, fericire”, dar și „nenoroc”, în expresia în *striștea cuiva* „în ciuda cuiva”.

Orândă, cu varianta *orând* și cu sensul „soartă, destin”, are la origine tot un cuvânt slav (*urědm* „ordin”). Face parte din aceeași familie cu *rând* „ordine, șir” (din slavul *rědm* „ordine”). Derivatul său *rânduială* înseamnă „soartă”; alt derivat, (*a*) *orându-i* are sensul „a ordona”.

Cobe înseamnă, conform dicționarului tezaur al limbii române, „pasăre (cucuveaua, buha, cucul, corbul etc.) care mănâncă (a rău), care cobește”, iar (prin extensie) „orice ființă sau lucru care prevestește o nenorocire, piață rea, prevestire de rău”, denumind și o boală a găinilor sau a găștelor, pe care o capătă la limbă când nu beau apă îndeajuns (de aceea, cârâitul găinilor care au cobe e considerat o prevestire rea). Termenul este, la origine, un cuvânt vechi slav: *kob* „geniu, augur”. Derivatul său (*a*) *cobi* „a prezice de rău” este parțial sinonim cu (*a*) *meni*.

A *ursi* „a predestina, a determina soarta unei persoane; a meni, a soroci” este de origine greacă (*oriso*). Cel mai răspândit derivat al său este *ursită*, dar are și alte derivate: *ursit*, *ursitor*, *ursitoare*, *preursită*. Există și unele derivate de la verbul regional *a ursa*, răspândit în Oltenia și Oaș: *ursat*, *ursătoare*, *urșeală* (Oltenia); termenul postverbal (regional) *ursă* provine de la același verb. Izolat, apare cuvântul *proorismos* „destin”, împrumutat din neogrecul *proorismos*.

Zodie este un termen care desemnează o „zonă circulară a sferei cerești, în care se află cele douăsprezece constelații corespunzătoare lunilor anului și prin fața cărora trece drumul aparent al Soarelui în cursul unui an”, dar fiecare dintre cele douăsprezece simboluri grafice ale zodiacului înseamnă și „destin”. Rar, *zodie* are și sensul de „ursitoare”. Cuvântul a fost atestat prima dată în *Biblia* de la 1688. Apare în expresii ca *a se naște* (sau *a se afla*) în *zodia porcului* (ori *a scroafei*) „a fi foarte norocos”, *a*

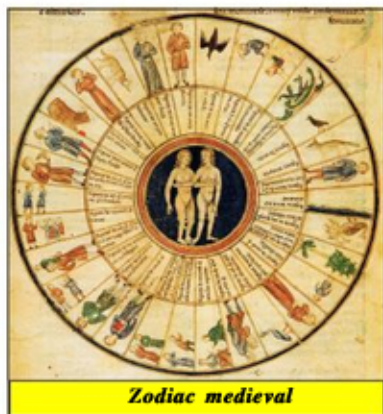
se naște în zodia rașelor „a fi mereu însetat”, *a citi* (ori *a da*) în *zodii* „a prezice soarta ori viitorul după poziția stelelor”. Are și derivate: (*a*) *zodi* „a ursi”, *zodier* „persoană care prezice soarta cuiva, interpretând zodia în care acesta este născut”, *zodieristă* (rar) „femeie care prezice soarta cuiva”, *zodiac*. Este un împrumut din gr. *zodion* „figură din zodiac”, diminutiv al lui *zoon* „persoană vie, figură care apare într-un tablou”.

Augur înseamnă „prevestire făcută, în Antichitatea romană, de preoți, care interpretau voința zeilor după zborul și cântecul păsărilor sau după măruntaiele păsărilor sacrificate”. Cuvântul românesc este un împrumut din fr. *augure*.

Har „grație divină”, care apare încă din secolul al XVI-lea, a fost împrumutat din greacă (poate prin intermediar slav: *ōar*). Din aceeași familie este și verbul (*a*) *hărăzi* „a da, a acorda”.

Baftă cu sensul „noroc” provine din turcă (*baht*) și e foarte probabil să fi intrat în română prin limba țigănească.

Prodată, cuvânt izolat care înseamnă „destin, soartă”, este un compus din *pro* + *dată* „destin”. ■

Zodiac medieval

Pastila de cuvinte

Am arătat de mai multe ori că româna, continuatoare a latinei, a intrat în contact cu diverse limbi și civilizații, deci cu diverse mitologii. Într-un domeniu așa de interesant cum este cel referitor la destin sau soartă, căruia i-am consacrat și în numărul trecut o prezentare, referindu-mă la termenii moșteniți din latină sau din limbile romanice, este normal să existe și termeni preluați din limbile cu care româna a intrat în contact.

NOROC, SOROC, URSITĂ, ZODIE

Academician MARIUS SALA

Prima traducere integrală a Bibliei în limba română, la 1688, din inițiativa lui Șerban Cantacuzino

Noroc înseamnă „soartă, ursită”, dar și „întâmplare neașteptată sau concurs de împrejurări favorabile care asigură reușita unei acțiuni, îndeplinirea unei dorințe”. Cuvântul este un împrumut din vechea slavă (*narokm*). Are variantele învechite și populare *năroc*, *naroc*, mai apropiate de etimon. A fost înregistrat în texte încă din *Cazania* lui Varlaam (*uneori ne pare că pohta și cearerea noastră aduce noauă năroc*), fiind frecvent în toate timpurile. Apare în numeroase locuțiuni: *om cu* (sau *fără*) (*de*) *noroc*, *de noroc* „de bun augur”, *într-un* (sau *la*) *noroc* „la întâmplare”, ca și în expresii: *cum* (sau *ce*) *a da târgul și norocul* „la întâmplare”, *a-i fi*

(cui) *scris în noroc* să... „a-i fi (cui) sortit să”, *a(-și) încerca norocul*, *a avea noroc la*, *a avea noroc porcesc* (sau *orb*, *chior*, *cu carul*) sau *a-i curge* (cui) *norocul gârlă*, *a fi plin de noroc ca broasca de păr* sau (învechit) *a-i sta norocul tot împotriva* „a nu reuși”, *a-i mânca norocul* (cui) „a nenoroci pe cineva”, *a fi cu noroc*, *a-și face de noroc*, *a-i cânta* (cui) *de noroc* „(despre păsări) a-i prevesti (cui) succes” și altele. Are și multe derivate: *norocelă*, *norocel*, *noroceste*, (a) *noroci*, *norocire*, *norocit*, *norocos*.

Soroc, termen învechit și popular, înseamnă „termen, loc determinat”. Prezent în texte cu acest sens încă de la Coresi (*el amu vreama cu soroc cerșu*), *soroc* a ajuns să însemne, în limbaj popular, și „soartă”: *Vavilonica larmă a răscrucilor de lumi și soroace*, din capitala Valahiei (Cezar Petrescu, *Ajun de revoluție 1848*) sau *Azi mă duc, mâne mă-ntorc și diseară sunt la loc, la pustiul de*

soroc (în poezia populară). Cuvântul a fost împrumutat din slavonă: *smrok* „termen, zi prestabilită”. Are multe derivate populare: *soroceală* „soartă”, (a) *soroci* „a sorti”, *sorocire* „soartă”, *sorocit* „sortit”.

Tot din slavonă este și verbul (a) *meni* „a proroci, a dori, a fermeca, a vrăji, a deochia”, la originea căruia este verbul *meniti* „a aminti, a zice”.

Striște (sau *strinșe*) apare în expresia învechită *a avea*

Pictură de Sebastiano Ricci (circa 1690), înfățișându-l pe primul rege etrusc al Romei, Lucius Tarquinius Priscus (616-578 î.H.), consultând un augur

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Georgeta Filitti – PALATUL CANTACUZINO. ISTORIA UNEI CASE**

Editura Muzicală, București, 2011, 104 pp.

● **ROMÂNIA-TURCIA. RELATII DIPLOMATICE, VOL. I 1923-1938** (sub egida Ministerului Afacerilor Externe, Direcția Arhive Diplomatice; studiu introductiv **Alexandru Ghișă și Dumitru Preda**)

Editura Cavallioti, București, 2011, 378 pp.

● **Octavian Roske (coord.) – ROMÂNIA 1945-1989. ENCICLOPEDIA REGIMULUI COMUNIST. REPRISIUNEA, vol. I, A-E**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2011, 666 pp.

● **Cicerone Ionițoiu – MEMORII, vol. II, DRAMA ROMÂNIEI VĂZUTĂ DIN EXIL** (ediție îngrijită de Cosmin Budeancă)

Editura Polirom, Iași, 2011, 261 + foto

● **IZVOARE ISTORICE, ARTĂ, CULTURĂ ȘI SOCIETATE. ÎN MEMORIA LUI CONSTANTIN BĂLAN (1928-2005)** (volum coordonat de Constantin Rezachevici)

Editura Speteanu, București, 2010, 673 pp.

● **Victor Gabriel Osăceanu – ROMÂNII ȘI FRANCEZII DE-A LUNGUL ISTORIEI**

Editura Aius, Craiova, 2011, 263 pp.

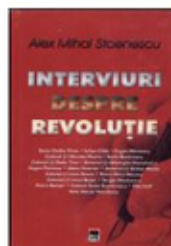
● **Augustin Mureșan, Olivian Mureșan – BULE DE AUR EMISE ÎN CANCELARIILE ȚĂRII ROMÂNIEȘTI ȘI MOLDOVEI**

Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2011, 100 pp.

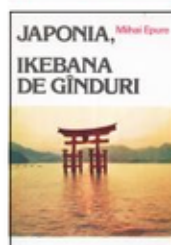
● **Gheorghe Manolea – INVENȚII ȘI ISTORIIILE LOR, vol. II, DESPRE INVENTATORI**

Editura ALMA, Craiova, 2010, 276 pp.

● **Alex Mihai Stoenescu – INTERVIURI DESPRE REVOLUȚIE**

Grupul Editorial RAO, București, 2004, 220 pp.

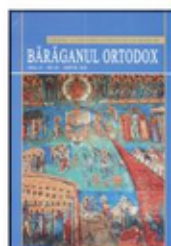
● **Mihai Epure – JAPONIA, IKEBANA DE GÎNDURI**

București, Editura pentru Turism, 1991, 143 pp.

● **LUMINĂ LINĂ** (revistă de spiritualitate și cultură românească)

Romanian Institute of Orthodox Theology and Spirituality, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, An XVI, Nr. 1, ianuarie-martie 2011, New York

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)

Anul IX, nr. 94, martie 2011

MĂRTIȘOR

2

1941. Garnizoana italiană din Libia se predă trupelor colonelului Philippe-Marie, viconte de Hauteclocque, viitorul general Leclerc (1902-1947), alături de forțele Franței Libere ale lui Charles de Gaulle. La ora 8 dimineața drapelul tricolor al Franței este înălțat solemn pe fortul Kufra. Ceremonia se încheie cu o mișcătoare prezentare a armelor. „Și acum, domnule colonel, ce urmează să facem?“, îl întreabă maiorul Ingold (și el viitor general), adjutantul colonelului. „Nu ne vom opri decât atunci când drapelul francez va flutura deasupra Metzului și a Strasbourgului“, răspunde viconte, cu atât mai mult cu cât a absolvit Saint-Cyr, promoția „Metz-Strasbourg“, 1922-1924. În noiembrie 1944, Leclerc va intra victorios în capitala Alsaciei. „Ne-am respectat jurământul de la Kufra!“, spune atunci. Culorile Franței fluturau pe catedrala din Strasbourg.

5

1711. Printr-un ucaz al țarului Petru I, în cadrul reformelor sale, este definită o nouă funcție, aceea de *Oberfiskal*, un funcționar superior care trebuie să fie „un om isteț și de ispravă, fie că se trage dintr-o familie de vază ori dintr-una de rând; sarcina lui va fi să-i urmărească în taină pe toți oamenii și chiar și pe cei mai înalți dregători“. Oberfiskalul are în subordine vreo 500 de iscoade, *fiskalii*, care cercetează fără răgaz în toate mediile pentru a-i descoperi pe judecătorii corupți, pe cei ce înșală fiscalul, pe funcționarii care cer mită. Zelul acestor iscoade este hrănit cu o făgăduială deloc de lepădat: ceea ce obțin din amenzi va fi împărțit între ei și visticieria statului. Încurajarea oficială a turnătoriei ajunge la înfricoșătoare abuzuri de putere. *Fiskalii* se poartă ca niște inchiizitori și-și silesc victimele să le dea gramezi de bani, amenințându-le cu dezvăluiri cumplite. Până și cei nevinovați tremură de frică. Până și prințul Gagarin, guvernatorul Siberiei, este trimis la moarte fără prea multe probe doveditoare ale culpelor lui.

12

415. Hypatia, considerată prima femeie cu realizări remarcabile în matematică, locuitoare a Alexandriei, marea capitală intelectuală din nordul Egiptului, într-o perioadă când Creștinismul s-a răspândit cu dificultate în Imperiul Roman, este acostată pe stradă (în unele versiuni, în timp ce-și conducea trăsura) de un grup de câțiva călugări creștini fanatici, dezbrăcați, târâți pe străzi până la biserica Caesareum, un fost templu păgân, unde este ucisă. Corpul îi este sfâșiat cu bucăți de ceramică spartă sau de scoici, iar trupul mutilat este ars.

19

1919. La Universitatea din București, în cadrul măsurilor de pedepsire a celor care au pactizat cu germanii, războiul încheindu-se cu totul altfel decât crezuseră ei, se instituie o „comisie de cercetare“ a profesorilor universitari. Este alcătuită din câte un profesor de la fiecare facultate, sub președinția lui P.P. Negulescu, profesor la Filosofie. Mărturiile adunate sunt destul de suspecte (multe „dezvăluiri“ incriminatoare aparțin unor doamne misterioase), Negulescu se îmbolnăvește, este acuzat că simulează, se simte jignit, își dă demisia, nu i se acceptă, dar în iulie se alcătuiește un raport final. Sunt incriminați mai mulți universitari care s-au comportat servil în vremea ocupației germane și o Comisie le cere să se justifice. Unii au fost îndepărtați din învățământ, altora li se interzice temporar să țină cursuri.

22

1775. În Camera Comunelor parlamentarul și filosoful englez Edmund Burke (1729-1797), aflat în exercițiul întocmirii unui raport anual al afacerilor mondiale, cu care a fost însărcinat (în perioada 1758-1788), apără dreptul de independență al celor 13 colonii britanice din America: „Nu mă pricep să redactez actul de acuzare împotriva unui întreg popor“, afirmă el. Burke considera că englezii îi conduc în mod nechibzuit pe coloniștii americani. Mai târziu, în 1789, el va lua apărarea indienilor împotriva lui Warren Hastings, guvernatorul Indiei, și pe cea a lui Ludovic al XVI-lea împotriva revoluționarilor francezi (1790), cărora nu le iartă vărsările de sânge și acțiunile dure și precipitate împotriva aristocrației.

1912

Sabina Cantacuzino

Anton Bibescu

sau recunoscuți pentru mita primită ca să instaleze vreun preot mărunț. Tot pentru atragerea de partizani politici, același ministru îngăduie înmulțirea nechibzuită a catedrelor, mai ales la Iași (Senatul Universității bucureștene refuză însă transferul unor asemenea noi numiți în Capitală fără acordul consiliilor profesoriale).

Prim-ministrul Carp caută să schimbe Constituția, cu intenția de a restrânge prerogativele regelui și de a interzice justiției de a mai dezbate constituționalitatea legilor. Cu o subită prudență, tot el retrage proiectul de reformă administrativă a țării, ca să fie mai întâi discutat de opinia publică. Dar când încep să sosească la guvern sugestii, recomandări, analize critice, autorii lor sunt arestați, cum s-a întâmplat la Tecuci. Între timp, ministrul de Război N. Filipescu aduce un proiect de lege mai aparte: constituirea unui corp de voluntari din posesorii de automobile și motociclete, în caz de conflict armat. Iar Titu Maiorescu depune în Adunarea Deputaților proiectul privind modificarea statutului funcționarilor Ministerului de Externe (între altele, copiii trebuie să fie licențiați, nu doar bacalaureați ca până atunci, iar pentru accesul la postul de secretar II de Legație era necesar un stagiu de doi ani).

Opoziția caracterizează guvernul ca „pitoresc” și își înteește acțiunile de stradă pentru doborârea lui. Manifestațiile durează toată luna în Piața Sf. Gheorghe și pe Calea Victoriei, grupuri compacte vânturându-se într-un sens și într-altul, cu urale la casele frunțașilor opoziției și intonarea prohodului la cele ale oficialilor. Reuniunile din sala „Dacia” de la București, bine orchestrate, adună mii de oameni din Capitală și din provincie, care apoi cutreieră bulevardele scandând „Trăiască regele!”, „Jos guvernul!”, „Respect pentru Constituție!”, „Respect pentru proprietate!”,

„Vrem tramvaie românești!” Acest ultim slogan va duce în cele din urmă la căderea guvernului (la 27 martie). Afacerea tramvaielor (*Magazin istoric*, nr. 12/1973) a însemnat intervenția abuzivă a ministrului de Interne conservator Alexandru Marghiloman, intervenție declarată neconstituțională de justiția română, verdict salutat cu comentarii elogioase și de foile pariziene *Gazette du Palais* (a Ministerului de Justiție francez) și *Revue du droit publique*. Mulți protestatari din stradă se arătau nemulțumiți și de ideea ministrului de Interne de răscumpărare a Societății tramvaielor printr-un împrumut comunal de 30 de milioane de lei.

Facla, foaie de extremă stângă, ațâță deopotrivă spiritele, cu titluri incendiare: „Jos regele oligarh!”, „Jos cel ce găzduiește pe hoții dosarelor de la 1907!”, „Trăiască Republica!” („Proză epileptică”, e comentariul foi takiste *La Roumanie*). Aceasta înmulțește articolele ditirambice despre Take Ionescu, comparându-l cu Aristide Briand, ministrul francez de Justiție: „doi oameni a căror activitate onorează nu doar țările respective, ci toată umanitatea; două inteligențe care nu apar în viața unei națiuni decât la mare distanță în timp”. Presa guvernamentală se înfierbântă și ea, schițând un tablou feroce, în ipoteza unui guvern Take Ionescu. „O să fie amuzant”, asigură ziarul guvernamental *Epoca*, promițând respingerea luptei parlamentare, spargerea vitrinelor cluburilor takiste, palmuirea și tăierea urechilor viitorului premier și o rubrică nouă despre viața intimă a acestuia.

Pe acest fundal politic plin de vrajbă se întâmplă tot felul de lucruri nefice — dovadă că prea adesea politicienii rămân ancorați în luptele lor sterile, în vreme ce țara profundă construiește, înfăptuiește, se manifestă în interior ori înafară, cu acea forță

GEORGETA FILITTI

Luptele politice din această lună duc la schimbarea guvernului Petre P. Carp cu cel condus de Titu Maiorescu (martie 1912-ianuarie 1914). Ele înseamnă dezvăluiri șocante privitoare la adversari, articole defăimătoare, manifestații de stradă. În acest răstimp, viața obișnuită își continuă cursul: industria petrolieră se dezvoltă, sistematizarea urbană e în permanentă desfășurare, manifestații artistice dintre cele mai diverse au loc pe scena Ateneului Român. Prezența românilor în străinătate e remarcabilă. Nu lipsesc lucrurile ieșite din comun, de care societatea noastră ia cunoștință cu nepăsare ori riscându-și sănătatea, de dragul cochetăriei.

Sfârșitul unei guvernări și începutul alteia noi înseamnă o nemiloasă bătălie politică. E un moment care poate dezgusta multe firi cumpănite, dornice desigur de schimbare, dar străine de ideea vendetei. Or, martie 1912 e luna când coaliția liberal-conservator-democrată (condusă de Ionel Brătianu și Take Ionescu) se dezlănțuie împotriva Guvernului condus de P.P. Carp; chiar dacă la sfârșit soluția aleasă de regele Carol I, arbitru necontestat al vieții politice românești, este tot un guvern conservator (condus de Titu Maiorescu), iar arena politică se transformă într-un adevărat ring, unde

pugilatul înseamnă dezvăluirea afacerilor adversarilor, reclamarea unor soluții ale Curții Constituționale, atacuri la viața intimă a miniștrilor.

P.P. Carp și comilitonii săi declară că răscoalele din 1907 au fost instigate de liberali, având documente de netăgăduit în acest sens. C.C. Arion, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, deschide cutia Pandorei – adică Biserica română –, încercând să reformeze Sinodul; pasă-mi-te, ca să regenereze biserica. O face însă ca un politician pătimas: cere câtorva membri retragerea, în schimbul unor pensii grase, înșiră nume de prelați căsătoriți, alții cu copii bastarzi

1912

Elena Bibescu

Guvernul Tău Maiorescu

Matei Cantacuzino, Dim. Greceanu) pentru a decide atitudinea românilor la centenarul raptului Basarabiei de către ruși (1812).

Aceeași însuflețire îi stăpânește pe românii din provinciile aflate sub dominație străină. Emil Isac organizează la Cluj un matineu literar pentru sărbătorirea lui I.L. Caragiale. Octavian Goga, aflat, pentru militantismul său, în pușcăria ungurească de la Seghedin, termină de tradus în limba română poemul *Tragedia omului*, de Emeric Madach (1823-1864). La 25 martie, Comitetul național pentru comemorarea eroilor martiri ai neamului românesc organizează o mare manifestare în cinstea celor 16 seminaristi români din Oradea exmatriculați fiindcă vorbeau între ei românește.

Manifestările românilor în străinătate, în sfera economică și culturală, sunt notabile. Astfel, la Hamburg se deschide expoziția comercială permanentă de produse românești din inițiativa directorului agenției noastre comerciale, Telega. În Grecia, societatea „Steaua Română” încheie primul contract pentru livrarea gazului lampant. Statul e conștient de valoarea industriei petroliere și alocă 30 de milioane de franci rafinăriilor de petrol ca să-și transporte, în vederea exportului, produsele la Constanța. Dar tot legat de petrol e sesizată și o practică, iată, centenară. Un țaran din Moreni reușește să fure 30 de vagoane din prețiosul „aur negru”, găurind un rezervor al rafinării „Concordia” și depozitând lichidul într-un bazin câptușit cu argilă, din ograda sa.

La Berlin, filologul H. Tiktin inaugurează un curs de istoria limbii române, iar Mario Rocques ține la Sorbona un curs de filologie română. La Expoziția internațională de la Torino românii au un deosebit succes; la întoarcere, participanții primesc diplome și medalii în cadrul simpatice al restaurantului „Iordache”.

În Franța românii sunt foarte activi. M. Holban e ales membru permanent în exclusivistul Travellers Club din Paris, nași fiindu-i Anton Bibescu și Scarlat Mitilineu. Asociația generală a studenților din Paris îl alege în comisia de verificare a conturilor pe românul Argenti (cu 100 de voturi, față de 40 ale contracandidatului), spre supărarea unora, care declară tăfnoși: „nu putem lăsa asociația să fie administrată de străini”. La Châlons e salutată torpila aviatică inventată de Henri Coandă.

Ciudățeniile și curiozitățile nu lipsesc din presă. Astfel, întreaga lună apare la *Mica publicitate* anunțul despre vânzarea a trei icoane de 1,20/0,80 m, pe lemn de stejar și cedru, vechi de 250 de ani. Profesorul francez Labbé susține că unele depresii sunt cauzate de consumul excesiv de ceai, ceea ce duce până la urmă la alcoolism. Portugalia, condusă de președintele Manuel de Arriaga, păstrează timbrele cu chipul monarhului detronat (regele Manuel al II-lea, 1908-1910), barat de cuvântul REPUBLICA. La Aigle (Elveția) închisoarea e condusă de o femeie. Tot ea avusese grijă de instituție cât timp titularul (soțul ei) fusese bolnav. La moartea acestuia a concurat pentru post, oferindu-se să se lupte cu cel mai voinic jandarm din canton. La cei 1,80 m înălțime n-a avut competitori, iar acum închisoarea ei e cea mai bine administrată din țară. Revista *Femina* publică, la rubrica *Arta de a fi frumos*, rețetele de-a dreptul nocive ale Linei Cavalieri: *Pentru privire vie*: creier de vacă, 200 gr., apă de trandafir, 50 gr., benzină, 75 gr. *Nas mic*: bot de vacă, 200 gr., caltaboș alb, 100 gr., iasomie, 25 gr., acid sulfuric, 200 gr. *Creșterea părului*: spată de miel, 200 gr., ficat de pui, 10 gr., glicerină, 100 gr., sublimat corosiv, 150 gr.

Cosmeticiana nu precizează dacă la primele două rețete e vorba de ungere sau ingerare... ■

Infanteriști pe biciclete

Universitatea din Iași

1912

care a definit România din acel timp ca arbitru al Balcanilor.

La Ateneul Român se comemorează centenarul nașterii lui Nicolae Krețulescu (de trei ori prim-ministru: 1862-1863; 1865-1866 și 1867) și, ca mai totdeauna în asemenea împrejurări, exagerarea nu lipsește. Așa, e considerat ca întemeietor al Azilului „Elena Doamna”, al Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică, al Muzeului de Științe Naturale, al celui de Antichități. Tot el ar fi elaborat legea bibliotecilor publice și regulamentul de funcționare a Academiei Române. Apoi a avut cuvânt hotărâtor în comisia pentru redactarea Codurilor Civil și Penal în vremea principelui Cuza. Sunt obiective la realizarea cărora Nicolae Krețulescu a luat parte activă, dar nu de unul singur ori determinant.

George Enescu deschide o listă de subscripție pentru compoziție muzicală. I se alătură: regina Elisabeta, Sabina Cantacuzino (sora prim-ministrului), Zoe Sturdza (soția lui D.A. Sturdza), Anton Bibescu, diplomat, fiul Elenei Bibescu, cea care l-a lansat pe muzician în saloanele pariziene. În Parcul Carol din București se deschide Pinacoteca, avându-l ca director pe sculptorul Ștefan Ionescu Valbudea (1856-1918). Și tot în Capitală ia ființă societatea „Centrul Bucureștilor”; printre membri: Ermil Pangrati, A.D. Xenopol, S. Mehedinți, C. Istrati. Apoi municipalitatea se angajează la întocmirea, până în 1915, a planului general al orașului, cu traseele definitive ale străzilor și croirea altora noi.

Viața cultural-artistică e cu deosebire expresivă, prestigioasă. La Ateneul Român se desfășoară Festivalul Beethoven, cu dalmatinul naturalizat elvețian P.F. Weingartner (n. 1863) la pupitrul. Sociologul francez Hubert Lagardelle conferențiază la București pe tema *Problemele actuale ale democrației în Franța*,

iar compatriotul său Jean Richepin (1849-1926), scriitor, conferențiază la Constanța. Leo Bachelin (n. 1856), secretarul regelui, face cronică unei expoziții de pictură cu vânzare, de la Ateneu, înșirând un număr impresionant de pânze datorate lui Salvador Rosa, N. Poussin, Ribera, Velasquez, Tintoretto, Murillo, Goya, Fragonard, Lépine, Whistler etc. În mod ciudat, cronicarul nu mărturisește proveniența pieselor. Ateneul mai găzduiește și expoziția de portretistică a pictorului anti-academist Constantin Pascaly (1860-1919), unde pot fi admirate chipurile lui Ionel Brătianu, D. Daniilopol, generalul Gh. Manu, negustorul Hagi Tudorachi (*Magazin istoric*, nr. 2/2005), Alex. Marghiloman, C.C. Arion. La Spitalul Filantropia (*Magazin istoric*, nr. 2/2012) începe să funcționeze a 16-a bibliotecă populară, creație a scriitoarei Smaranda Gheorghiu (Maica Smara, n. 1857), cea care, tot în această lună, ține un ciclu de conferințe despre călătoria ei la Polul Nord.

Cofetăria „Capșa” își face reclamă anunțând vânzarea ouălor de Paști montate în cristale Gallé, Daum sau porțelan de Copenhaga. În fine, frații Mircea, proprietarii popularului local „Caru’ cu bere”, lansează berea Bragadiru, după o rețetă müncheneză.

La Universitatea din Iași reverberează încă momentele aniversării din anul precedent și italienii organizează ceremonia *Ecouri și reflecții ale culturii italiene*, unde Giulio Capra Boscarini, din Catania, vorbește despre *Sărbătoarea luminii și luminațiile*, iar Giovanni Vaccari îi omagiază pe Al. Vlahuță, G. Coșbuc și Duiliu Zamfirescu. Li se alătură poetul Frédéric Mistral (1830-1914), laureat al Premiului Nobel, cu poemul *Omagiu României*. Și tot în capitala Moldovei se constituie un comitet (A.D. Xenopol, C. Stere,

informații rusești în România în anii Primului Război Mondial: *Probleme ale muncii de informații* (dr. V.B. Kaşirin); *Discordanțe în funcționarea Pactului Ribbentrop-Molotov: Bucovina, Transilvania și problema Dunării* (dr. Alexandru Ghișă); *Cum a rezolvat Moscova problema Transilvaniei în anii '40 ai secolului al XX-lea* (dr. T.A. Pokivailova); *Balcanii și Marea Neagră în noua ordine europeană. 1939-1941* (dr. Mioara Anton); *România în politica sovietică de la Operațiunea Iași-Chișinău la semnarea armistițiului de la Moscova* (dr. Ioan Chiper); *Al Doilea Război Mondial și problema frontierelor post-belice ale Iugoslaviei* (L.I. Ghibianski); „Guvernul român a socotit vizita oportună...”. *Vizita ministrului Culturii, tov. P. Constantinescu-Iași, la Moscova în decembrie 1955* (dr. T.V. Volokitina); *Disputa teritorială în relațiile româno-sovietice. 1964-1989* (dr. Vasile Buga); *Balcanii și Uniunea Europeană. Anii '90* (prof. dr. A. A. Iazîkova); *Noul „război rece”: South Stream versus Nabucco* (dr. Cosmin Popa); *România și războiul din Afganistan: de la amestec la retragerea Armatei Sovietice. 1979-1989* (Simion Gheorghiu); *Situația la frontiera sovieto-română după august 1968 în rapoartele conducerii R.S.S.M. către C.C. al P.C.U.S.* (dr. A.S. Stîkalin).

Întâlnirea istoricilor români cu cei ruși a prilejuit efectuarea unui schimb de contribuții științifice recente

apărute în cele două țări. Colegii ruși au primit cu mult interes volumul cuprinzând comunicările prezentate de istoricii români și ruși la Cluj, în 2010, cu ocazia sesiunii trecute a Comisiei, prima sinteză în limba engleză a istoriei Transilvaniei, elaborată în trei volume (circa 1.600 de pagini), o serie de lucrări apărute sub egida Academiei Române, reviste de specialitate, inclusiv *Magazin istoric*.

La întâlnirile de la Moscova, purtate la sediul Academiei Ruse de Științe și la Institutul de Stat de Relații Internaționale (Universitatea) din Moscova, au fost de față cercetători, studenți și profesori, reprezentanți ai Ambasadei române de la Moscova, ai Ministerului de Externe al Federației Ruse, reporteri și ziariști români și ruși.

Discuțiile purtate cu președintele părții ruse în Comisie, dr. Konstantin Nikiforov, precum și cu prof. Viktor B. Kirillov, prorectorul Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moscova și vicepreședinte al părții ruse în Comisia bilaterală, au vizat perspectiva raporturilor dintre istoricii români și ruși, dintre instituții de învățământ și cercetare din cele două țări,

Tatiana Pokivailova și Ioan-Aurel Pop

precum și modalitățile concrete de colaborare viitoare.

Cea de-a doua parte a sesiunii a continuat la Filiala Academiei Ruse din Sankt Petersburg, unde a avut loc un schimb de experiență la institute de cercetare, urmat de vizitarea unor obiective de interes istoric. S-au dovedit extrem de interesante întâlnirile cu prof. dr. Iurii Cistov, directorul Kunstkamera, muzeu și institut de cercetare etnografică și antropologică al Academiei Ruse, cele de la Catedra de istoria țărilor slave și balcanice a Universității de Stat din Sankt Petersburg (cu prof. Aleksandr Filiușkin, șeful catedrei, dr. Vladimir Vasilik, dr. Denis Alimov), la conducerea Arhivei Istorice de Stat a Rusiei (cu directorul adjunct prof. dr. E.M. Miletin) și la Institutul de Istorie al Academiei Ruse (cu prof. Viktor N. Pleșkov, director general, și cu dr. Svetlana Koreneva, șefa Oficiului de relații internaționale). Au fost vizitate, de asemenea, secțiile

Academician Ioan-Aurel Pop și dr. K.V. Nikiforov, cei doi președinți ai părții române și, respectiv, ruse

Clio anunță

În zilele de 14-16 septembrie 2011, la Moscova s-a desfășurat partea întâi a celei de-a 16-a sesiuni a Comisiei bilaterale a istoricilor din România și Federația Rusă, în cadrul căreia au avut loc intervenții centrate pe cele două teme stabilite de comun acord la sesiunea precedentă, din septembrie 2010, de la Cluj-Napoca (Magazin istoric, nr. 3/2011) – România și Rusia: dialog în spațiul cultural-istoric al Europei Orientale și de Sud-Est în secolele XVII-XIX și Problemele războiului și păcii în relațiile internaționale în Europa Centrală, Orientală și de Sud-Est în secolele XIV-XXI.

DIALOG ȘTIINȚIFIC ROMÂNNO-RUS

Academician IOAN-AUREL POP, VASILE BUGA

Lucrările sesiunii au fost deschise de dr. K.V. Nikiforov, directorul Institutului de Slavistică al Academiei Ruse de Științe, președintele părții ruse în Comisia bilaterală, și acad. Ioan-Aurel Pop, directorul Centrului de Studii Transilvane al Academiei Române, președintele părții române.

Cu acest prilej au fost prezentate 20 de comunicări pe teme enunțate, bazate, în marea lor majoritate, pe documente de arhivă inedite. În cadrul primei teme au fost prezentate comunicările: *Conflicte confesionale în Europa Central-Orientală și de Sud-Est în secolul al XIV-*

lea (acad. Ioan-Aurel Pop); *Mitologia și practica folosirii emblemelor medievale în lumea contemporană* (dr. N.A. Soboleva); *Nicolae Milescu în dezbaterile confesionale ale secolului al XVII-lea* (dr. Ileana Căzan); *Identitatea unui locuitor ortodox din monarhia Habsburgilor la sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* (pe baza exemplului preotului Andreella – O.B. Nemenski); *Ecoul reformelor patriarhului Nikon în Țările Române (secolele XVII-XVIII)* – dr. Ovidiu Olar); *Calea spre cunoaștere calea spre națiune? Politica stipendială a absolutismului iluminist*

austriac în Principatul Transilvaniei (dr. O.V. Hovanova); *Emigrația culturală rusă în România în anii '20-'40 ai secolului al XX-lea* (dr. I.I. Orlik).

Referatele prezentate în cadrul celei de-a doua teme au abordat subiecte de interes reciproc din istoria celor două state: *Starea de spirit a țăranilor iobagi din Rusia în ajunul reformei din anul 1861* (dr. V.I. Grosul); *Relațiile militare româno-ruse în contextul internațional al sfârșitului secolului al XIX-lea și începutului secolului al XX-lea* (dr. Gavriil Preda); *Serviciile de*

După trecerea Niprului, batalionul comandat de maiorul Vasile Scârnechi a luat parte la bătălia din Stepa Nogai, interzicând trupelor sovietice ieșirea din încercuire și refacerea legăturii cu Crimeea. După aproape două săptămâni petrecute în șanțul antitanc de la Timoševka, Batalionul 3 Vânători de Munte pătrunde în Peninsula Crimeea în ultimele zile ale lunii noiembrie 1941. Ajunge pe malul mării, la Uskut, pentru ca, după un scurt răgaz, să fie din nou trimis în prima linie, de astă dată la asediul Sevastopolului. Au urmat lupte grele în zona Dealul Capela, care se vor prelungi până în vara anului 1942.

Ultimul episod (Magazin istoric, nr. 11/2011-2/2012) pe care îl prezentăm din jurnalul lui Vasile Scârnechi (ce va vedea curând lumina tiparului la Editura Militară) este încă o dovadă a umorului amar cu care acest excelent comandant de prima linie, un erou adevărat, a consemnat experiența sa de front.

Adrian PANDEA

DECORAT DE... POPOTAR

VASILE SCÂRNECHI

de artă, de istorie și de etnografie ale Muzeului Rus, colecțiile etnografice de la Kunstkamera, Ermitaj, Cetatea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, Catedrala Sf. Isaak, Petrodvoreț, precum și alte obiective emblematice ale acestui oraș-muzeu.

Discuția de la Catedra de istoria țărilor slave și balcanice a Facultății de Istorie a Universității de Stat din Sankt Petersburg a fost consacrată stadiului de cercetare în domeniul medievisticii, periodizării Evului Mediu, definirii spațiului Europei Centrale și de Sud-Est. Cu acest prilej, s-a convenit invitarea reciprocă la manifestări științifice și publicarea de studii în revistele *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* (Rusia), *Transylvanian Review* și *Revista istorică* (România). Cele două părți au angajat demersuri în vederea semnării unor acorduri de colaborare între Universitatea din Sankt Petersburg și universitățile din Cluj-Napoca și București.

O impresie deosebită asupra istoricilor români a produs vizita la Arhiva Istorică de Stat a Rusiei, instituție mutată acum cinci ani într-un sediu nou, dotată cu cele mai moderne echipamente, păstrătoare a unui număr impresionant de documente valoroase (6,5 milioane de documente de istorie a Rusiei imperiale) din secolele XVII-XX, până la 1917. Directorul adjunct al arhivei, prof. dr. E.M. Miletin, care a primit cu mare amabilitate grupul istoricilor români, a exprimat întreaga

disponibilitate a părții ruse de a dezvolta o colaborare fructuoasă cu instituții similare din România, pentru punerea în valoare a documentelor importante referitoare la istoria Principatelor Române/României și a relațiilor româno-ruse. Acesta a propus publicarea unor volume de documente de interes comun, după exemplul celor realizate cu partenerii din alte țări.

Discuțiile purtate cu partenerii ruși au scos în evidență interesul tot mai mare, inclusiv din partea cercetătorilor tineri, față de istoria României, dorința reciprocă privind continuarea, sub diferite forme, a colaborării dintre instituțiile științifice din cele două țări. O asemenea tendință sănătoasă constituie, în opinia

noastră, baza pe care se poate clădi încrederea reciprocă atât de necesară pentru apropierea și buna înțelegere între popoarele celor două țări.

La finalul lucrărilor, s-a încheiat, conform uzanțelor, un protocol referitor la lucrările sesiunii. Părțile au reafirmat importanța deosebită a activității comisiei bilaterale, socotite drept una dintre cele mai active, prin frecvența întâlnirilor și eficiența lucrărilor, și au stabilit temele pentru sesiunea a 17-a, care urmează să aibă loc în România, în septembrie 2012: *Crize în Europa Răsăriteană și de Sud-Est: cauze, evoluții și consecințe, secolele XVIII-XX* și *De la națiunea medievală la națiunea contemporană în Europa Răsăriteană și de Sud-Est*. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
cultural.srr.ro

ne adunăm la postul comandantului de grup pentru ca, personal, domnia sa să ne pună pe piepturi cruciulița albastră. Partea tragică este că nu mă pot încălța, căci picioarele mi s-au umflat. Norocul meu că printre tarhaturile aduse de Sima – valetul meu – din sat, am descoperit o pereche de șoșoni, cam uriași, care-mi prind acum de minune. Postul de comandă al grupului este la patru kilometri înapoi + patru kilometri = opt kilometri de drum peste coclauri. Chem la postul meu de comandă pe căpitanii Burcu și Stănescu și pe locotenentul Ionescu, pentru ca împreună cu ei să merg la grup să ne primim decorația. Întâmplarea face ca în ultimul moment să vorbesc la telefon cu căpitanul Păunescu (zis Piele Lungă) de la brigadă, care, printre altele, îmi mai spune: că domnul ministru, în iuleală, a plecat cu medaliile și decretele respective și că s-a telefonat la corpul de armată, pe unde vor trece, să le oprească acolo. Fac cunoscut tot prin telefon grupului cele aflate de la brigadă și astfel suntem scutiți de o oboseală zadarnică.

Numărul ostașilor bolnavi crește, crește întruna. Doi ostași, care au venit cu mâncarea pe samare, au fost răniți grav. Bieții căișori au fost făcuți ferfeniți. Cazanele de mâncare și panerele cu pită au fost împrăstiate pe câmp. Compania 3 va răbda de foame în astă-seară.

29 decembrie. După multe băi fierbinți cu tărâte și

Discuție cu surorile de la Crucea Roșie...

cu felurite oblojeli, simt că m-au mai lăsat durerile și s-au mai dezumflat picioarele. I-am spus doctorului că știu mai multă medicină ca el. Am învățat-o de la biata bunică-mea, săraca. Îmi iau inima în dinți și cu ciorapi mai subțiri reușesc să încălț bocancii. Iavaș, iavaș, trec pe la companii și la inamic văd lucruri pe care nu le-aș fi știut dacă nu mergeam la fața locului. Rușii s-au retras de pe panta de nord-vest, nu mai sunt acum chiar în nasul nostru. Au plantat mine pe o bună parte a terenului și cu grosul s-au instalat înapoia rețelelor de sârmă ghimpată, proaspăt

construite. Sunt acum mai departe de noi și sperăm că vom avea mai multă liniște. Îmi pun pe schiță cele văzute la dușman. Ninge liniștit. Zăpada începe să se prindă. Mă întorc în bârlogul meu. Fum, fum, mizerie cumplită.

Cu toate promisiunile, nu cred că vom fi schimbați. Se zice că la dreapta noastră treburile merg bine. Se zice, se zice!

După cum se vede, rușii s-au cramponat la teren și sunt mari meșteri în organizarea terenului [...] Dacă vor fi lăsați în pace, peste scurtă vreme se vor lipi așa de puternic de pământ, încât va fi foarte greu să îi dezlipim. Ce am prevăzut s-a întâmplat aidoma. Vor cu orice chip să păstreze Sevastopolul și peninsula Kerci și, desigur, când le va veni la îndemână, să ne arunce din Crimeea și poate și de aiurea.

Domnilor nemți, de ce n-ați avansat la timp? Împreună cu noi săracii veți avea de furcă mai târziu.

În sfârșit, sosește caporalul Gorgon, șeful popotelor, de la trenul de luptă de la Uppa [denumirea, până în 1945, a așezării Ridne, din Ucraina – A.P.], împreună cu ajutorul său, soldatul Bondrilă, care se laudă că este elevul Casei

Capșa, precum Gorgon spune că la „Motanul Negru” din București l-a servit, personal, pe Grigoriță Iunian pe când acesta era ministrul Justiției. Măi, ce oameni mari! După ce desface oala cu ciorbă – care de astă-dată a ajuns plină la noi –, îmi predă corespondența, poșta, ziare etc. Cu

... o clipă de destindere...

27 decembrie 1941. A ieșit soarele. Ce frumos și ce bine este. De ce oare nu este totdeauna soare? Ne mai reparăm ochii. Zăpada de un centimetru s-a dus. Ducă-se pe pustii!

La extrema dreaptă, zvon mare de bătălie. Se pare că nemții s-au ambiționat și vor să facă dar Führerului Cetatea Sevastopol. Crăciunul l-au scăpat și mai au puțin până la Anul Nou. Dă, Doamne! Telefoanele zbârnăie avan. La postul de comandă al diviziei la... Simferopol, a sosit ministrul Armatei, generalul [Constantin] Pantazi, și este probabil că va veni și pe la noi. Deci, măsuri de curățenie etc. (această curățenie o lășăm în seama rușilor).

Primum ordin să repetăm formulele de prezentare, pe care este adevărat că le-am cam uitat în timpul celor șapte luni de rezel, timp în care nu am fost vizitați de așa mărime.

Stop! Stați liniștiți, nu vă fie teamă! Vizita pe linia frontului s-a contramandat. Mărimile au treabă la comandamentul german și apoi vor pleca urgent cu avionul la București.

Generalul de cavalerie Marcel Olteanu, șeful de cabinet al ministrului de Război și vărul primar al soției mele, mă cheamă totuși la telefon de la Simferopol (120 de kilometri de linia frontului). Îl aud foarte bine.

Țara piere și baba se piaptână. „Dragă Vasile, regret că anumite... chestiuni ne-au împiedicat să venim și la voi pe front. Îți urez Sărbători Ferice și te felicit pentru isprăvile batalionului tău, de care am auzit așa de mult vorbindu-se aici. Te mai felicit pentru Ordinul «Mihai Viteazul» cu care ai fost distins și regretăm că domnul ministru a fost

împiedicat să vină acolo, să-l prindă pe pieptu-ți brav. Mioara și copiii tăi sunt bine, sănătoși? Pe căpitanul Vornicu l-am întâlnit pe drumul spre spital și ministrul i-a prins pe piept cruciulița Ordinului «Mihai Viteazul». Schije din plămâni i-au fost scoase etc.“

Această din urmă veste m-a bucurat mult, căci duceam grija bietului Vornicu, care era așa de slăbit și schije din plămâni l-ar fi dat gata. Rușii, desigur, au mirosit vizita... proiectată și acum trag pe noi cu toate tunurile, ba și de pe vasele de pe mare. Câteva avioane Rata ne dau târcoale și ne aruncă... bombe. Ce să-i faci? Ca întotdeauna, „capra bese și oaia o pate“.

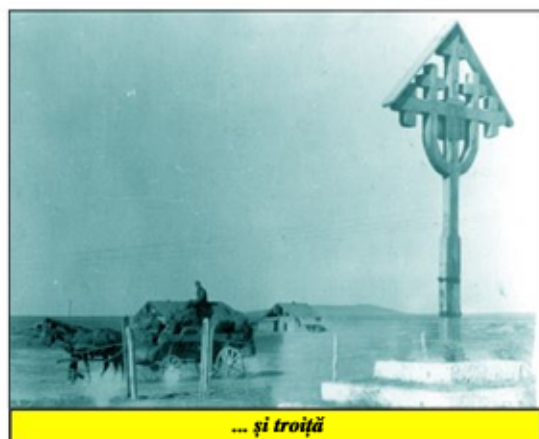
Bucătării noștri și astăzi au fost luați în primire de cioloveci și mâncarea, înjumătățită de atâtea culcări, ne-a venit abia la miezul nopții.

28 decembrie. Cer de plumb, dar

nu este frig. Aceasta mă bucură, căci bieții ostași, din cauza frigului, s-au îmbolnăvit de stomac, la care au mai contribuit și hrana rece, apa cu noroi etc. Am ordonat să se dărâme satul pustiu Ciorgun, să se aducă, în timpul nopții, pe poziția de luptă tot ce se găsește: scânduri, uși, mese, dulapuri, paturi, perdele etc., într-un cuvânt, tot ce poate fi de folos. Echipa de la fiecare companie au tăbărit pe sat și s-au întors încărcate ca de la iarmaroc –, unii îmbrăcați în mantouri de damă, alții în diferite țoale. Este și ceva comic în această... operațiune. Unii mai mândrețioși au descoperit prin pivnițe murături, cartofi, sfeclă etc.

Prin curierul brigăzii, primesc de la Marcel Olteanu câteva rânduri și două cutii cu țigarete „General Antonescu“. Camaradul căpitan Puși Dragomirescu – care acum este și el în anturajul ministrului de Război – mă felicită și-mi trimite și el o cutie cu 100 de țigarete faine. Este frumos din partea lor și le mulțumesc din toată inima.

Generalul comandant al brigăzii (Lascăr Mihail) ordonă ca toți ofițerii distinși cu Ordinul „Mihai Viteazul“ să

CAMPANIE DE IARNĂ LA AUSTERLITZ

● Vivandiera Eva pe post de traducătoare ● Apare împăratul, dar soldații nu-i pricep franceza ● Vechea Poștă, muzeu și bar ● Tot cazarmamentul, plus un umeras ● La garda drapelului, datorită căciulii ● Părul de la tample și barba pârлите de la muscheta vecinului ● Cazacii de pe Don hăulesc precum la nuntă ● Microfoanele pun capăt vrajei

Textul este ilustrat cu fotografii realizate de autor

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

„Bătălia celor Trei Împărați” – cum a fost botezată confruntarea din 1805, de pe câmpurile înzăpezite ale Moraviei dintre armatele proaspătului suveran francez, Napoleon I, încoronat cu doar un an în urmă, și cele ale capilor celei de-a treia coaliții antifranceze, împăratul Francisc I și țarul Alexandru I – i-a fascinat pe istorici și pe pasionații de istorie. Ne-am decis și noi, cei câțiva valahi din Asociația „6 Dorobanți”, să ne alăturăm trupelor imperiale. Ce-i drept, de partea franceză nu au luptat români în acea bătălie; ei puteau fi, mai probabil, la oponenți, căci regimentele grănicerești din Transilvania făceau parte din armatele crăiești austriece. Dar cine mai ține seama de acest amănunt de vreme ce, între infanteriștii, artileristiștii și cavaleriștii adunați sub acvilile lui Napoleon – poreclite „cuci” de șugubeții soldați – erau reprezentanții mai multor națiuni central-europene și destul de puțini francezi get-beget?

Am părăsit Bucureștii la 2 decembrie, am trecut pe lângă Brno (fostul Brün) și am ajuns, pe întuneric, la Krenovice, unde se afla cantonată armata franceză.

Am coborât din mașină, ne-am scos ceasurile de la încheietura mâinii și ne-am rupt total de realitățile contemporane scufundându-ne în atmosfera anului 1805. Nici

nu era greu, pentru că toți aceia pe care-i întâlneam în curtea și pe culoarele clădirii unde ni se stabilise cvartirul purtau uniforme și erau înarmați ca în vremurile acelea. Chiar și fizionomiile fuseseră schimbate: unii purtau peruci, alții își împletiseră părul lung în codițe sau își răsuciseră mustăți impozante.

În curte, în jurul unui foc strașnic, erau adunați soldați

de diverse arme și din diverse unități, ce-și încălzeau mâinile și se întrețineau, prietenește, ținând câte o stacană din care sorbeau, adesea, cu poftă. La foc, într-un ceaun voluminos, era fiert vin roșu cu mirodenii, din care conviviile se serveau cu un polonic. La un alt foc, întesit de un bucătar ce-și încinsese un șorț pătat peste uniformă cam la fel de pătată, se perpelea un purcel

mâna dreaptă își mângâie întruna sacul de merinde și mă privește gales. „Ce-i, Gorgoane, ce te-a apucat?” „Domnule maior, la mai mare!” Credeam că m-au avansat, deși nu mă așteptam la așa ceva.

Ca din Cutia Pandorei scoate din sac patru cruciulițe albastre cu cifra regală. Sunt cruciulițele Ordinului „Mihai Viteazul” pentru mine, pentru căpitani Stănescu-Vițelul și Burcu Dumitru și pentru locotenentul Ionescu Vasile. Le primise la Uppa, de la sublocotenentul Bertescu cu ordinul să-mi fie predate. M-am bucurat, firește. Am dat poziției lui Sima să fie întinsă măsuta. Să pună la bătaie tot ce bruma mai avem – mâncare, băutură –, căci avem oaspeți... de seamă.

„Caporal Gorgon, treci în fruntea mesei! Bondrilă, treci tu alături. Ești acum generalul Ion Antonescu, conducătorul țării, însoțit de adjutantul său. Îmi vei prinde pe piept cruciulița Ordinului «Mihai Viteazul», cu care Majestatea Sa Regele Mihai I a binevoit să ne distingă. Mă vei pupa pe ambii obraji. Executarea!”

Mai de voie, mai de nevoie, Gorgon și-a îndeplinit... misiunea, apoi „înălții” oaspeți am fost ospătați cum se cuvine.

Îmi amintesc că în toamna anului 1917, după apriga bătălie de la Doaga-Mărășești, ca tânăr sublocotenent (nu împlinisem 21 de ani), am fost decorat cu „Virtutea Militară” de către, fie iertat, Regele Ferdinand Loialul (moșul tânărului rege de astăzi Mihai I), care, cu propria mână, mi-a prins

... toaleta zilnică

decorația pe piept și m-a sărutat pe ambii obraji. Astăzi, pe linia de luptă, în fața cetății Sevastopol, pentru maiorul bătrân Scârnci Vasile, comandantul Batalionului 3 V.M., această înaltă misiune este îndeplinită de caporalul popotar Gorgon Vasile. Doamne, câtă ironie!

Am dat fuga pe poziție și cu multă bucurie și emoție, cu ritualul convenit, am prins pe piepturile tovarășilor mei de luptă cruciulițele albastre ale Ordinului „Mihai Viteazul”. Cruciulițele care în anul 1917 au fost inspirate și desenate cu mâna proprie de către marele rege Ferdinand I.

Am aflat pe urmă toată povestea: ministrul de Război, însărcinat de Conducătorul țării să decoreze luptătorii pe linia frontului, nu și-a putut îndeplini misiunea, împiedicat fiind desigur de către cei din suita sa. (Îl cunosc pe generalul Pantazi care, căpitan fiind și comandant de companie în Batalionul 6 V.M. în anul 1917, a fost distins cu Ordinul „Mihai Viteazul” după luptele de la Coșna Cireșoia de pe Troțuș. Îl cunosc ca pe un om curajos și plin de inimă). „Iepurii” din jurul său l-au convins totuși să se grăbească spre casă. Ministrul a înmănat generalului Lascăr Mihail decorațiile pentru ofițerii brigăzii sale, care, auzind la rândul său că pe linia frontului nu-i de glumit, și-a găsit și el de lucru pe undeva, la adăpost de riscuri, și l-a însărcinat cu această treabă pe șeful său de stat-major, locotenent-colonelul Ignat Virgil. Acesta și-a zis, la rândul lui: „Ce treabă am eu cu această... corvoadă? De ce să mă vâr ca musca în lapte?” A chemat la el ajutorii comandanților de batalioane, de la mine pe maiorul Trașcu Petre, care, fiind și el ocupat cu treburi de aprovizionare pe

la nemți, l-a chemat pe ofițerul cu aprovizionarea, sublocotenentul Bertescu, care trebuia să aducă pâinea la trenul regimentar la Uppa (10 kilometri de linia de luptă) și care, la rândul său, și-a făcut socoteala că nu se face să-și piardă timpul atât de prețios și l-a însărcinat pe caporalul popotar Gorgon cu această... delicată misiune.

Unde ești tu, Țepeș Doamne? ■

Tătăroaice

fiind mai întâi cartierul general al mareșalului Murat, unde Napoleon își convocase comandanții pentru a stabili planul de bătaie, iar, în dimineața luptei, generalul conte rus Bagration o cucerise și-și stabilise propriul cartier general, pentru a o pierde la sfârșitul zilei, când tot aici s-a întâlnit împăratul cu prințul de Lichtenstein, trimisul lui Francisc I, pentru a-i face propuneri de pace. Acum în interior este un muzeu și un... bar, unde ne-am așezat să bem un grog.

Reveniți în tabără, ni s-a servit micul dejun și am fost liberi timp de vreo două ore, perioadă ce ne-a permis să mai adăugăm câteva articole vestimentare pe sub uniformă, pentru a nu suferi de frig. Marea căciulă de grenadier îmi ținea cald – chiar dacă îmi cădea pe ochi –, față de bicornurile camarazilor pușcași. Tot ce le era necesar soldaților era pus în ranița din piele de vițel sau agățat de curelele ei: mantaua, boneta de poliție, blidul, cana de cositor, saboții de lemn, câte o sticlă cu băutură (independent de plosca de la șold); ba, unul își atârnamea chiar un umeraș, pentru cazul că va fi găzduit într-o casă de oameni cumsecade, unde trebuia să se prezinte bine și, seara, să își aranjeze uniforma fără a o boți.

La orele 13.00 am fost duși în localitatea Tvarožná, unde se afla un câmp, la poalele Dealului Santon, pe care urma

să se dea lupta. Mergeam în cadență, urmând răpăitul tobelor și sunetul strident al piculinii. Camaradul ceh Ringo purta steagul, iar eu și miniaturatul nostru „sapeur” (genist) fusesem desemnați a forma garda steagului (pentru că aveam căciuli și eram impozanți).

În ordine perfectă, unitățile se decupau pe albul zăpezii ca niște mari dreptunghiuri în-suflețite pe o tablă de șah imaginară, deși numai șah nu se juca acolo ci, mai degrabă, un poker – așa cum comparase istoricul Jean Tulard lupta.

Tunurile au început să tragă. Unitățile au fost puse în mișcare. Pe tot acel câmp se făceau manevre de mare anvergură: înaintări, opriri bruște, ordine de încărcare a armelor în 12 timpi și slobozirea de salve, apoi foc de voie, apoi retragere pentru a reveni pe pozițiile inițiale și iar înaintări. Când se pregătea executarea focului, comandantul ordona „Roulement!” și stegarul cu garda sa treceau în linia a doua, la adăpost.

La începutul luptei, împăratul și statul major au urcat

călări pe dealul unde se afla o mică biserică, spre a avea o vedere mai bună asupra pozițiilor inamice și a liniilor noastre.

Regimentul nostru, 57 de Linie, se afla pe povârnișul dealului și puteam vedea întregul spațiu pe care se dădea lupta. Erau foarte mulți participanți. Din documen-

tele oficiale ale evenimentului am aflat că „francezii” erau în număr de 635, dintre care 480 de baionete (infanterie), 40 de săbii (cavalerie), șapte tunuri cu servanții lor și 50 de ofițeri. Trupele coaliției, „austrieci” și „ruși”, numărau 555 oameni, dintre care 367 baionete, 40 săbii, 12 tunuri și 34 ofițeri. Acești pasionați ai epocilor trecute s-au adunat din 15 țări: Cehia, Franța, Austria, Slovacia, Germania, Italia, Belgia, Rusia, Belarus, Ucraina, Lituania, Ungaria, Malta, Anglia și România. Napoleon era întrupat de Frank Samson, avocat și istoric din orașul Beaugency, de pe Valea Loarei. Oleg Sokolov, somitate necontestată între cercetătorii perioadei napoleonice, ce s-a mutat de la St. Petersburg și activează actualmente la Musée de l'Armée din Paris, deținea gradul de general de divizie și comanda cavaleria. David Banks, președintele Asociației Europene Napoleon, purta uniformă de general austriac.

Câmpul era constant învăluit în fum de la salvele de artilerie și de la muschetele ce foloseau pulbere neagră. Cu

înfiept într-o enormă frigare. Bucătarul îl stropsea, din când în când, cu bere. Militarii se amestecaseră cu localnicii pașnici și civili. Peste tot erau figuri prietenoase, zâmbitoare. Plină de solitudine, vioaie și totdeauna bine dispusă, vivandiera Eva Foberova, strânsă într-o uniformă cu plastron alb și având pe cap o pălărie cu pene, ne slujea de traducător și de intermediar în relațiile cu superiorii sau camarazii.

Era timpul să mergem și noi la culcare. În mijlocul dormitorului, nemișcat ca o statuie, un pușcaș care probabil se luptase cu multe stacane de vin, adormise șezând pe scaun, cu bărbia în piept, într-o poziție foarte ciudată. Boneta de poliție, ce seamănă cu o bonetă de noapte de genul poreclit, pe vremuri, „Moș Coprol” – îi atârna cât era de lungă, până la genunchi.

La orele 5.30, m-am sculat și mi-am îmbrăcat uniforma. Afară era foarte frig, -12° C, față de temperatura de acum 205 ani, când termometrul a arătat o variație foarte mică între 2,5° și 5° C.

Ne-am deplasat, prin ceața dimineții, pe piscul unei coline unde se afla un mic monument. Era locul de unde Napoleon I văzuse răsăritul de soare pe care îl interpretase ca un semn de bun augur după mai multe zile de cer acoperit. Am făcut front, cu armele la umăr, și am așteptat.

La baza colinei a apărut un grup de ofițeri superiori, strălucitor înveșmântați și cu bicornurile decorate pe margine cu pene albe sau negre de struț. Între ei, unul mai mărunțel, cu îmbrăcăminte foarte simplă: redingotă gri și bicorn fără alte ornamente în afara cocardei tricolore. Era chiar împăratul. I-am dat onorul. El ne-a trecut în revistă, apoi s-a apropiat de culmea dealului și a privit cum soarele evolua, de la un modest arc de cerc purpuriu la un disc roșu strălucitor. Erau

orele 07.00. Împăratul părea mulțumit. A revenit în fața noastră, a luat drapelul desfășurat din mâna stegarului și a ținut un mic discurs, evident în franceză: „Jurați să apărați drapelul celui de-al Cincizeci și șaptelea de linie?” Dar nimeni nu a răspuns, pentru că bravii cehi care compuneau unitatea nu înțelegeau boabă franceză. Iar noi, care înțelegeam, eram prea puțini pentru a răspunde în numele întregii trupe. Văzând că nimeni nu reacționează la întrebarea sa, împăratul a repetat-o, cu o expresie intrigată: „Vous jurez?” Atunci, pentru a salva situația, unul dintre ofițeri a spus, cu glas profund și hotărât: „Nos jurons!” Parcă ușurat, Napoleon a zămbit, vag ironic, și s-a întors spre statul său major. Câțiva camarazi cehi, mai înfrigurați decât noi, se cinsteau cu rachiu din ploștile personale, împărțind, cu generozitate, în dreapta și-n stânga. Unuia se vedea că-i era chiar foarte frig... După ceremonie prinsese culoare în obraji și nu mai era prea sigur pe picioare. Să punem aceasta și pe seama luncușului.

Ni s-a comandat să rupem rândurile și am luat drumul înapoi, făcând o escală la Vechea Poștă de la Pozoříce. Acea clădire nu și-a schimbat destinația și a rezistat timpului: poșta fusese instalată aici de austrieci din 1785, iar în timpul confruntărilor trecuse de două ori de la o tabără la alta,

Chipuri uitate

Contele Luigi Ferdinando Marsigli (1658-1730) a fost primul savant și cartograf vest-european care, la sfârșitul secolului al XVII-lea, a trasat hărți ale unor întinderi însemnate din provinciile românești Țara Românească și Transilvania. Din păcate, el este prea puțin cunoscut în România, deși a avut o însemnată contribuție la prezentarea ținuturilor românești Curților imperiale europene și societăților academice ale timpului.

CARTOGRAFUL MARSIGLI ÎN PRINCIPATE

DOINA IONESCU

Luigi Ferdinando Marsigli (*Magazin istoric*, nr. 6/1980) s-a născut într-o familie de patricieni bolognezi, la 20 iulie 1658. De la o vârstă fragedă a dovedit înclinație spre studiile de istorie naturală, fizică, matematică și strategie. În două rânduri, a fost student la Universitatea din Padova, unde a urmat cursuri de matematică și anatomic.

Vândut pașei de Timișoara

Către sfârșitul anului 1679 l-a urmat ca secretar pe bailul (ambasadorul) Veneției la Istanbul la Curtea sultanului Mehmet al IV-lea. Acolo face cercetări amănunțite despre

religie, istorie și științe islamice, precum și minuțioase explorări științifice asupra strâmtoarei Bosfor, despre care scrie și o carte, intitulată *Osservazioni intorno al Bosforo Tracio* (Observații asupra Bosforului), publicată la Roma, în 1681. În același timp, se inițiază în secretele diplomației, tocmai în momentele hotărâtoare când sultanul pregătea o nouă campanie contra Imperiului Habsburgic. În 1680 bailul fiind rechemat, revine și el la Veneția, unde întocmește un raport amănunțit Papei Innocențiu al XI-lea despre cele aflate în Orient.

În 1682 se hotărăște să îmbrățișeze cariera militară și

pleacă cu scrisori de recomandare la Viena, la Curtea lui Leopold I. În anul următor se declanșează războiul otomano-austriac (care avea să dureze până în 1699), iar Marsigli este trimis, ca inginer militar, la Győr, pentru a ridica planul cetății. Este luat prizonier de tătari și vândut pașei Ahmet de Timișoara. A asistat ca rob în cadrul armatei otomane la asediul Vienei. După multe peripeții, în 1684, este răscumpărat cu bani trimiși de la Veneția. Se reîntoarce imediat în armata habsburgică și este trimis din nou pe frontul de la Dunăre, către Budapesta, în armata ducelui de Lorena. În 1686 este avansat locotenent-co-

greu se puteau distinge, prin această perdea, liniile inamice. Toți eram mânjiți cu negru, pe buze și pe obraji, iar în gură aveam constant un gust alcalin de la ruperea cu dinții a cartușelor de hârtie. Părul de la tâmpile și barba le aveam mai toți părțite de scânteile produse la tigiștea muschetei vecinului din stânga, ochii ne lăcrimau de la fum, iar în nări aveam persistent mirosul neplăcut de pucioasă. Bravul pușcaș care, în zori, se preocupase cu asiduitate de „încălzirea“ măruntaielor, se dezmeticise și dovedea multă bărbăție: trezit de temperatura scăzută și stăpânit de excitația încleștării, încărca și trăgea cu o surprinzătoare rapiditate. Dar, ori de câte ori slobozea arma, închidea ochii.

Ca și în vremea bătăliei din urmă cu peste 200 de ani, multe dintre muschete deveneau inutilizabile după o vreme: fie se tocea cremea, fie se înfunda lumina și trebuia folosit un ac pentru a o curăța. Cei ce nu-și mai puteau folosi arma treceau în linia a doua sau se aruncau în zăpadă și făceau pe morții.

Cazacii de pe Don ne-au atacat hăulind ca la nuntă. Am făcut careu și le-am rezistat. A urmat un atac al ulanilor austrieci, îmbrăcați cu mantale albe și

având șepci cu imperiala (partea de sus a șepcii, în formă de trunchi de piramidă) galbenă. Și acesta a fost primit în același fel și a fost respins. Vânătorii călări din Garda Imperială șarjau contra dragonilor austrieci sau a cazacilor și atunci se auzea sunetul metalic, sec, al săbiilor încrucișate. Liniile infanteriei s-au apropiat până la declanșarea luptei corp la corp. Dar acesta era doar un prilej de a fi revăzuți prietenii din liniile adverse, cu care erau schimbate vorbe amicale, glume și încurajări de continuare a luptei.

Soarele apunea în spatele colinei. Artileriștii de pe culme parcă aveau aureole. Lupta s-a încheiat și unitățile coaliției s-au retras. Frigul, pe care până atunci nu îl simțisem din cauza mișcării și a surescitării, se făcuse mai tăios. Dar toate aceste neajunsuri erau date uitării, de vreme ce ne împărțeam din laurii gloriei. Noi, „francezii“, am rămas pe câmp și am fost trecuți în revistă de împărat. Descălecaser de pe frumosul său bidiviu arab alb,

cu șabraca (acoperământ de șă) din catifea roșie, cu galon de aur. Calul era purtat de căpăstru, în urma lui, de un ofițer de ordonanță. Napoleon era bine dispus. A decorat doi militari cu Legiunea de Onoare și și-a însoțit micul discurs cu semne cât mai elocvente, pentru a se face înțeles de beneficiarii care nu știau franceza. Pătrunși de măreția momentului, toți am ovaționat: „Vive l'Empereur!“, aruncându-ne pălăriile sau căciulile în sus ori ridicându-le în vârful baionetei. Apoi ne-am încolonat și am mers spre locul de îmbarcare în autobuze.

După cină am fost adunați pentru a participa la ceremonia din piața orașului Slavkov u Brna (fostul Austerlitz). Pe esplanada Primăriei erau instalate microfoane ce ne-au readus, brusc, în actualitate, după aceea mirifică baie în istorie. De acolo au rostit alocuțiuni oficialitățile locale, iar împăratul ni s-a adresat spunând: „Quand quelqu'un

de vous dira «J'étais à Austerlitz», tout le monde dira «Voilà un brave!»“ (Când cineva dintre dumneavoastră va spune „Am fost la Austerlitz“, toată lumea va răspunde „Iată un viteaz!“). Aceste vorbe ne-au mers la inimă și ne-au făcut să ne simțim mândri. ■

Leopold I, împăratul austriac
(1658-1705)

a fost activ pe malul românesc al Dunării în anii 1689-1690. Nu a putut studia fluviul până la Deltă, din cauza evenimentelor istorice potrivnice. Toate aceste schițe, precum și materialele istorice referitoare la descoperirile arheologice romane de pe malul românesc al Dunării vor fi incluse în ampla operă despre Dunăre, intitulată *Danubius Pannonicum-mysicus, observationibus* (Observații asupra fluviului Dunărea), publicată în 1726, la Amsterdam și Haga.

Degradat și cu averea confiscată

În 1689 otomanii trec la ofensiva pentru recucerirea teritoriilor pierdute în Serbia, Ungaria și Transilvania în fața armatei imperiale habsburgice. În 1690 Marsigli îl însoțește pe Ludovic de Baden în campania acestuia contra lui Imre Thököly (1657-1705), conducătorul răsculaților unguri contra Habsburgilor. Are ideea închiderii drumului care lega Miercurea Ciuc de

Sf. Gheorghe, lăsându-i lui Thököly doar drumul de-a lungul Oltului, prin Făgăraș și Sibiu. Vestea revenirii Belgradului sub otomani îl determină pe Ludovic de Baden să se retragă din Transilvania. Potrivit propriilor mărturii, Marsigli reușește, printr-o întâmplare norocoasă, să dea de urma lui Thököly și să îl alunge peste munți. Transilvania rămâne astfel în stăpânirea Habsburgilor. Atunci el a făcut schițe ale trecătorilor, locurilor istorice, precum și liste cu diferite denumiri de localități în mai multe limbi, care prezentau în linii generale Transilvania, Valahia și Moldova cu Bucovina.

În 1701, când a fost din nou în Transilvania, ca expert pentru delimitarea granițelor, împreună cu asistentul și secretarul său, astronomul John Cristian Müller, a schițat planul de construcție al monumentului daco-roman de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, inclus în harta mai amplă a Transilvaniei, trasată anterior. În același an, Marsigli și Müller au făcut schițe ale

fortificațiilor ridicate în Banat în jurul așezărilor Lugoj, Făget, Mehadia.

Prin activitatea sa de cartograf în sud-estul Europei, inclusiv în provinciile românești, Marsigli a prezentat curților imperiale europene și societăților academice date deosebit de valoroase despre aceste teritorii, total necunoscute în restul Europei până la războiul otomano-austriac, în urma căruia teritorii importante au fost smulse, chiar și numai pentru o perioadă scurtă, de sub o dominație otomană de 150 de ani.

Toate aceste materiale se află în prezent la biblioteca Universității din Bologna, mărturie a pasiunii cu care savantul bolognez s-a dedicat studiului științific. A luat parte, cu gradul de general, la războiul de succesiune la tronul Spaniei (1701-1714). Tras la răspundere pentru capitularea unei cetăți, a fost degradat și i s-a confiscat averea. În 1716 i s-a recunoscut nevinovăția, dar nu a mai revenit în armată. A murit la 1 noiembrie 1730. ■

Ruine ale Podului lui Traian (vedută)

lonel și este însărcinat cu alcătuirea planurilor pentru fortificații.

În anul următor ia contact pentru prima dată cu teritoriile românești, în cadrul campaniei habsburgice de cucerire a Transilvaniei, când armata imperială trece Dunărea pe la Drava. Peste Tisa, Marsigli se îndreaptă cu grosul armatei imperiale către Cluj. Coboară apoi cu armatele imperiale spre Sibiu, unde ia parte la tratativele de supunere a întregii regiuni (în afară de Brașov și Făgăraș), purtate cu delegații principelui Apafi. Venind iarna și suspendându-se ostilitățile, Marsigli este trimis la Roma, să-l anunțe pe Papa Innocențiu al XI-lea despre victoria din Transilvania și să-i ceară ajutoare pentru izgonirea otomanilor din cetatea Belgradului. În 1688 revine la Belgrad, la reluarea asaltului armatei imperiale asupra cetății.

Alfabetul cirilic este încă folosit în Țara Românească, numită în limba țării „Zara romagnească” sau Țara Românească, căci, de fapt, toată acea populație, trăgându-se din străvechile colonii romane, așezate acolo, care au populat Daciile, vorbesc o limbă italiană coruptă, așa cum se întâmplă și în toată Moldova.

(Luigi Ferdinando Marsigli,
*Amintiri din călătoria în Transilvania,
în Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII,
Editura științifică și enciclopedică, 1983)

La Porțile de Fier

După cucerirea Belgradului de către armata habsburgică și în preziua începerii îndelungatelor tratative de pace, Marsigli îl însoțește pe comandantul trupelor imperiale, principele Ludovic de Baden. În 1689 otomanii sunt înfrânți la Niș, ceea ce deschide drum către Istanbul armatei imperiale. După cucerirea Vidinului, armata principelui Ludovic de Baden se cantonează la Kladovo, pe malul sârb al Dunării. Aici Marsigli este însărcinat să construiască un pod de ambarcațiuni, care să permită trecerea trupelor habsburgice în Țara Românească, în vederea unei legături mai bune între trupele imperiale, cantonate în Serbia, și cele din Transilvania. Mai târziu primește și sarcina de a construi un drum pe malul drept al Dunării, între Kladovo și Belgrad.

În timpul construirii podului de

ambarcațiuni, Marsigli descoperă rămășițele podului lui Traian de lângă Drobeta-Turnu Severin și devine interesat de istoria antică a acestor meleaguri. Își procură materiale despre istoria Imperiului Roman, printre care și o carte de L.B. Fabrizi, publicată de editorul cărții sale despre Bosfor. Ea conținea reproduceri ale metopelor de pe Columna lui Traian de la Roma, care prezentau trecerea legiunilor romane peste Dunăre, în Dacia. Marsigli își continuă studiile despre istoria antică a acestor meleaguri prin lectura lui Dio Cassius, dându-și astfel seama de însemnătatea provinciilor românești de la nord de Dunăre în cadrul Imperiului Roman.

După încheierea unui acord politic cu principele Constantin Brâncoveanu, principele Ludovic de Baden părăsește Țara Românească, îndreptându-se spre Viena. Marsigli îl însoțește până la Brașov, apoi se întoarce la Porțile de Fier și la Podul lui Traian, unde continuă să facă studii arheologice și descoperă alte fortificații istorice romane: de la Orșova, Mehadia (la 30 de km de Orșova), Transdiana, insula Ada-Kale, fortul de piatră de la Drobeta. Marsigli

Frontispiciul lucrării pe care cartograful a consacrat-o Dunării, publicată în 1726

km distanță. Cu toată rumoarea stărnită de violentul șir de crime prin otrăvire cu arsenic, nicio urmă nu s-a regăsit în scrierile sale de mai târziu.

0 înfloritoare afacere... criminală

Pe o teribilă furtună de zăpadă, ultimă răbufnire a iernii anului 1884, la 3 martie, o mulțime furioasă asista la executarea sentinței primite pentru omucidere a celor două surori, de naționalitate scoțiană, Catherine Flannagan (1829-1884) și Margaret Higgins (1843-1884). Călăul orașului, Bartholomew Binns, a fost cel care le-a atârnat ștreangul de gât, punând astfel capăt unei violente povești care a înspăimântat nu numai comunitatea locală.

La mijlocul veacului al XIX-lea, circa jumătate din populația Angliei de-abia reușea să atingă frageda vârstă de 20 de ani. Iar, din jumătatea rămasă, peste trei sferturi nu apucau 40 de ani. Într-o viață atât de scurtă, locuitorilor cartierelor sărace, localizate cel mai frecvent la periferia marilor orașe, le era refuzat aproape totul. Măcar de o înmormântare demnă să aibă parte – asta era credința nevoiașilor, dar și ultima lor dorință. Prea greu de pus în practică prin soluții proprii?! Nicio problemă – societățile funerare au găsit repede o variantă, care a pus, rapid, stăpânire pe acele comunități. Pentru doar câțiva bănuți pe săptămână, strânși cu rigurozitate de un angajat ce trecea din casă în casă, puteai să-ți asiguri, oricât de sărac ai fi fost, o înmormântare demnă. Se puneau, astfel, bazele unei afaceri, și ieri, ca

Arthur Conan Doyle

și astăzi, de mare succes asigurările de viață. Companii mari sau mici, precum Prudential Assurance, de o parte, sau British Workmens Insurance, pe de alta, începeau să-și clădească imperiile.

La 2 octombrie 1883, se stingea din viață Thomas Higgins (36 ani), soțul lui Margaret. Aparent, o obișnuită scenă pentru cartierele sărace ale Liverpoolului. Poate puțin mai ciudată, dacă se lua în calcul faptul că Thomas nu fusese nici pe departe un bărbat bolnăvicios sau fără viçoare. În plus, mai tragic era faptul că murea, după o scurtă și violentă suferință, la doar un singur an de când își găsisese o nouă aleasă a inimii în persoana scoțienei Margaret. Primele suspiciuni i-au apărut, oarecum logic, fratelui decedatului, Patrick, după cum arată, la mai bine de 100 de ani distanță, interesanta investigație a britanicei Angela Brabin, *The Black Widows of Liverpool: A Chilling Account of Cold-Blooded Murder in Victorian Liverpool* (Văduvele negre din Liverpool: o trecere în revistă a crimelor cu sânge rece din Liverpoolul victorian).

Mai ales că și împrejurările în care cei doi se întâlniseră fuseseră unele destul de stranii. Astfel, undeva în jurul lunii aprilie a anului 1881, Thomas, împreună cu prima sa soție și copila lor, Marry, s-au mutat în locuința unei văduve, Catherine Flannagan. La foarte scurt timp, după ce cea dintâi doamnă Higgins a încetat subit din viață, Thomas și-a refăcut familia, la 28 octombrie 1882, de astă dată alături de sora proprietăresei, tot văduvă, care locuise, la rândul ei, sub același acoperiș. Și, când proaspeților înșurăței părea că totul le mergea bine, s-a stins și Marry, fiica de doar zece ani a lui Thomas din prima căsnicie. Prea multe coincidențe și, mai ales, prea mulți morți... Intrigat, Patrick Higgins a început să facă pe detectivul. Primul pas a fost să descopere dacă fratele își contractase sau nu, după obiceiul vremii, o poliță de viață. De moarte, mai corect spus, căci, cu cât sumele asigurate creșteau, cu atât sporea și tentația eliminării celui „drag“.

Arsenic, nu dizenterie

Și nu mică i-a fost mirarea când, după ce a vizitat mai multe asemenea companii de asigurare, a descoperit că Thomas cotizase la cinci, suma totală, după cum avea să reiasă la proces, fiind de 108,40 lire. Enorm pentru o simplă familie de muncitor care reușea ca, în săptămânile bune, să aducă acasă doar 15 sau 16 șilingi. Un comportament, de altfel, mai mult decât ciudat pentru cineva care, în repetate rânduri, se arătase total împotriva unor asemenea întreprinderi,

SINDICATUL FEMININ AL CRIMEI

THEO STĂNESCU-STANCIU

Pentru gândirea tipică a societății victoriene, femeia nu putea fi deloc sinonimă cu crima. Unul dintre cei mai cunoscuți autori de romane polițiste – perfect produs al mentalității și mediului cultural al vremii –, Arthur Conan Doyle, nu s-a oprit aproape deloc asupra posibilității de a-i crea temerarului Sherlock Holmes un adversar feminin pe măsură.

A doua jumătate a secolului al XIX-lea a demonstrat însă publicului britanic cât de teribil se înșelase. Adevărate „văduve negre”, cel mai adesea femei trecute binișor de prima tinerețe, cu un pronunțat aer de respectabilitate, au lăsat în urmă incredibile șiruri de victime, beneficiind, mai ales, de credulitatea contemporanilor.

Eroinele lui Arthur Conan Doyle au fost cel mai adesea personaje pasive, implicate doar indirect în intrigi complicate. Iar atunci când ele deveneau oarecum actori principali în comiterea unor fărâdelegi, ce se sfârșeau

tragic, fie gelozia, fie nebunia erau considerate stările capabile de a le dicta măsuri atât de violente.

Realitatea era cu totul și cu totul alta. În 1884, când, la Liverpool, avea loc unul dintre cele mai cunoscute procese în

care au fost implicate femei criminale din Marea Britanie, Arthur Conan Doyle (1859-1930), proaspăt absolvent al Facultății de Medicină al Universității din Edinburgh (1881), deținea un cabinet la Plymouth, la aproximativ 350

jurul familiei Flannagan. Au fost eliberate, astfel, trei autorizații de exhumare. Ele i-au vizat pe fiul lui Catherine, John, care murise în decembrie 1880, la doar 22 de ani, și pentru care mama primise o asigurare de 71,8 lire; pe chiriașă Maggie Jennings, de 18 ani, decedată în ianuarie 1883, care i-a adus Catherinei încă 79 de lire, și pe Marry Higgins 21,18 lire.

Prima victimă recunoscută ca model de inspirație de Catherine Flannagan, dar la care a insistat că nu au avut nici ea, nici sora ei, niciun gen de implicare, a fost Charles Emmanuel Mure, „un imbecil” de numai 16 ani, a cărui dispariție a trecut aproape neobservată, nimeni nebuluind că nu s-ar fi stins de moarte bună. Doar declarația lui Catherine a dezvăluit cinicul plan, pare-se gândit de o altă văduvă neagră, Margaret Evans. Aflată la strâmtoare financiară, aceasta ar fi pus la cale planul perfect: cunoscându-l pe neputinciosul și bolnăviciosul Charles s-a hotărât să-i... curme suferința. Puțin arsenic, achiziționat destul de ușor de la o drogherie, și crima a fost pusă în aplicare. Câteva zile de tatonare și Margaret a devenit, peste noapte, cea mai bună prietenă a familiei Mure. Atât de apropiată încât, deseori, mama și-a lăsat odrasla neajutorată în grija săritoarei doamne Evans și aproape nimeni nu a bănuț nimic când tânărul, după asemenea episoade de

atentă îngrijire, suferea atacuri violente, în special cu probleme stomacale majore. Și nici când, în doar 14 zile de la tragica întâlnire cu Evans, avea să părăsească lumea celor vii.

În cazul unei alte victime, Catherine O'Brien, Flannagan și-a recunoscut efectiv participarea. Complice, pe lângă aceeași Margaret Evans, au mai fost și o anume doamnă Stanton, dar și cumnata lui Flannagan, Mary Carroll. O adevărată afacere de familie, care, de astă dată, a mers ca pe roate: o ciudată pulbere albă strecurată în băutura asiguratei și aceasta și-a dat duhul în chiar ziua următoare.

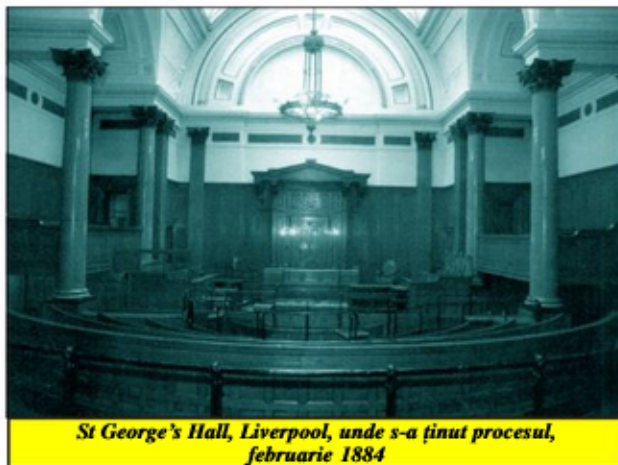
În mod curios, despre misterioasa doamnă Stanton, al cărei nume a revenit în toate celelalte acțiuni ale cuplului Catherine Flannagan-Margaret Higgins, niciuna dintre complice nu a dorit să vorbească prea mult, considerându-i implicarea doar parțială. Iar poliția nu a putut-o condamna, din lipsă de probe indubitabile. Zvonurile nu puteau atârna prea greu în procesul justiției.

Emma Godfrey, o vânzătoare de chibrituri, parțial paralizată, dar, altfel, cu o bună

condiție fizică, a fost o altă victimă perfectă a nemilosului sindicat feminin. A murit la 31 de ani, la 22 octombrie 1879, pe când locuia, cu chirie, în casa unei anume Bridget Begley, tot membră a criminalului club. Și pentru a șterge orice urmă, Flannagan a mai făcut apel la un nou personaj, tot feminin, Maria Hoare, un cioclu local, căruia i-a achitat întreg serviciul funerar. O capcană interesantă, menită a o atrage în bănoasa afacere. Chiar dacă tentația a fost destul de mare, gândindu-se la copiii de acasă doamna Hoare a replicat că nu dorea implicarea în niciun necaz. Răspunsul a enervat-o la culme pe Catherine Flannagan: „N-am să mai apelez niciodată la serviciile voastre! Și, de atunci, nu am mai văzut-o, decât la proces” i-au consemnat declarația reporterii de la *Liverpool Echo*.

Procesul, care a durat trei zile, a șocat întreaga populație a Liverpoolului. „Criminalilor” le-a strigat mulțimea. „Câți dintre morții care se odihnesc în cimitirele noastre sau ale altor orașe ar mai fi trăit și astăzi, dacă nu ar fi făcut fatidica greșală de a-și asigura viețile!” – ar fi

întrebat, retoric, judecătorul Justice Butt. Chiar dacă neștiutoare de carte, cele două surori, cu un simț cu totul special al pieței și al consumatorilor – alături, oare, de câte alte rămase necunoscute complice?! au pus bazele unei afaceri extrem de înfloritoare, dar mortale. ■

St George's Hall, Liverpool, unde s-a ținut procesul, februarie 1884

după cum aveau să o declare, mai târziu, tot în timpul investigațiilor poliției, mai mulți martori. „La dracu! cu toate clăburile și companiile astea – i-ar fi replicat, iritat, Thomas, unui agent de la Royal Liver Friendly Society –, nu veți pune niciodată mâna pe banii mei!“.

Și, totuși, în martie 1883, cu doar câteva luni înainte de moarte, suma asigurată în numele lui Thomas sporise cu încă 40 de lire, după cum reieșea din formularul completat de un alt agent, de astă dată al Companiei Pearl Life Assurance. Dând dovadă, aparent, de conștiințiozitate, superiorul acestuia, un anume Francis Dominic Bowles, i-a făcut o vizită cuplului Higgins, la locuința acestora, pentru a le verifica declarațiile. Era 12 martie. A fost primit cu toată condescendența de o femeie (care nu putea fi Margaret, deoarece, pe atunci, ea era plecată din oraș; numele complicei nu a fost aflat nici măcar la proces), care i l-a prezentat și pe soțul dornic să cotizeze bineînțeles, un altul decât adevăratul Thomas! Câteva zile mai târziu, la 4 aprilie, la dosarul asiguratului

Un cuplu din Liverpool

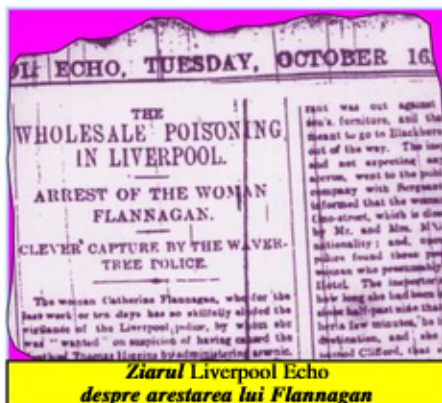
a fost adăugat și un certificat medical, conform căruia era bine sănătos, plin de vigoare și putere de muncă. Ușurința cu care Bowles și-a îndeplinit obligațiile era să îl coste, mai târziu, foarte mult. Printr-un ciudat joc al hazardului, tot Bowles a fost cel care a fost nevoit să-i plătească, la 3 octombrie, la doar o zi de la deces, asigurarea îndureratei văduve. Cecul era aproape gata când, uimit, funcționarul avea să descopere că persoana care zăcea în coșciug nu era nici pe departe titularul poliței pe care îl cunoscuse cu câteva

luni în urmă. Cuvântul fraudă i-a venit imediat pe limbă. Și, în grabă, a plecat, evitând, astfel, să achite importanta sumă. Dar, atât! nu i-a trecut niciun moment prin cap să meargă mai departe și să se gândească la crimă!

În schimb, Patrick nu s-a lăsat bătut. L-a contactat pe doctorul Whitford, cel care emisese certificatul de deces al fratelui, constatând dizenteria drept cauză a morții. De unde și până unde Thomas să fi fost bolnav de dizenterie?! Bărbatul nu suferise niciodată de vreo boală și cu atât mai mult nu avusese probleme cu stomacul. Imediat a fost alertat procurorul, amânate funeraliile, iar corpul defunctului a fost supus unor noi investigații, mult mai serioase. Din păcate, cele mai negre temeri ale lui Patrick și-au găsit confirmarea: fratele îi fusese otrăvit. Arsenicul, și nu dizenteria, a reprezentat cauza decesului.

O familie și o mulțime de morți suspecte

Pe baza celor descoperite, au început să fie puse la îndoială și celelalte morți din

Ziarul Liverpool Echo despre arestarea lui Flannagan

Arsenicul a reprezentat una dintre cele mai răspândite și relativ facil de achiziționat otrăvuri ale secolului al XIX-lea. Nici măcar decretul dat în Marea Britanie în 1851 care reglementa vânzarea acestuia nu i-a putut stopa utilizarea. Una dintre cele mai cunoscute publicații comice britanice ale vremii, *Punch* (creată în 1841 de Henry Mayhew și Ebenezer Landells), publica, într-un număr din septembrie 1849, dialogul dintre o tânără fată, ce dorea să cumpere „cât de mult arsenic puteți să îmi dați pentru două pence și jumătate pentru a omorî niște șobolani“ și un asistent-farmacista: „Șobolani, zici?! Tatăl tău a cotizat la vreo afacere cu asigurări de înmormântare?“.

frenetică la Curtea Franței. Lully compune, interpretează, dansează și supraveghează spectacolele.

Cadmus și Hermione, tragedie lirică realizată de Lully, este compusă la Paris, în aprilie 1673, fiind considerată prima operă franceză. Suveranul este extrem de mulțumit de superbul spectacol. Atât Molière cât și Lully sunt în relație directă cu Ludovic al XIV-lea, care alege personal spectacolele ce urmează a fi puse în scenă. Reședințele regale Fontainebleau, Saint-Germain-en-Laye, Chambord, primele grădini ale castelului Versailles se transformă, se construiesc complexuri feerice, vegetale și acvatice.

Cei doi Jean-Baptiste inventează comedia, agrementată cu baletul. Dansul, în pauzele pieselor, este conceput ca artiștii să aibă timpul necesar schimbării costumelor. Ei pun în scenă *Burghetul gentilom*, *Căsătoria forțată*, *Amanții magnifici* etc. În acest timp, devin ei înșiși burghezi și gentilomi! Molière este numit „Decoratorul regelui”, iar Lully supraintendentul muzicii sale. Acum, survine modificarea din Lully în Lully. Este naturalizat francez, își construiește un „hotel” particular pe strada Saint-Anne, în picioare și astăzi. Pentru asta împrumută de la Molière 11.000 livre. Marele Molière s-a îmbogățit din teatrul său, având dreptul să-și organizeze spectacolele în Palais Royal (vechea reședință a lui Richelieu), cu piesele concepute pentru Curtea regală.

Familiile lui Lully și Molière se măresc, cei doi amici devin nașii copiilor lor. În 1670, o gleznă scrântită pune brusc capăt acestei duble ascensiuni. La 7 februarie, Ludovic al XIV-lea, cel mai

Palais-Royal, monument al Parisului, construit între 1629 și 1636, pentru Richelieu (de aceea a purtat la început denumirea de Palais-Cardinal)

ilustru dansator al regatului, se rănește în spectacolul *Amanții magnifici*. La 36 de ani, el nu va mai fi „starul” Curții, devenind un simplu spectator. Până în acel moment, baletul era principalul subiect al vieții mondene. A oferi spectacole supușilor săi făcea parte integrantă din „meseria” de rege, una dintre obligațiile monarhiei absolute. Ambasadorii invitați îi propagau gloria până în cele patru colțuri ale lumii. Nemaidsând regele, baletul își pierde funcția simbolică și politică. Trebuie să se inventeze un nou divertisment. Or, un gen nou de spectacol îi neliniștește pe cei doi „cumetri”.

Mazarin introdusese opera italiană în Franța. *Orfeu* a lui Luigi Rossi, creată în 1652, i-a fascinat pe cei de la Curte, cu mașinăriile și vocile extraordinare. Ludovic însuși apreciază ca foarte util publicului un astfel de spectacol. Așa se ajunge ca regele să-i acorde lui Pierre Perrin permisiunea de a da spectacole la Paris și în tot regatul, cu intrare plătită, la fel ca în Italia, având o exclusivitate de 12 ani. Din păcate, Perrin nu se prea descurcă. Colaboratorii săi se pretează la deturnări de fonduri, astfel că este aruncat în temniță pentru datorii.

Lully se prezintă singur la Perrin, pentru a-i cumpăra

licența regală. Cei doi, Lully și Molière, au dat împreună un spectacol, *Psyche*, o tragi-comedie cu balet, care le-a adus o avere. Dar din 57.000 livre, Lully, autorul partiturii, n-a primit nimic. Poquelin se dovedește, și de data asta, avar, precum Harpagonul său. Pe „cumătrul” Lully el îl plătește mai puțin decât pe ceilalți artiști. În plus, doarește patentul lui Perrin numai pentru el. Face o serie de transformări în sala de la Palais Royal, creează fosa pentru orchestră, dar, în acest joc, intervine un al treilea Jean-Baptiste. Este vorba despre ministrul Colbert, odinioară, omul din umbră al lui Mazarin. Cei doi artiști intră într-o competiție acerbă pentru opera franceză.

In martie 1672, Molière are primele accese de tuberculoză. Lully profită și cumpără de la Perrin licența pentru 15.000 livre, ceea ce-i permite abatelui să iasă din închisoare. Muzicianul Lully se duce în grabă la rege și obține licența pe numele lui. Cei doi foști amici devin dușmani înversunați. La 17 februarie 1673, Molière pune în scenă *Bolnavul închipuit*, cu ajutorul lui Marc-Antoine Charpentier, la doar trei luni de la deschiderea Academiei regale a lui Lully. La a patra reprezentare a piesei, în care Molière joacă, actorului i se face rău, este dus în grabă acasă, unde moare pe fondul unui acces de hemoptizie. Dar răzbunarea florentinului nu se va opri nici acum. Deoarece sala de care dispune se dovedește neîncăpătoare, solicită să i se acorde sala lui Molière, din Palais Royal, chiar acolo unde acesta a murit. Astfel, cei doi au rămas dușmani pentru eternitate! ■

Cei doi
Jean-Baptiste,
Lully...

Așa vă place istoria?

Inventatorul operei franceze a fost abatele Pierre Perrin, un scriitor lyonez. În 1669, regele Ludovic al XIV-lea îi acordă privilegiul de a-și valorifica opera, sub forma licenței comerciale, care valora aur. Dar artiștii vremii doreau să obțină ei privilegiul, cu orice preț. Ceea ce îi va despărți pe cei doi mari amici care sunt Molière (1622-1673) și Lully (1632-1687). Ambii, așa cum consemnează Doamna de Sevigné, se interesau de operă. Cei doi,

... Molière

pe numele lor adevărat Jean-Baptiste Lully și Jean-Baptiste Poquelin, zis Molière, s-au cunoscut în tinerețea lui Ludovic al XIV-lea, când divertismentele și baletele se succedau la Curte fără întrerupere. Doar în postul Paștelui se făcea o scurtă pauză.

DOI RIVALI ILUȘTRI LULLY ȘI MOLIÈRE

„Bolnavul închipuit“, pe scena de la Versailles

ELENA STOENESCU

Lully, care la acea dată își scria numele fără acel „y“ atât de francez, s-a născut la Florența, în Italia. Fiind remarcat de cardinalul Mazarin, acest violonist și dansator a ajuns indispensabil tânărului Ludovic, mare amator de distracții. A compus numeroase baleturi pentru Curte, devenind favoritul regelui, ceea ce i-a adus o ranchiună feroce din partea

celorlalți muzicieni. În 1661 a devenit supraintendentul muzicii monarhului, încă un motiv serios de gelozie din partea confrăților! Cam în același timp, Molière se impunea cu piesa *Prețioasele ridicole*. Era cu zece ani mai în vârstă decât Lully, dar la fel de talentat.

În anul 1661, Mazarin moare, iar ministrul de Finanțe Nicolas Fouquet, posesor al

unei averi fabuloase și îndoielnic obținute, este destituit. Tânărul rege își numește, de acum încolo, el însuși oamenii la cârmă! Cei doi Jean-Baptiste se află la castelul Vaux-le-Vicomte, proprietatea lui Fouquet, când are loc memorabila dizgrație a ministrului de către suveran. Cei doi artiști devin „ministrii festivi“ ai regelui. În perioada 1660-1670, ei vor desfășura o activitate

Telex Telex Telex Telex Telex

CENTRUL POMPIDOU MOBIL

La două ore și jumătate, drum cu trenul, de Paris, într-o prefectură liniștită, cu numai 26.000 de locuitori, aflată în declin economic și demografic, cu 14 % șomaj, dar o prefectură pitorească, cu un donjon ridicat de conții de Champagne și o bazilică înălțată în secolul al XII-lea, Centrul Pompidou din capitala Franței a organizat până de curând un muzeu mobil gratuit, deschis șase zile din șapte. „Proiectul se adresează celor care nu merg niciodată la muzee“, a declarat președintele Centrului Pompidou, Alain Seban, inițiatorul ideii. Pe dinafară construcția pare un circ ambulant, într-o nouă variantă, imaginată de un arhitect, un circ așezat pe esplanada din fața Primăriei. În interior, sunt expuse pânze de la Picasso la ultimii artiști moderni, multe sculpturi și instalații video, toate subsumate tematicii culorii. Locuitorii din Chaumont, acesta este numele prefecturii, capitală a departamentului Marna Superioară, au avut în față 14 capodopere, piese importante de artă contemporană. „Este un mod de a oferi unui număr mai mare de oameni ceva ce este rezervat îndeobște elitei, afirmă președintele Centrului. Cred că trebuia inventat un eveniment care să ne facă mai mobili, căci o societate care se deschide către artă este mult mai aptă să se modernizeze. 50 % dintre oameni nu vizionează niciodată o expoziție. Centrul Pompidou mobil și-a propus să modifice această cifră. Este o experiență nouă și pentru noi.“

Inaugurat în luna octombrie 2011, muzeul a primit deja 25.000 de vizitatori, mare parte elevi din clasele primare, veniți cu toată clasa, care au urmărit cu religiozitate explicațiile ghizilor. El a rămas la Chaumont până la 15 ianuarie 2012, urmând să poposească la Cambrai, între 15 februarie și 15 mai, și la Boulogne, între 15 iunie și 15 septembrie. Chaumont a fost numai prima dintre cele șase etape de deplasare a Centrului Pompidou, care cutreieră nordul Franței.

Alain Seban

FILMUL CA O BOMBĂ

Într-un bunker din afara Berlinului, nu departe de locul unde STASI își avea cartierul general al Cifrului, sunt păstrate opere de artă... explozive. La propriu, nu la figurat, condițiile de depozitare fiind conforme cu legea germană privind explozibilii. Bunkerul este împărțit în 40 de încăperi, separate prin uși groase de oțel, care rezistă la foc. Temperatura interioară este de 6° C. De ce s-au luat atâtea precauții?

Imagine din filmul „Metropolis“

De la începutul cinematografiei și până în anii '50 ai secolului trecut, filmele s-au turnat pe peliculă făcută din nitroceluloză, obținută ca și TNT-ul din compuși ai nitrogenului. Puterea explozivă este mai mare decât a prafului de pușcă. Pelicula se poate aprinde în urma unor izbitori sau din cauza unor temperaturi prea mari și arde chiar și în lipsa oxigenului. Primul accident provocat de pelicula obținută din nitroceluloză s-a produs într-un cinematograf parizian, în 1897, cu ocazia Expoziției Universale. Au murit atunci 140 persoane. Abia din anii '30 a apărut pelicula din acetat, mult mai sigură.

COMITETUL NAȚIONAL ROMÂN

Iată un nou fragment din documentul intitulat Atribuțiile reprezentanților Comitetului Național Român, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu. Adresăm mulțumirile noastre doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a prezenta acest document.

d) *Viața economică și financiară*

– noua organizare economică (principii, măsuri legale și administrative, rezultate cum este privită de populație);

– reformele financiare (idem);

– producția industrială (idem);

– agricultură, ferme colective, „chiaburi“;

– lucrări publice și căi de comunicație (proiecte, sensul lor politic, economic și militar, realizări);

– convențiile economice, în special cele cu Uniunea Sovietică și țările vecine;

– situația populației în urma reformelor economice și financiare (standardul de viață al sătenilor, muncitorilor, funcționarilor, comercianților, liberilor profesioniști etc.).

e) *Organizarea militară*

– reformele militare (principii, aplicare, rezultate);

– repartizarea armatei;

– situația actuală a armatei, starea de spirit, armament, hrană și echipament, valoarea;

– situația armatei de ocupație.

f) *Relațiunile actualului Guvern din România cu Guvernele străine*

(Tratate și convențiuni, conflicte și incidente diplomatice etc.)

g) *Personalul și activitatea Legațiunilor Republicii Române în străinătate*

h) *Opinia publică română și străinătatea*

– cum este privită în opinia publică română politica și acțiunea marilor democrații occidentale, la ce speranțe sau decepțiuni dă loc;

– sentimentele față de Uniunea Sovietică și de rușii aflați în țară.

III. Pe lângă acest material informativ pe care-l culege în măsura posibilităților care-i stau la îndemână în țara în care se găsește, Împuternicitul Comitetului Național transmite rapoarte informative despre:

– activitatea românilor aflați în țara respectivă, cari recunosc Guvernul comunist

din țară și colaborează cu Legațiunea Republicii Române în țara respectivă;

– compunerea și activitatea grupărilor de exilați politici străini din țara respectivă.

IV. În același timp, Împuternicitul Comitetului Național va căuta să afle de la refugiații de curând sosiți din România toate informațiunile privitoare la modalitățile trecerii frontierei (drumul de scăpare și metoda întrebuintată; precum și toate informațiunile cu privire la paza și controlul de la frontieră; ce fel de unități și formațiuni efectuează acea pază și ce fel de mijloace sunt utilizate).

5) *Domeniul protecțiunii și ajutorării refugiaților*

Împuternicitul Comitetului face recensământul tuturor refugiaților români din țara în care se află și alcătuiește fișe individuale, pe care le transmite Comitetului Național. În aceste fișe se indică situațiunea militară a fiecărui refugiat și se face mențiune despre aptitudinile speciale ce le-ar avea pentru a fi utilizat de Comitet în vederea luptei de liberare (este deosebit de important de a se avea cât mai curând tabele complete de toți foștii ofițeri activi, piloți militari și civili, radio-telegrafiști, ingineri etc.).

Înscrie într-un registru special pe acei refugiați care declară că se pun la dispoziția Comitetului Național.

Face intervențiuni cu caracter general și de principiu pentru protecțiunea și ajutorarea refugiaților români de către guvernele respective. Intervine în cazuri individuale, atunci când nu există bănuiala că ar putea fi vorba de un agent comunist sau de o persoană suspectă.

Intervine pe lângă organele și societățile locale de asistență în favoarea ajutorării refugiaților români.

(Va urma)

PREȘEDINȚII AI STATELOR UNITE ALE AMERICII (Sec. XX-XXI)

CASA REGALĂ	→	RONALD W. (1981-1989)	→	SCOS DIN DURERE	→	ORSON WELLES	→	HARRY S. (1945-1953)	→
DWIGAHT DAVID (1953-1961)		BRĂU NUMIT ȘI CHIMIR		NUME AVOCALIC		CUVÂNT DE SURPRINDERE		SUFLET DE PLEBEU!	
	→		→		→		→		→
RUDĂ DE LA ȚARĂ	→				→	LA INTRA- REA ÎN BUCUREȘTI!			
ÎNTINS LA PĂMÂNT				INTERPRE- TAT PE SCENĂ	→	ELEGANȚĂ			
	→							GERALD RUDOLPH (1974-1977)	
PARTE OPUSĂ FETEI	→					PUSE ÎN CUFĂRI!	→		
PARTENERUL LUI BRAN						GEMETE ADÂNCI			
	→			RICHARD M. (1969-1974)	→				
				MICĂ PIEȘĂ DE BIROU					
ALIFIE DE LA ȚARĂ	→			SCOS DIN FRUCTE	→			PLIN DE MERIT!	MONEDELE JAPONE- ZILOR
SIMPLĂ ÎNTREBARE				CAP DE KAMIKAZE!					
	→								
		JOHN F. (1961-1963)	→						
		BILL (1993-2001)							
		JIMMY (1977-1981)	→					ANIMAL MARSUPIAL DIN AMERICA DE NORD	
	→	A CONFIRMA UN ADEVĂR							
				O VECHIE RĂZBUNARE	→				
	→			SCOS DIN CULTURĂ					
ȚĂRMUL MĂRII							ÎN OPIS!	→	
A SCOATE O CARTE	→						A AFIRMA CU MÂNA PE BIBLIE		
						JOC NETER- MINAT!	→		E CHIAI LA MILOC!
	→					PROBABILĂ ÎN FOND!			
PREDESTI- NARE						GEORGE HERBERT W. (1989-1993)	→		
PREFIXUL VECHIMII	→					ÎN STOC!			
				A INSISTA ÎN OBTINE- REA UNUI LUCRU	→				
	→								
MOTOR DESCOPERIT!				BARACK HUSSEIN AL II-LEA 2009→	→				
ZIDITĂ DE MANOLE	→								

Iată de ce capodopere ale cinematografeiei germane – precum primele filme ale fraților Skladanowsky sau *Metropolis* de Fritz Lang, realizat în 1927, sunt păstrate precum niște bombe care pot exploda oricând. De altfel, în satira realizată de regizorul Quentin Tarantino, *Inglorious Basterds*, Hitler moare în urma unui incendiu provocat într-un cinematograful. Tarantino a vrut să folosească, pentru autenticitate, pelicula originală din nitroceluloză, dar nu i s-a dat voie, considerându-se că riscurile ar fi prea mari.

Recent, în Germania după cum aflăm din revista *Der Spiegel* – a izbucnit o aprinsă controversă. Autoritățile vor să tragă toate aceste filme pe peliculă din acetat și să distrugă originalele (pentru aceasta se face apel la firme specializate în distrugerea minelor și a muniției cu termen depășit). Procedul este deja utilizat pentru jurnalele de știri din anii '30 și '40. Dar procedul de copiere nu oferă o copie fidelă cu originalul, în privința tonurilor și a contrastului. De aceea, mulți specialiști cer ca, după realizarea copiilor, marile capodopere să fie păstrate în continuare, în ciuda pericolelor, până când modalități noi de copiere vor permite reproducerea identică a peliculelor.

ULTIMUL EROU AMERICAN ADEVĂRAT

În urmă cu 50 ani, președintele american se grăbea către Cape Canaveral, ca să îl felicite pe „ultimul erou american adevărat”, cum l-a numit autorul unei biografii. Era cosmonautul John Glenn, care tocmai revenise, la 20 februarie 1962, din prima misiune spațială umană americană.

Entuziasmul era de înțeles, deși Glenn nu rămăsese în spațiu decât 4 ore, 55 minute și 23 secunde. Cei doi cosmonauți sovietici de până în acel moment Iuri Gagarin și Gherman Titov aveau 25 ore de zbor. Dar Statele Unite reveniseră în cursa spațială.

Zborul nu a fost lipsit de peripeții, controlorii de zbor primind un semnal că scutul de protecție al capsulei spațiale ar fi putut fi afectat, ceea ce putea duce la o catastrofă la reintrarea în atmosfera terestră. Dar a fost o alarmă falsă și totul s-a terminat cu bine.

Astăzi, la 90 ani, fostul pilot de vânătoare al Marinei și primul cosmonaut american este încă activ și predă cursuri. A fost de patru ori senator și a intrat și în cursa prezidențială, în 1984, nedepășind faza primarelor. Este singurul dintre cosmonauții programului Mercury încă în viață. A revenit acum în atenția publicului, dar, după cum scria autorul unei lucrări consacrate celor șapte cosmonauți ai programului Mercury – citat de *New York Times* – „vremea când un cosmonaut defila pe Broadway, în vreme ce polițiștii care dirijau circulația plângeau în intersecții, s-a dus”.

HANNIBAL ȘI ALPII

Astfel se numește o expoziție deschisă la Grenoble, în Franța. Reușita regelui cartaginez, care a trecut în iarna lui 218 î.H. Alpii, pentru a asedia apoi Roma, a contribuit la aura de erou. El a avut grijă să ia în suita sa cronicari care să transmită posterității succesul. Pe care i l-a contestat, într-un fel, chiar istoricul antic Polibiul, având grijă însă să nu îl scadă prea mult, pentru a putea pune mai bine în evidență succesul romanilor care l-au înfrânt până la urmă. Dar Polibiul ne spune că, șapte ani înainte, o armată a galilor reușise să străbată Alpii și să ajungă în Peninsula.

Apoi mitul a fost perpetuat de pictori precum Giovanni Battista Tiepolo, Goya sau William Turner sau de Napoleon, care l-a imitat.

*Hannibal privind Italia
de pe Munții Alpi,
tablou de Goya*

Contents (Romanian History) A. Mateevici The Romanians who live between the rivers Prut and Dniester must fight for their rights ● I. Varta The policy of denationalization of the Russians and the Romanians' reaction ● V. Popovschi „The Settlement for the administration of Bessarabia“ and other documents adopted by the Sfatul Țării (Country Council) ● M. Duțu The High Court of Cassation and Justice is 150 years old ● L.L. Watts Pacepa and soviet deception against Romania (III) ● A. Ghirfanova The recollections of a christian who became a janissary in the sultan's army about Vlad the Impaler ● C. Constantin Carol Pop de Szathmári exhibition at the National Military Museum ● I. Feodorov The friendship between two European intellectuals: Virgil Cândea and Denis de Rougemont ● I. Ghica, V. Ionescu On the modernization and reconnection of Romania to the great European tendencies in the 19th century ● M. Retegan Alexandru Barladeanu's visit to London, 1966, behind closed doors (III) ● V. Dumitru How I met Victor Papacostea. The testimony of a former Securitatea officer ● M. Sala The luck and its relatives ● G. Filitti Romania 100 years ago ● I.A. Pop, V. Buga September 2011. Romanian and Russian historians meet in Moscow and St. Petersburg ● V. Scârnci, A. Pandea War log. In Crimea (V) ● D. Ionescu Count Luigi Ferdinando Marsigli (1658-1730), the Western European cartographer who left us descriptions and maps of the Principalities ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXXIV). The responsibilities of the representatives of the National Romanian Committee

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) А. Матеевич Румыны между Прутом и Днестром должны бороться для их права ● И. Варта Политика денационализации в Бессарабии и реакция румын ● В. Поповски Устав по администрации Бессарабии и другие документы, принятые Сфатул Цэрий ● М. Дуцу Верховному Кассационному и Судейскому Суду – 150 лет ● Л. Уэйтс Пачепа и советская дезинформация против Румынии (III) ● А. Гирфанова Записки христианина, ставшего янычаром ко двору турецкого султана, о Владе Цепеше ● К. Константин Выставка, посвящённая Каролу Попу де Сатмари ● И. Фёдоров Дружба между двумя европейскими интеллигентами: Вирджил Кындя и Дени де Ружмон ● И. Гика, В. Ионеску Модернизация Румынии и её присоединение к большим европейским течениям в XIX в. ● М. Ретеган За кулисами визита Александру Бырлядяну в Лондон в 1966-ом году (III) ● В. Думитру Как я познакомился с профессором Виктором Папакостя. Свидетельство бывшего офицера Секуритате ● М. Сала Слово «удача» и его родственники ● Дж. Филитти В Румынии 100 лет тому назад ● И.-А. Поп, В. Буга Сентябрь 2011. Встреча румынских и российских историков в Москве и Скт.-Петербурге ● В. Скрынеч, А. Пандя Фронтовой дневник. В Крыму (V) ● Д. Ионеску Граф Луиджи Фердинандо Марсильи (1658-1730), картограф, который оставил нам описания и карты Румынских Княжеств ● Румынские документы в Гуверском Институте (СХХIV). Компетенции представителей Румынского Национального Комитета

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 5,00

DIALOG CU CITITORII

2%

Puteți direcționa 2% din impozitul anual către Fundația Culturală Magazin Istoric, cont RO10RNCB 0080005630130001, BCR, Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422.

ÎN ATENȚIA COLABORATORILOR

Vă anunțăm că adresa de e-mail mistoric@itcnet.ro s-a desființat. Vă rugăm să ne trimiteți mesajele sau articolele pe adresele de e-mail mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com

1649, NU 1659

„Ludovic al XIV-lea nu-l putea rechema pe Mazarin în 1653, pentru că acesta s-a exilat în 1659 (?)” ne scrie domnul OCTAVIAN DOBRESCU, din București, în legătură cu articolul Mazarinade, apărut în numărul 11/2011 al revistei noastre. De fapt, Mazarin s-a aflat în

două rânduri în exil: prima oară între februarie 1651 și decembrie același an și a doua oară între august 1652 și februarie 1653. La 3 februarie 1653, regele l-a putut chema din exil. Greșeala noastră a fost să scriem că Fronda prinților s-a unit cu cea a Parlamentului în 1659, în loc de 1649. Îi rugăm pe cititori să facă această rectificare și atunci succesiunea evenimentelor reintră în normal.

POȘTA... SONDAJULUI

Mulți dintre cititorii care au răspuns sondajului nostru au adăugat și câteva gânduri legate de revistă, de întâlnirea cu istoria.

Vă adresez acest mesaj ca urmare a sondajului inițiat de dumneavoastră în numărul din ianuarie 2012 – ne scrie domnul CRISTIAN-DAN DUMITRU, din Pitești. Înainte de a răspunde la întrebări, doresc să vă mulțumesc pentru desfătarea pe care paginile revistei mi-o aduc

lună de lună. Deși tânăr inginer, preocupările pentru istorie fac parte din viața mea, iar existența *Magazinului istoric* reprezintă o bucurie pentru mine.

Pasiunea pentru istorie o datorez, și țin să-i mulțumesc pentru aceasta, doamnei profesoare de istorie Anișoara Podoleanu, care, în perioada liceului („Ion Barbu” – Pitești, 1997-2001) nu numai că ne-a învățat istorie, dar ne-a deschis gustul pentru acest domeniu.

CERERI ȘI OFERTE

AURELIAN POPOACĂ oferă colecția Magazin istoric completă, în stare perfectă, plus numere disparate. Telefon: 0741.916.203.

D. CIOBĂNIȚĂ, București, telefon 0722.391.837, oferă colecția Magazin istoric din anii 1974-2011, cu excepția numerelor: 7/1974; 6/1975; 3/1983; 7/1988; 3/1990; 7/1992; 12/1993; 6/1996; 2/1997; 5/1997; 6/2005.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

